

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı

TÜRKİYE DE YAŞAYAN CEMAATLERİN MEHDİLİK
ALGISI
(İSMAİLAĞA CEMAATİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AZMİ ÇETİN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Orhan YILMAZ

Yozgat-2019

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı

TÜRKİYE DE YAŞAYAN CEMAATLERİN
MEHDİLİK ALGISI
(İSMAİLAĞA CEMAATI ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AZMİ ÇETİN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Orhan YILMAZ

Yozgat-2019

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı 80110712009 numaralı öğrencisi Azmi ÇETİN'in hazırladığı “**Türkiye’de Yaşayan Cemaatlerin Mehdilik Algısı (İsmailağa Cemaati Örneği)**” başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 27/06/2019 Perşembe günü saat 11:00’da yapılmış, tezin onayına ~~OY ÇOKLUĞU~~/ OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Doç.Dr. Ercan ESER

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Orhan YILMAZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Halil ÖZTÜRK

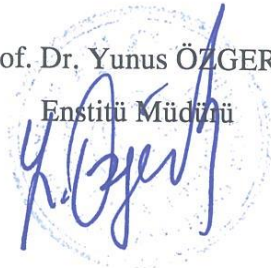

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...27../...06../2019.. tarih ve 23-01 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

27./06/2019

Prof. Dr. Yunus ÖZGER
Enstitü Müdürü

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu bildiririm. Ayrıca tezin içerdiği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

AZMİ ÇETİN
10 Haziran 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ BEYANI	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vvii
KISALTMALAR	x

GİRİŞ

1.Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	1
2.Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	3

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.MEHDİLİK KAVRAMI VE GÜNÜMÜZE YANSIMALARI

1.1.1. Mehdî kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı:.....	5
1.1.2.Mehdî Anlayışının Çıkış Tarihi	6
1.1.3.Ehli Sünnet Kelamcılarının Mehdî Anlayışı.....	9

1.2.TÜRKİYEDE MEHDİ ALGISI

1.2.1.Yapılan Akademik Çalışmalar ve Değerlendirmeler	12
1.2.1.1.Makale ve İncelemeler	12
1.2.1.1.1.Mesih ve Mehdî İnancı Üzerine (Mezhepler Tarihi Açısından Bakış):14	
1.2.1.1.2. Emevî Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği	15
1.2.1.1.3. Tarihte ve Günümüzde Mehdîlik	16
1.2.1.1.4. Kıyamet Alametleri-Mesih-Mehdî.....	17
1.2.1.2. Sempozyumlar.....	19
1.2.1.2.1. “Beklenen Kurtarıcı İnancı” Sempozyumu.....	19
1.2.1.2.2.“Uluslar Arası Mehdîlik” Sempozyumu	22
1.2.1.2.3. Mehdîlik ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Akademik Çalışmalar	23
1.2.2.Türkiye Toplumunda Mehdî Algısı	24

İKİNCİ BÖLÜM

2.1.İSMAİLAĞA CEMAATİ

2.1.1.İsmailağa Cemaatinin Yapısı ve Gelişim Süreci.....	28
2.1.2. Cemaatin Lideri Mahmut Ustaosmanoğlu	30
2.1.2.1. Mahmut Ustaosmanoğlu’nun Hayatı	30
2.1.2.2. Mahmut Ustaosmanoğlu’nun Hocaları	31
2.1.2.2.1. Tesbihcizâde Hacı Ahmet Efendi (ö. 1946).....	31
2.1.2.2.2. Ali Haydar Gürbüzler (ö.1960).....	31
2.1.2.2.3. Çalekli Dursun Fevzi Efendi (ö. 1977)	32
2.1.2.2.4. Mehmet Rüştü Aşıkkutlu Efendi (ö. 1980).....	33
2.1.2.3.Mahmut Ustaosmanoğlu’nun Eserleri.....	34
2.1.2.3.1. <i>Rûhu ’l-Furkân</i>	34
2.1.2.3.2. <i>Risale-i Kudsiyye Şerh ve Tercümesi</i>	35

2.1.2.3.3. <i>Sohbetler</i>	35
2.1.2.3.4. <i>Tefsirli Kuran Meali</i>	36
2.1.2.3.5. <i>İrşâdü'l Mürîdîn</i>	36
2.1.2.4. Mahmut Ustaosmanoğlu'nun Bazı Konulardaki Görüşleri	36
2.1.2.4.1. İlmi Metodu ve Dünya Görüşü	36
2.1.2.4.2. İlim Sahiplerine Olan İlgisi	37
2.1.2.4.3. İlim ve Tarikatı Birleştirmesi	38
2.1.2.4.4. Şeriat ve Sünnete Verdiği Önem.....	38
2.1.2.4.5. Zikir ve Tebliğe Verdiği Önemi.....	39
2.1.2.4.6. Siyasete Karşı Tutumu	39
2.1.2.4.7. Eğitim Sistemi Hakkındaki Fikirleri	40
2.1.2.4.8. Haremlik- Selamlık Meselesi ve Tesettür Hakkındaki Görüşleri	40
2.1.2.4.9. Âlimlerin Kendisi Hakkındaki Sözleri.....	41
2.1.3. İsmailağa Cemaatinin Yayın Organları ve Resmi İnternet Adresleri	42
2.1.4. İsmailağa Cemaatinin Önde Gelen Bazı Şahsiyetleri	44
2.1.4.1. Ahmet Mahmut Ünlü Hayatı	44
2.1.4.1.1. Ahmet Mahmut Ünlü'nün Kitapları:.....	45
2.1.4.2. İsmailağa Cemaatinin Diğer Hocaları.....	48
2.1.4.3. İsmailağa Cemaatinin Faaliyetleri ve Genel Değerlendirmesi.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. İSMAİLAĞA CEMAATİNİN MEHDÎ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

3.1.1. Mehdî'nin Zuhuru İle İlgili Zikredilen Deliller	50
3.1.1.1. Kur'an-ı Kerim'den Deliller	50
3.1.1.2. Buhârî ve Müslim'de Mehdî'nin Zuhur Edeceğine Dair Rivayetler	55
3.1.2. Mehdî'nin Soyu ve Kimliği	57
3.1.3. Mehdî'ye Yardım Etmenin Vacip Oluşu	59
3.1.4. Mehdî'nin Çıkışında Horasan Ehlilinin Yardımı.....	61
3.1.5. Mehdî'nin Çıkışı ve Süfyani ile Mücadelesi.....	62
3.1.6. Mehdî'ye Bazı Âlimlerin İtiraz Edeceği	66
3.1.7. Mehdî Zamanında Malın Artması.....	67
3.1.8. Mehdî'nin Deccalın Çıkışına Kadar Olan Mücadelesi ve Fetihleri.....	68
3.1.9. Mehdî'nin İsâ (a.s) ile Buluşması	70
3.1.10. Mehdî Hakkında Son Söz	71
3.1.11. İsmailağa Cemaatinin Mehdî Algısının Değerlendirilmesi.....	73

SONUÇ..... **74**

KAYNAKÇA..... **78**

ÖZGEÇMİŞ..... **87**

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE DE YAŞAYAN CEMAATLERİN MEHDİLİK ALGISI (İSMAİLAĞA CEMAATİ ÖRNEĞİ)

AZMİ ÇETİN

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ ORHAN YILMAZ

İnsanoğlu tarih boyunca tabiatında var olan merak duygusuyla geleceği öğrenmek ve bilemediği konuları anlamak için ciddi bir gayret sarf etmiştir. Özellikle de olumsuz görünen hayatını olumluya çevirmek, zorlukların üstesinde gelmek ve yaşadığı sıkıntılardan kurtulmak için hep bir arayış içinde olmuştur. Eğer kendi gayreti ile sıkıntıları aşamıyorsa, bu defa gaybî kahramanlar üretip onların yardımları ile hedefe ulaşacağını kurgulamıştır. İşte bu gaybî kahramanlardan biri de beklenen kurtarıcı anlayışıdır. Bu şahıs gelecekte ortaya çıkıp kötüleşen ahlaki yapıyı ve bozulan dünya düzenini ıslah edecek olan gaybi bir kahramandır. Hemen her dinde ve kültürde var olan bu anlayış zamanla ezilen kitlelerin ümit kaynağı, mazlum toplumların sığınağı olabilecek bir inanca dönüşmüştür.

İslâm toplumunda bu gaybi kahraman Mehdî ismi ile karşımıza çıkmaktadır. Bazı hadis kaynaklarında ahir zamanda Mehdînin zuhur edeceği ile ilgili rivayetler bu anlayışı kuvvetlendirmiş hatta Müslüman Şii toplumunda imanın şartlarından biri haline dönüştürmüştür. Sünni Müslümanlar için ise Mehdî anlayışı daha çok tasavvuf ve tarikat ehli tarafından ilgi görmekte ancak imanın esaslarından biri olarak algılanmamaktadır.

Biz bu çalışmamızda Mehdî kavramını ve tarihi seyrini ele aldıktan sonra Türk toplumunda Mehdî algısı üzerinde durduk. Daha sonra İsmailağa cemaatinin yapısı, faaliyetleri, kaynakları ve Mehdî anlayışını inceledik. Söz konusu cemaatin sıklıkla kullandığı kaynaklara istinaden onların Mehdî algısını araştırıp temel İslamî anlayışa uygun olup olmadığını tartıştık. Elde ettiğimiz bulguları kendi değerlendirmelerimizle bir sonuca dönüştürdük.

2019-SAYFA: 87 +XII

ANAHTAR KELİMELER: Mehdî, Mehdîlik, Kurtarıcı, İsmailağa Cemaati, Mehdî inancı.

ABSTRACT

MASTER THESIS

**MAHDI PERCEPTION OF COMMUNITIES LIVING IN
TURKEY
(EXAMPLE OF İSMAİLAĞA COMMUNITY)**

AZMİ ÇETİN

**YOZGATBOZOK UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES**

DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES

SUPERVISOR: DR.ÖĞR. ÜYESİ ORHAN YILMAZ

Throughout history, mankind has made a serious effort to learn the future through the sense of curiosity inherent in their nature and to understand the subjects that he does not know. He has always been in a quest to turn his negative life into positive, to overcome difficulties and get rid of the troubles it has experienced. If he could not overcome the difficulties with his own effort, this time he produced the imaginary heroes, and he has thought up to reach the goal with their help. One of these imaginary heroes understands of expected savior. This person is imaginary heroes who will develop worsen moral structure and the deteriorating world order in the future. This understanding, which exists in almost every religion and culture, has been transformed into a belief that can be a source of hope for the oppressed masses, and can be refuge of the oppressed society.

In the Islamic society, this imaginary hero comes up with his Mahdiname. In some of the hadith sources, the narratives about the Mahdi will occur in the End Times strengthened this understanding and even evolved into one of the conditions of faith in Muslim Shii tesociety. For Sunni Muslims, the Mahdi understanding is more attracted to Sufism and the Islamic communities, but it is not perceived as one of the principles of faith.

In this study, we discussed the concept of the Mahdi and historical course and then focused on the sense of the Mahdi in Turkish society. Then we examined the structure, activities, resources and understanding of the Ismailağa community. Based on the sources that the community in question frequently uses, we have investigated the perception of the Mahdi and discussed whether it is appropriate for the basic Islamic understanding. We have transformed our findings into a conclusion with our own evaluations.

2019; PAGE: 87 +XII

KEYWORDS: Mahdi, Mahdiism, savior, İsmailağa community, Mahdi faith.

ÖNSÖZ

Bizleri iman nimetiyle yaratıp, İslâm üzerine yaşatan Rahman ve Rahîm olan Allah (cc)'a sonsuz hamd olsun. Onun Rasûlü ve bizim mürşidimiz olan Hz Muhammed Mustafa (s.a.v)'ya salât ve selam olsun. Tarih boyunca bazı toplumlar itikadî, siyasî ve ekonomik bakımlardan çeşitli sıkıntılara maruz kalmışlardır. Özellikle siyasî bakımdan tahakküm altında kalan ve ezilen toplumlar bir gün bu sıkıntının biteceğine inanmak istemişler ve her karanlık gecenin ardından gelecek sabahı beklemişlerdir. Bu sebeple tarihin çeşitli dönemlerinde egemen güçlerin kendilerine karşı uyguladığı bu baskının bir kahraman eliyle kalkacağı inancına sarılmışlardır. Böylece zulme uğrayan toplumlarda bir kurtarıcı inancı hâsıl olmuştur. Çünkü zulüm gören insanı canlı tutan en güçlü unsur, bu dönemi sonlandıracak bir kurtarıcı inancıdır. Nihayetinde kendileri gibi düşünen bir kahraman çıkacak ve toplumu refaha ulaştıracaktır. Bu kahraman maddî ve manevî sıkıntıları sona erdirecek, dünyayı ıslah edecektir. Toplumlardaki zor dönemlerde bu sürecin geçici olduğu, mutlaka kurtuluş günlerine kavuşulacağı inancını diri tutan bu döngüsel zaman anlayışı ile kurtarıcı arasında bir bağ kurulmuş ve beklenen kurtarıcı hakkındaki iddialar daima ilgiyle araştırılmıştır.

Kurtarıcı inancı, neredeyse tüm ilahi ve beşeri dinlerde ve kültürlerde canlı bir şekilde varlığını korumuştur. Mezopotamya, Mısır, İran ve hatta kabile medeniyetlerinde bile kurtarıcı beklentisine rastlamak mümkündür. Dolayısıyla Ortadoğu havzasında da var olan bu beklentinin semavi dinlere etkisi de kaçınılmazdır. Bu beklenti Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanlarda Mesih ya da Mehdî inancıyla ortaya çıkmıştır. Yine bu kurtarıcı ya bir peygamber ya da peygamberle soy bağı bulunan birisi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca İslâm'da, Mehdînin varlığı yanında kimliği ve mensubiyeti de tartışma konusu olmuştur.

Araştırmada Mehdîlik anlayışının İslâm toplumunun ne kadarında kabul gördüğü ve nasıl anlaşıldığı hakkında fikir verilmiştir. Türkiye'de yaşayan müslüman toplumun bu anlayışa bakış açısı ayrıca ortaya konmaya çalışılmıştır. Yine İtikadî bakımdan Mehdî'nin zuhurunu kabul eden ya da reddeden bir kimsenin bu inancından dolayı imanına bir zarar gelmeyeceği belirtilmiştir.

İnanç esası olarak genel bir kabul görmemesine rağmen, Müslüman halklar arasında Mehdî anlayışının yaygın bir düşünce olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebi olarak da her toplumda sıkıntılı dönemlerde müşahede edilen “umut ve beklenti” anlayışıdır.

Bu araştırmada genel olarak Mehdî kelimesi ve Mehdî anlayışının ortaya çıkışı hakkında bilgi verildikten sonra, Türkiye’de ortaya çıkan ve her geçen gün toplumda taraftar bulan İsmailağa Cemaatinin Mehdî anlayışı üzerinde durulmuştur. Anılan cemaatin ortaya çıkışı, tarihi, öncüleri ve faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Cemaatin Mehdîlik hakkındaki düşünceleri incelenmiş itibar ettiği kaynaklar tahlil edilmiştir. Yapılan çalışmada cemaatin Mehdî anlayışının ne olduğu araştırılmış ve nasıl anlaşıldığı hakkında bilgi verilmiştir.

Bu çalışmanın meydana gelmesinde ilgisini ve birikimlerini cömert bir şekilde kullanan ve her türlü tecrübesizliğime geniş hoşgörüsüyle karşılık vererek aynı zamanda beni yetiştiren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Orhan YILMAZ beyefendiye dua ve teşekkür ederim. Ayrıca çalışmamın her aşamasında bana olan yakın ilgi ve desteğini hissettiğim eşim Sâriye Çetin’e candan teşekkür ederim. Yine araştırmama yaptığı katkısından dolayı Aşkın Tuncel dostuma ayrıca teşekkür ederim. Bu naçiz gayretime karşılık çalışmamı tamamlamayı nasip eden Rabbime kabul olması ümidiyle sonsuz şükür ve hamd ederim.

AZMİ ÇETİN

10 Haziran 2019

KISALTMALAR

A.G.E	: Adı geçen eser
AS.	: Aleyhi's-Selâm
B.	: İbni
BKZ	: Bakınız
BS.	: Baskı
C.	: Cilt no
ÇEV.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DR.	: Doktor
ED.	: Editör
F	: Fakültesi
H.	: Hicrî
H.NO.	: Hadis no
HZ.	: Hazreti
HAZ	: Hazırlayan
KURAMER	: Kur'an Araştırmaları Merkezi
NŞR.	: Neşreden
Ö	: Ölüm Tarihi
PROF.	: Profesör
R.A.	: Radıyallâhuanh
S.	: Sayfa no
SY	: Sayı
SAV	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TRC	: Tercüme eden
THK	: Tahkik eden
TS	: Tarihi belirsiz
ÜNİ	: Üniversitesi
V	: Vefatı
VD	: Ve diğerleri
YAY	: Yayınları
Y	: Yıl

GİRİŞ

1.Araştırmanın Konusu ve Amacı

İnsan yaratılışı itibari ile gayb ile ilgili bilgilere her zaman ilgi duymuştur. Dinî ve gizemli olan konular her devirde birtakım kişiler tarafından araştırılır ve tartışılır olmuştur. Çalışmamızda ele alacağımız Mehdî inancında bu yönüyle öne çıkan bir konudur. Kıyamete yakın bir kurtarıcı bütün din ve uygarlıklarda, tarihin her döneminde beklenen aranılan ve özlenen bir fenomen olmuştur.

Kurtarıcı inancı bütün din ve kültürlerde olup, kendine has tarihi, psikolojik ve sosyolojik şartlara göre doğmuş ve gelişmiştir. Nitekim Hintliler, Brahma'nın tenasühünde Vişnu'nun vücuda geleceği ve Hinduizm'in Budizm'e hâkim olacağı dönemi beklerler¹ Yine aynı minvalde Çin hâkimiyeti altında bulunan Moğol toplumunda ise elbet bir gün kendilerini kurtaracak olan Cengiz han beklentisi olarak karşımıza çıkar.

Benzer bir fikir, daha canlı bir biçimde Yahudilikte de mevcuttur. Bilindiği gibi Yahudiler, M.Ö. VI - M.S. I, yüzyıllar arasında, sırasıyla Babilliler, Yunanlılar ve Romalıların esareti altına girmişler ve bu esaret yıllarında değişik baskılara maruz kalmışlardır, Bu baskılar arasında en önemlisi, Kudüs'teki "Kutsal Mabedin (Beyt-ha-Mikdaş) yıkılmış olmasıdır. Bu olaylar ve yaşadıkları zorunlu göç, neticede Yahudi geleneğinde onları sürgünden kurtarıp, kutsal toprakları olan Arz-ı Mev'ûd'a² yeniden kavuşturacak ve yıkılmış olan Kutsal Mabedi yeniden inşa edecek bir "kurtarıcının, yani Mesih"in (Ha Meşiha) ortaya çıkacağı fikrini filizlendirmiştir.³ Zamanla iyice kök salarak iman esasları arasına giren bu fikir, Yahudi tarihinde yüzyıllar boyu pek çok kimsenin Mesihlik iddiasıyla ortaya çıkmasına da sebep olmuştur.

¹ Kürşat Demirci, "Hinduizm", *DİA*, XVIII, Ankara 1991, s. 113.

² Arz-ı mev'ûd: Yüce Allah'ın Hz. İbrahim'e ve onun soyundan gelen İsrail oğullarına vermeyi vaat ettiği yer için kullanılan bir terimdir. İbrânice'de "Eretzİsrail" yani (İsrail diyarı) denilen bu bölge... Kitâb-ı Mukaddes'te Hz. İbrahim'e yapılan vaade göre, "Mısır ırmağı ile Fırat ırmağının arasında bulunan bölgedir." (Tekvin, 15/8), Hz. Mûsâ ve Yeşu'a yapılan vaatte, "Ayak tabanınızın bastığı her yer sizin olacak" denilmiştir. (Tesniye, 11/24; Yeşu, 1/3).Abdurrahman Küçük,"Arz-ı Mev'ûd", *DİA*, III, Ankara 1991, s. 442.

³ Ethem Ruhi Fırlı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, İstanbul 1990, s.267.

Yahudilerde olan bu kurtarıcı "Mesih" fikri, Hıristiyanlıkta da bazı farklılıklar göstererek var olmuştur. Hıristiyanlar, gelmesi beklenen gerçek Mesih'in sadece Hz. İsa olduğuna inanmaktadırlar. Bu inanişe göre, Hz. İsa, çarmıha gerilmek suretiyle öldürüldükten üç gün sonra kıyam etmiş, bir süre havarileriyle birlikte olduktan sonra Allah tarafından yanına çıkartılmış ve O'nun sağına yerleşmiştir. Kıyamet gününden önce tekrar dünyaya gelecek, kendisine inanmayanlarla savaşarak onları zelil edip her tarafta barış ve adaleti hâkim kılacak saltanatı ebedi olarak sürecektir.⁴

Farklı kültürlerin değişik vasıflarla da olsa ortak inancı olan "beklenen kurtarıcı" fikri İslâm da "Mehdî" kavramı ile ifade edilmiştir. İslâm kültüründe, kazandığı yeni anlamlarla Mehdî fikrinin genel bir kabule dönüşmesi, iç kargaşaların hâkim olduğu, "fitne" ve "fesat" olarak değerlendirilen hareketlerin çoğaldığı, adaletsizliğin arttığı dönemlerde, genellikle ezilen kitlelerde yaşadıkları sıkıntılara son verecek beklenen kurtarıcıyı görme arzusu ile Mehdî inancı beslenmiştir.

Mehdî konusu ülkemizde tarih boyunca farklı şekillerde algılanmış ve tartışılmıştır. Bir kısım insanlar diğer dinlerdeki beklenen kurtarıcı olgusundan hareketle İslâm'a sonradan girdirildiğini savunarak reddetmişlerdir. Diğer bir kesim ise hadislerde bildirilmesi hasebiyle inanılması gereken bir kıyamet alameti olarak görmüştür.

Bu araştırmada öncelikle Mehdî kavramının izahı kısaca yapılarak günümüze kadar geçirdiği tarihi seyrine özetle değinilmiştir. Bu tezin ana gayesi, ülkemizde kendisine taraftar bulan ve müntesipleriyle gönül bağı oluşturmuş İsmailî cemaatinin Mehdî anlayışını ortaya koymaktır. Bu sebeple çalışmamızda bu cemaatin lideri, yapısı ve etki alanı hakkında bilgi verilmiştir. Yine mehdîlikle ilgili görüşleri, beyanatları, kitapları ve sundukları deliller ayrıca inceleyerek konuya bakış açıları teferruatıyla incelenmiştir. Konunun önemli ve çok yönlü olması sebebiyle cemaatin diğer görüşleri başka çalışmalara havale edilerek değinilmemiştir.

Araştırmamızın sonucunda Mehdîlik kavramının genel olarak Türkiye de nasıl algılandığı üzerinde durulmuş ve söz konusu cemaatin bu konudaki düşüncelerinin ve faaliyetlerinin genel değerlendirmesi yapılmıştır.

⁴ Hülya Çetin, *Hz İsa'nın Dağdaki Vaazının Hıristiyanlık Açısından İncelenmesi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2012, s.18.

2.Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Mehdî meselesinde birçok yerli ve yabancı kaynaklarda yeterince bilgi bulunmaktadır. Çalışmanın bir yüksek lisans tezi olması nedeniyle konuyu çeşitli yönleriyle sınırlandırma zorunluluğu oluşmuştur. Mehdî kelimesini araştırırken alanında muteber görülen ilim adamlarının eserlerine başvurulmuştur. Yine bu kaynaklardan bilgiler aktarılırken kelimelerin ilminin kıstası olan akıl ve nakil ilişkisine azami dikkat edilmiştir. Malumdur ki; İman akîdelerinin söz konusu olduğu bir ilimde nakil asıl olmalıdır. Bununla birlikte bu iman tahkik derecesine ulaşması için bu naklî delillerin akla uygunluğu gerekli bir kıstastır. Yöntem olarak çalışmada değerlendirmeler bu ilişki bağlamında sürdürülmüştür.

Araştırmada Mehdî kavramı açıklanırken Arap lugatının önde gelen eserleri olan; İbni Manzûr (ö. 711/1311) 'un *Lİsânu'l-Arab*, el-Ezherî (ö. 370/980)'nin *Tehzîbu'l-luğa*, gibi eserlere başvurulmuştur. Yine Mehdîlik konusu ıstılahi yönüyle incelenirken İbn Mâce (ö. 273/886)'nin *es-Sünen*, Ebu Davud (ö. 275/889)'un *es-Sunen*, Ahmed b. Hanbel (ö. 241/885)'in *el Müsned* gibi ilgili hadis kaynaklarından yararlanılmıştır.

Kavramın mezheplerde değişik yorumlanması sebebiyle konuya farklı yaklaşan ilim adamlarının görüşlerine de başvurulmuştur. Örneğin Muhammed Abid Cabirî, *İslâm'da Siyasal Akıl*, Çev. Vecdi Akyüz, Gerlof Van Vloten, *Emevî Devrinde Arap Hâkimiyeti Şia ve Mesih Akideleri*, çev. Mehmet S. Hatiboğlu, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi (KURAMER), ''Beklenen Kurtarıcı Mehdî'' Sempozyumu, Mahmut Çınar, *Tarihte ve Günümüzde Mehdîlik* gibi birçok eserden faydalanılmıştır.

Bu çalışmada İslâm tarihinde Mehdî inancının nasıl anlaşıldığının ve kurtarıcı fenomeninin hangi faktörlerle ortaya çıktığının araştırması yapılmıştır. Ayrıca zikredilen inancın tarihi seyri içinde ne gibi gelişmeler gösterdiğini izah ederken tanımlayıcı bir metot kullanılmıştır. Bu konuda Mehmet Atay'ın *Kütüb-i sitte'deki Mehdî Hadislerinin Dinler Tarihi Açısından İncelenmesi*, İlyas Üzüm'ün *Tarihten Günümüze Şia'nın Mehdî İnancı*, Hülya Çetin'in *Hz İsa'nın Dağdaki vaazının Hıristiyanlık Açısından İncelenmesi*, Farhad Daftary'nin, *İsmailîler, Tarihleri ve Öğretileri*, Ethem Ruhi Fığlalı'nın *Mesih ve Mehdî İnancı Üzerine...*

gibi eserlerden faydalanılmıştır. Bu çalışma esnasında hadise-fikir irtibatı, objektiflik ve zaman- mekân bağlamı gibi akademik kıstaslara bağlı kalınmıştır.

Mehdî kavramının İsmailağa Cemaatinde nasıl anlaşıldığı konusunda ise cemaatin en fazla kullandığı kaynaklara yer verilmiştir. Bunlar arasında, Mahmut Ustaosmanoğlu'nun *Kur'an-ı Mecîd ve Tefsirli Meal'i Âlisi*, Ahmet Mahmut Ünlü'nün *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, Ali el-Müttakî'nin *Kitâbu'l-Burhân fi alâmâti Mehdîyyi âhiri'z-zemân* kitapları bulunmaktadır. Yine cemaati tanımak ve konuyu araştırmak adına, Hüseyin Demir'in *İsmailağa Cemaati Medreselerinde Arap Dilinin Öğretimi*, İmâm-ı Rabbânî'nin *el-Mektûbât'ı* ve Muhyiddîn ibn-i Arabî'nin *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* gibi çeşitli eserlerden faydalanılmıştır.

Araştırma boyunca elde edilen veriler değerlendirilirken mümkün mertebe objektif olmaya gayret edilmiştir. Konu ile ilgili yapılmış çalışmalardan edinilen bilgilerle beraber kendi görüşlerimize de yeri geldikçe yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.MEHDİLİK KAVRAMI VE GÜNÜMÜZE YANSIMALARI

1.1.1. Mehdî kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı:

Mehdî; sözlük anlamı itibariyle Arapça (المهدي) هدى kökünden ism-i mef'ul sîgasıyla “hidayete ve doğru yola erdirilmiş” anlamında kullanılan bir kelimedir. İbn Manzûr'a göre “Kendisine rehberlik edilmiş, doğru yol gösterilmiş, dolayısıyla da hidayete ulaşmış kimse⁵” demektir. İslâmi kaynaklarda Mehdî nitelemesi ilk defa Hassân b. Sabit (ö. 60/680)'in bir şiirinde Rasûlullâh (s.a.v)'a yönelik olmuş, daha sonra Hulefâ-yı Râşidîn, Hüseyin b. Ali (ö. 61/680) ve bazı Emevî halifelerini övmek için kullanılmıştır. Ancak bu nitelemeler Mehdî kelimesinin sözlük anlamında olup bu kimseleri Allah'ın hak yola ulaştırdığına vurgu yapmayı amaçlamıştır.⁶

Terim olarak ise, “Allah'ın doğru yola erdirdiği⁷ Ehl-i beyt'ten olan bir şahsın kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkıp, doğru inancı ve adaleti yeryüzüne hâkim kılacağına inanılan kurtarıcı”⁸ olarak İslâm literatürüne girmiştir. Araştırmalara göre İslâm'daki Mehdî telakkisi aslında her toplumda değişik kavramlarla yankı bulan bir avunma mekanizmasıdır. Sosyal yönden şartların bozulup zulüm ve haksızlığın arttığı dönemlerde ezilen halk kitlesi bir kurtarıcı beklentisi içine girmiş, daha sonra bu beklenti dinî motiflere bürünerek kutsiyet kazanmıştır. Kavramlaşma sürecine bakıldığında İslâm da var olan Mehdî inancının Ümeyyeoğulları ve Ehl-i beyt çekişmesi sürecine rastlaması beklenen kurtarıcı tezini kuvvetlendirmektedir. Mehdî olgusunu bir inanç esası olarak ele alan Şia mezhebinin İmamiyye, Zeydiyye, İsmâiliyye gibi önde gelen fırkalarına göre; Hicri I. asrın sonlarına doğru Muhtar b.Ebi Ubeyd es-Sakafî (ö. 67/687) tarafından Hz Ali'nin

⁵ Ebü'l-Fazl Muhammed İbn Manzûr Mükerrerem b. Ali el-Ensârî, “Mehdî”, *Lisanü'lArab*, XV, Beyrut 1990, s. 353; Ayrıca bkz: Süleyman Ateş, “Mehdî”, *Kur'an Ansiklopedisi*, XIII, Kuram Yayınları, İstanbul 1997, s.103;Ağırakça, Ahmet; “Mehdî ”,*Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, II, İstanbul 1990, ss. 496-497.

⁶ Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Tarihu'l-umemve'l-mulûk*, tahk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, Dârü'l-Mearif, Kahire, ts, s. 589; Ekrem Sarıkçıoğlu, *Dinlerde Mehdî Tasavvurları*, Samsun 1997, s. 22.

⁷ İbn Manzûr, *Lisanü'l Arab*, XV. s. 354; D.B. Macdonald, “Mehdî”, *DİA*, Ankara 1991, VII, s.474.

⁸ Ebu Mansur Abdülkadir b.Tahir el-Bağdadî, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, terc. Ethem Ruhi Fıçlalı TDV Yayınları, Ankara 1991,s.31.

oğlu Muhammed b. Hanefiyye (ö. 81/700) için “el-Mehdî ibnü'l- Vasi” unvanı verilmiştir.⁹ Muhammed b. Hanefiyye nin ölümüyle birlikte “ric‘at” kavramını da içine alarak Şia mezhebinde kavram ıstılahı anlamında hususi bir mana ifade eder hale gelmiştir.¹⁰

Mehdî ibaresi Kur’ân’ı Kerîm’de kelime olarak geçmekle beraber ıstılahi anlamıyla Mehdî kelimesi Kur’ân’ı Kerîm’de yer almamıştır. Diğer bir ifadeyle, içerdiği anlam itibariyle Mehdî kavramı Kur’an’da geçmemektedir. Nitekim Yüce Allah Mehdî ibaresini Kur’an da sözlük anlamıyla hidayet kaynağının kendisi olduğuna işaret ederken “Mehdî” kelimesini şöyle kullanmıştır. “İşte bu, Allah’ın ayetlerindedir. مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضَلِّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا Allah kime hidayet ederse, işte o, hakka ulaşmıştır, kimi de hidayetten mahrum ederse artık onu doğruya yöneltecek bir dost bulamazsın.”¹¹ Yine “Kâfirler diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! (Hâlbuki) sen ancak bir uyarıcısın, وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ve her toplumun bir rehberi vardır.”¹² Âyetinde de h-d-y kelimesinin ismi fail kalıbı kullanılmış ve Allah’ın kendisine hidayet ettiği kimseye işaret ederek mühtedi (hidayete ermiş)¹³ denilmiştir.

1.1.2.Mehdî Anlayışının Çıkış Tarihi

Birçok din ve kültürde insanlığın maddî ve manevî sıkıntılarını nihayete erdirecek, içtimaî ve dinî yaşantıyı ideal olgunluğa ulaştıracak bir otoritenin geleceği inancı mevcuttur. Geleceği beklenen kurtarıcının ideal zamanı, vakti ve süresi her toplumda merak edilir olmuştur. Genelde bu sürecin ise dünya hayatının sonuna yakın bir zaman olduğuna inanılmıştır.

Mutlak baskıcı idareciler tarafından zulümle idare edilen kitleler, yaşadıkları süreci güz mevsiminin son zamanlarıyla karşılaştırmışlar ve hayatın daha da kötüye gideceğinden endişe etmişlerdir. İşte bu endişe kendilerini yaşadıkları zor dönemden refaha çıkaracak bir kurtarıcıyı, daima ve heyecanla beklemeye itmiştir.

⁹ Bk: İbn Sa’d, *Kitâbü’t Tabakâtu’l Kebîr*, Çev. Heyet, Siyer yay. İstanbul 2014, X, s. 101.

¹⁰ Farhad Daftary, *İsmailîler, Tarihleri ve Öğretileri*, Çev. Erdal Toprak, İstanbul 2005, s. 81; Muhammed Abid Cabiri, *İslam’da Siyasal Akıl*, Çev. Vecdi Akyüz, İstanbul 1997, s.547.

¹¹ Kehf 18/ 17.

¹² Ra’d 13/7.

¹³ İsra 17/ 97; Kehf 18/17.

Kurtarıcı Mehdî beklentisi, İslâmî gelenekte de ilk dönemden itibaren önemini korumaktadır. Özellikle Emevîler'in iktidarından itibaren yaşanan çeşitli siyasî gelişmelerin de bu inancın yaşatılmasında bir hayli etkisi olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴

Mehdî inancının diğer din ve kültürlerden dinimize girdiğini öne sürenler genelde şu tezi savunurlar; Hıristiyanlar, İsa'nın kabrinden, cesediyle göğe kaldırıldığına ve kıyamete yakın bir zamanda gökten indirilerek Allah adına insanlar arasında hüküm vereceğine inanırlar. Onlara göre İsa suçluları cezalandırıp, kendisine inanmış ve destek vermiş olanları ödüllendirecektir. Çeşitli etkileşimlerle bu inanç, Müslüman Şii toplumunda Muntazar İmam, Sünnîler arasında ise Mehdî algısına bürünmüş değişik bir yansıması görünümündedir. Şiiiler, ortadan kaybolduğu iddia edilen on ikinci imam Muhammed b. Hasan el Mehdî (d. 255/869)'nin, âhir zamanda çıkıp tam adaleti kuracağına inanırlar. Esasen Şiiiler on ikinci imamda imâmetin kime intikal ettiği hususunda görüş birliği içerisindedir. Bu fikir ayrılığı onları çeşitli gruplara ayırmıştır. Bu grupların sayısı Şehristânî (ö. 548/1153)'ye göre on bire kadar çıkmaktadır.¹⁵ Şimdi kabrinden kaybolup bir gün adaletin tesisi için yeryüzüne inecek olan İsa ile ortadan kaybolarak yine bir gün aynı ülküyü gerçekleştirmek üzere ortaya çıkacak olan Muntazar İmam inancı, hemen hemen birbirinin aynı olmakla birlikte değişik olan sadece isimlerdir.¹⁶

Batılı müsteşriklere göre İslâm'daki Mehdî anlayışının İslâmî düşünceye has olup olmadığı öteden beri tartışma konusudur. İslâm dışı birçok kültürde görülen Mehdî düşüncesinin İslâm'a sonradan girdiğine dair düşünceler daha ağır basmaktadır. Şurası muhakkak ki İslâm dininden önce ya da sonra, İslâm'la iletişime geçmiş ya da geçmemiş pek çok düşünce sisteminde kurtarıcı inancı bir olgu olarak vardır. Yani dünyanın çeşitli toplumlarında birbirinden bağımsız ama benzer inançların ortaya çıktığı görülmüştür.

Batılı araştırmacılar, Mehdî düşüncesinin nerede doğup nasıl geliştiği konusunda iki farklı görüş ortaya koymuşlardır. Birincisi kurtarıcı inancının Sümerlerde doğup daha sonra Babilliler ve Mısırlılarla geliştiği, sonuç olarak bu iki

¹⁴ Cemil Hak Yemez, "Mehdî Düşüncesinin İtikadileşmesi Üzerine", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III, say: 5, 1/ 2004, ss. 132-134.

¹⁵ Ebü'l-Feth Tâcüddîn Muhammed b. Abdilkerîm b. Ahmed eş-Şehristânî, *Milel ve Nihal, Dinler, Mezhepler ve Felsefi Sistemler Tarihi*, Çev. Mustafa Öz, Litera Yay. İstanbul 2011. s. 78.

¹⁶ Süleyman Ateş, *Kur'an Ansiklopedisi*, XIII, İstanbul 1997, s. 104.

kültürle dünyaya yayıldığı düşüncesidir. İkinci görüş ise Mehdî inancının her bir din ve düşüncede kendi içinde var olan psikolojik ve sosyolojik olgulardan ortaya çıktığıdır. Örneğin Hinduizm’de bu inancın kaynağı Tanrı Vişnu’nun Kalki ismi ile anılan avatarasına ve Hint zaman tasavvuruna dayanırken, İslâmiyet’te ise Hulefâ-i Râşidîn devrinin ardından başlayan iç savaşların sonucunda toplumda oluşan siyasî ve psikolojik buhranlar daha çok etkili olmuştur.¹⁷

Mehdî kelimesinin terimleşerek bir inanç konusuna dönüşme süreci tespit edilebildiğine göre ilk defa Abdullah b. Sebe¹⁸ ve taifesi ile başlar. Onlar Ali b. Ebî Tâlib’in aslında ölmediğini ve kıyamete yakın bir zamanda tekrar dünyaya dönüp zulümle dolan yeryüzünde adaleti hâkim kılacağını ileri sürmüşlerdir.¹⁹ Başka rivayetlerde ise Mehdî inancının, daha çok Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’da şehit edilmesi sonucu Kâ‘b el-Ahbâr²⁰ (ö.32/652) tarafından şekillendirildiği ifade edilmiştir. Ahbâr’ın Yahudilikten İslâm dinine taşıdığı sanılan rivayetlerin etkisiyle hilâfetin Hz. Ali’nin soyundan gelenlere ait bir hak olduğunu savunan gruplar arasında etkili olduğu görülmüştür. Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’da (61/680) Emevilerce şehit edilmesi, Müslümanları derinden yaralamış ve aynı düzeyde karizmatik bir lidere ihtiyaç duyulur olmuştur. Muhtâr es-Sekafî (ö. 67/687) Ahbâr’ın telkinleri neticesinde

¹⁷ Ignaz Goldziher, *el-Akide ve ‘ş-şeriyeyfi’l-İslâm*, Çev. Muhammed Yusuf Musa, Beyrut ts, s. 192.

¹⁸ Abdullah b. Sebe: Annesi San‘alı siyahî bir yahudidir. Sebe Hz. Osman zamanında İslâm’ı kabul etmiş, lakin bir müddet sonra müslüman beldelerdeki sapık görüşlerin kaynağı olduğu görülmüştür. Abdullah b. Sebe’ Sebeiyye’nin kurucusu olarak gösterilir. Yine Râfiziliği şekillendiren sapık inanç unsurlarının birçoğu onun fikir ve eylemlerinin bir ürünüdür. Râfizilikte asıl olan “vesayet”, “imamet” ve “rec‘at” inançları, yine gulattaki “hulul” inancı Abdullah b. Sebe’ ye nispet edilmiştir. Hz. Ali (r.a), Sebe’yi, kendisini ilâhlaştırdığı için öldürülmesine karar vermişse de daha sonra bundan vazgeçmiş ve onu Medâin şehrine sürmüştür. Bununla birlikte bazı kaynaklarda Abdullah b. Sebe diye bir zâtın uydurulmuşta olabileceğini belirtirler. Geniş bilgi için bk. Ethem Ruhi Fığlalı, “Abdullah b. Sebe”, *DİA*, Ankara 1991, I, ss. 133-134.

¹⁹ Ebü’l-Hasan el-Eş‘arî, *Ma‘âlatü’l-İslâmiyyîn ve ‘ihtilâfü’l-muşallîn*, Çev. Mehmet Dalkılıç, Ömer Aydın, İstanbul 2005, s. 15.

²⁰ Kâ‘b el-Ahbâr: Kaynaklarda Hz. Ömer döneminde müslüman olduğu kaydedilmektedir. İbn Sa‘d’ın naklettiği bir rivayete göre, Yahudi âlimi olan babası Tevrat’ın bir kısmını yazıp kendisine vererek onunla yetinmesini tavsiye etmiş, diğer kitaplarını bir dolaba kilitleyerek onları okumaması için kendisinden söz almıştır. Ancak İslâm’ın her tarafa yayılması üzerine babası tarafından saklanan kitapları okuyan Kâ‘b bunlarda Resûlullah ‘ın özelliklerini görünce İslâmiyet’i kabul etmiştir. Medine’de onu Hz. Abbas himayesine almıştır. İbn Mes‘ûd, rivayetlerinde yer alan yanlış görüşler sebebiyle onu eleştirmiştir. Sahabeler arasında Kâ‘b’ın rivayetlerine karşı olumsuz tutumları olan başka isimlerin de olduğu aktarılmıştır. Kâ‘b, İsrâiliyat içeren rivayetleri ve bir kısım sahabenin onun hakkındaki beyanları dikkate alınarak çağdaş bazı müfessirler tarafından eleştirilmiştir. Geniş bilgi için bk. M.Yaşar Kandemir, “Kâ‘b el-Ahbâr”, *DİA*, XXIV, Ankara 1991, ss. 1-3.

Keysâniyye'ye bağlı bir grubu da etkisi altına alarak ve Ali b. Ebî Tâlib'in oğullarından Muhammed b. Hanefiyye'nin Müslümanların gerçek halifesi ve yegâne kurtarıcısı olduğunu iddia etmiştir. Bu grup "El-Mehdî İbnu'l-Vasi" adını verdiği Hanefiyye'nin öldüğünde Medine'deki Cennetü'l-bakî Kabristanı'na defnedildiği halde onun ölmediğini ve Radvâ dağında yaşadığını, kıyametin kopmasından önce Mehdî olarak geri gelip dünyada adaleti hâkim kılacağını ileri sürmüştür. Böylece Mehdîlik fikri ilk defa Keysâniyye tarafından hicri I. (VII.) yüzyılın ikinci yarısında ortaya atılmış ve diğer Şiilere intikal ederek müslümanlar arasında yayılmaya başlamıştır.²¹

1.1.3.Ehli Sünnet Kelamcılarının Mehdî Anlayışı

Âlimlerin bir kısmı konu ile ilgili hadisleri dikkate alarak Mehdîyi Hz. Peygamber (s.a.v)'in kıyamete yakın bir zamanda zuhur edeceğini haber verdiği salih bir kul olarak izah etmişlerdir. Şüphesiz burada kastedilen, Şiilerin genelince "Mehdî-i Muntazar" diye anılan Muhammed b. Hanefiyye veya yine bir kısım Şiilerce "Beklenen Mehdî" olarak inanılan On iki İmam'ın sonuncusu olan "Muhammed el-Mehdî" değildir. Bu âlimlere göre Mehdî'nin Hz. Fatıma'nın torunlarından olacağına dair hadisler vardır.²² Ancak onun Seyyidlerden mi yoksa şeriflerden mi olacağı ihtilaflıdır. Birleştikleri nokta ise Mehdînin adı Hz. Peygamberin adından, babasının adı da yine Hz. Peygamberin babasının adından olacaktır. Yani o Muhammed b. Abdullah'tır. Mehdî ise onun ismi değil lâkabıdır. Mehdî'nin çıkması kıyametin alâmetlerinden biridir. O dini kuvvetlendirecek, yeryüzünde adaleti yayacak ve tüm müslümanlar kendisine tâbi olacaklardır. Şiilere göre; Hz. Peygamber (s.a.v) 'in beyanına göre; "Dünyanın ömründen sadece bir gün bile kalsa Cenab-ı Allah, o günü uzatacak ve Rasûlullah'ın Ehl-i beyt'inden Abdullah oğlu Muhammed isminde bir zat gönderecektir."²³ Bu zat tüm Araplara hâkim olacak

²¹ Abdurrahman Bedevî, *Mezâhibü'l-İslâmiyyîn* II, Beyrut 1979, ss.71-82; Ali Sâmi en-Neşşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefi fi'l-İslâm*, II, Kahire 1977, ss. 216-217.

²² "Mehdî benim ailemden, Fatıma'nın neslinden olacaktır." (*Ebu Davud*, mehdî4); Bkz. Muhammed Ahmed İsmail el- Mukaddem, *Ehli Sünnette Beklenen Mehdi*, Çev. Uğur Pekcan, İstanbul 2010, s. 47.

²³ ...Ali b. Ebî Talib (r.a)'dan; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir."Dünyanın ömründen sadece bir gün kalsa bile, Allah (c.c) benim ehl-i beytimden bir adam gönderecektir. O dünyayı, (daha önce) zulümle olduğu gibi, Adaletle dolduracaktır".*İbni Mâce*, Fiten 34: Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 28.

ve daha önce zulümle dolan dünyayı adaletle dolduracaktır. İşte bütün bu rivayetlere göre Rasûlullah (s.a.v) 'ın geleceğini haber verdiği bu zat Mehdî'dir.²⁴

Ehl-i sünnet imamlarının önde gelen eserleri incelendiğinde Mehdî konusu ayrı olarak incelenmemiş hatta bazı imamlar bu meseleye hiç değinmemişlerdir. İmam Ebû Hanife (ö.150/767)'nin risaleleri, İmam el-Eş'arî (ö.324/935-36) ve İmam el-Mâtürîdî (ö.333/944)'nin kitapları gibi ilk dönem Akaid/Kelam imamlarının eserlerinde Mehdî meselesinin geçmiyor olması, bu mesele hakkında olumsuz düşünmemizi sağlamaktadır. Diğer taraftan da mezkûr imamlar, eserlerinde kıyamet alametlerini genellikle icmali olarak zikretmiştir. Yani "Îsâ (a.s)'ın nüzulü, Deccal'ın zuhuru, güneşin batıdan doğması gibi kıyamet alametleri olacaktır" diyerek sadece büyük alametleri zikrettikleri görülmüştür²⁵.

Bu doğrultuda bir îzah yapan Sifil'e göre, adı geçen âlimlerin kıyamet alametleri sadece bunlardır, zikredilenler dışında da kıyamet alameti yoktur, diye konuyu sınırlandırmadıkları da bir gerçektir. Sifil Mehdîlik hakkında şöyle devam eder. "Diğer taraftan Mehdî'nin zuhuru aslında bir "kıyamet alameti" görülmemelidir. Zira kıyamet alametlerinin dikkat çeken en belirgin özelliği "olağanüstü" olmalarıdır. Bakıldığında Hz. Îsâ(a.s)'ın gökten inmesi, Deccal'ın zuhuru, güneşin batıdan doğması... Bunlar fevkalade özellikteki hadiselerdir. Mehdî'nin zuhurunda ise bu tarz bir olağan dışılık yoktur. O, sıradan bir insan gibi doğup büyüyecek, bu Ümmet'in yetiştirdiği üstün yetenekli, takva ve ilim sahibi rabbanî âlimler gibi yetişecek ve normal süreçler sonucunda ümmet'in başına geçecektir. Dolayısıyla Akaid/Kelam imamlarının elimize ulaşan eserlerinde Mehdî'den bahsedilmemesi Mehdî inancının olmadığı anlamını çıkarmaz."²⁶ Esasen Ehl-i Sünnet'te de Mehdî bekleme anlayışı olmasına rağmen, ona insanüstü özellikler yüklenmeden, ancak toplumu İslâma yöneltecek bir lider veya ilim adamı olabileceği ifade edilmektedir.²⁷

²⁴ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, Çev. Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000, c. XIV, ss. 401-402.

²⁵ Ebu'l-Hasan el Eş'ari , *El-İbane ve Usulü Ehli's-Sünnet*, Çev. Gelenek yayıncılık, İstanbul 2019, s. 19; Ebu Mansur El-Maturidi, *Kitâbü't-Tevhid*, Çev. Bekir Topaloğlu, İSAM Yayınları, Ankara 2010; Ayrıca Bkz, İmam-ı Azam Ebu Hanife , *El-Fıkhü'l-Ekber*, Çev. Abdulvehhab Öztürk, Şamil Yay, Ankara 2016, s. 60.(Ebu Hanife bu eserinde Mehdîlik anlayışına değinmez. Kıyamet alametleri hakkında "sahih hadislerle gelenler haklıdır." İfadesi yer alır.)

²⁶ Ebu Bekir Sifil, "Kıyamet Alametleri-Mesih-Mehdi", *Semerikand Dergisi*, VIII/ 96, Aralık 2006, s.39.

²⁷ Ignaz Goldziher, *el-Akide ve 'ş-şeriyeyfi'l-İslâm*, s. 194.

Sifil'e göre âhad haberlere dayanan bu beklentinin gelip gelmemesini düşünmek, insanın inancına gölge düşürmemelidir.

Ehl-i sünnet düşüncesi içerisinde Mehdî anlayışını kabul edenlerle birlikte buna karşı çıkan âlimler de mevcuttur. Kabul edenler bazı hadis kitaplarındaki Mehdî ile ilgili hadisleri kaynak olarak gösterirken; reddedenler ise söz konusu hadisleri senet ve metin itibariyle tenkit etmişlerdir. Bu anlayışı mezkûr hadislerin senetlerini tetkik ederek ve çeşitli hadisleri kanıt göstererek reddetmişlerdir. İlelü'l-Hadis²⁸ âlimi olan İbnü'l Cevzî (ö. 808/1406) Mehdî hakkında vârid olan bütün rivayetleri malûl veya zayıf olarak nitelemiştir. Bu hadisler üzerinden inanç bina edilemez ve teori geliştirilemez diyerek konu hakkındaki görüşünü beyan etmiştir.²⁹

İbn Haldun (ö. 808/1406) ise mukaddimesinde Mehdî konusu ile alakalı, makbul hadis kitapları olarak bilinen Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim (ö. 261/875)'in sahihlerinde Mehdî ile ilgili rivayetlerin olmaması sebebi ile Mehdî haberlerinin tenkit edilebilir olduğunu ifade etmiştir. Kendisi de Mehdî meselesinde muhalif bir çizgi izlemiştir.³⁰

²⁸ İlelü'l-Hadis: İlk bakışta sahih görünen hadislerdeki, ancak konunun uzmanı ve tecrübe sahibi hadis ulemasının görebileceği gizli kusurları araştıran ilim dalıdır. Talat Koçyiğit, *Hadis Usûlü ve Ilmu Mustalahil-Hadis*, AÜİF Yay 1967, s. 104.

²⁹ Ebü'l Ferec ibnü'l Cevzî, *el-İlelü'l mütenabiye Fi'l ehâdisi'l -vâhiye*, Beyrut 1983,II, s. 857.

³⁰ İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev. Zakir Kadiri Ugan, İstanbul, 1997. I, ss. 752-753; Ayrıca bkz. Gerlof Van Vloten, *Emevî Devrinde Arap Hâkimiyeti Şia ve Mesih Akideleri*, Çev. Mehmet Said Hatiboğlu, A.Ü.İ.F. 1986, s. 73.

1.2.TÜRKİYEDE MEHDİ ALGISI

1.2.1.Yapılan Akademik Çalışmalar ve Değerlendirmeler

1.2.1.1.Makale ve İncelemeler

İlahi yardım olarak bir kurtarıcı beklemek fikri; İslâm dünyasında Emeviler döneminde başlamış ve genel toplumsal huzursuzluklardan beslenerek bazı hadislerde de zikrolunması hasebiyle günümüze kadar etkili olmuş ve daima güncelliğini korumuştur³¹. Konunun Kur'an'da mevcut olmayışı ve *sahihayn* denilen temel hadis kitaplarına da girememiş olmasının yanında mütevâtir senetle aktarılmamış olması Mehdî inancını Kur'an ve sünnetin temel konuları ve iman esası olmaktan çıkararak fer'i bir konu haline getirmiştir. Mehdî konusu, Mâturîdî (ö. 333/944) ve Eş'arî (ö. 324/935-36) gibi, ehl-i sünnetin temel eserlerini yazan imamların kitaplarında yer almamıştır. Ayrıca fer'i bir konu olması ve âhad haber'e dayanması sebebiyle Mehdîyi inkâr küfre sebep olarak görülmemiş, inanç akîdesi sayılmadığı içinde ilk dönem akâid kitaplarında yer almamıştır.

Bunun yanında Mehdî inancı hadis külliyyatında bulunan bazı hadislerle dayanmaktadır. Sünnetin Kur'an-ı Kerim'den sonra dinin ikinci kaynağı olarak görülmesi, haliyle konuyu değerli kılmıştır. İmam Suyûtî (ö. 911/1505), Mehdî rivayetlerinin kırktan fazla olduğunu söylemiştir³². Ancak Mehdî hakkında bilgi veren rivayetler hadis külliyyatının iki temel kaynağı olan *Sahih-i Buhârî* ve *Sahih-i Müslim* yer bulmamış olması ayrıca düşündürücüdür. Bununla birlikte Kütüb-i sitte'den Ebu Dâvûd (ö. 275/889), Tirmizî (ö. 279/892) ve İbni Mâce (ö. 273/887)'nin sünenlerinde, ilaveten Ahmed bin Hanbel (ö. 241/855)'in *Müsned*'inde ve Darimî (ö. 255/869)'nin *Sünen*'inde ve sonraki dönem hadis imamlarının kitaplarında geçmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v) 'den nakledilen ve İbni Mâce'de geçen hadislerle göre Mehdî'nin Ehl-i beyt'ten olacağı bildirilmektedir. Söz konusu hadislerden en önemli olanları şunlardır: “Mehdî bizden, Ehl-i beyt'tendir. Allah onu bir gecede zafere erdirecektir. Mehdî, Fatıma evladındandır.”³³ Diğer kaynaklarda ise “Biz Abdülmuttalib evladı Cennet ehlinin efendileriyiz. Ben, Hamza, Ali, Cafer, Hasan,

³¹ Mustafa Öz, “Mehdîlik”, *DİA*, XXVIII, Ankara 2003, s. 385.

³² Celâleddin Abdirrahmân Es-Suyûtî, *El-Arfu'l-Verdî Fi Ahbâri'l-Mehdî*, Tahk. Ebu Ya'la El-Beyzâvî, Beyrut 2006.

³³ *İbni Mâce*, Fiten 34.

Hüseyin ve Mehdî".³⁴ Yine "Dünya hayatının sona ermesine bir gün bile kalsa, Allah zulümle dolu olan dünyayı adaletle dolduracak Ehl-i beyt'ten birini gönderecektir."³⁵

Mehdî ile ilgili haberlerin araştırılması sonucunda Mehdî hadislerinin senet bakımında güvenilir olmadığı söylenmiştir. Yapılan bir çalışmaya göre her hadisin en azından bir ravisinin tenkit edildiği görülmüştür.³⁶ Aynı şekilde metin açısından da konu her yönüyle tenkide müsaittir. Hadislerde verilen haberler bir araya getirildiğinde çelişki ortaya çıkmakta ve Kur'an-Kerim'in genel mantığına da aykırı düşmektedir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in mesajlarında ve kıssalarında müminlere yönelik mucizevî bir kurtarıcı asla vaat edilmemiştir. Bilakis her bireyin adaletin tesisi, toplumun ıslahı için sorumlu olması gerektiği, ancak böylelikle refaha ulaşılacağı işlenmiştir.³⁷ Geçmişten beri gelen Sünnetullah hep bu yönde olmuştur. Nitekim bir ayette Yüce Allah "Her zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Evet, doğrusu her güçlüğü yanında bir kolaylık vardır"³⁸ buyurmuştur. Bu ve benzeri âyetlerde de ye'se kapılmamayı zorluklardan sonra kolaylıkların geleceği bildirilmiştir. Çünkü hiçbir zorluk ilelebet sürmez. Aynı şekilde hadislerde de konu ümitvâr bir şekilde işlenmiştir. Bunun sonucunda Müslümanlarda fitrî ve masum bir şekilde gelişen sıkıntıların biteceği inancı çeşitli vasıtalarla ve dış kültürlerinde etkisiyle kurtarıcı inancına dönüşmüştür.

Bu bölümde ülkemiz özelinde yapılan çalışmalar ve onlardan çıkan sonuçlara değinerek konuyu farklı yönleriyle değerlendireceğiz. Ülkemizde bu konuya ciddi anlamda eğilen Ekrem Sarıkçıoğlu, Hasan Onat ve Avni İlhan'ın çalışmaları dikkate değerdir. Diğer taraftan Mehdî konusunda fakültelerimizde dokuz Yüksek Lisans, iki Doktora tezi hazırlanmıştır. Yine "Kuramer"³⁹ ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde yapılan sempozyumlarla konu çok yönlü olarak irdelenmiştir⁴⁰. Hadis alanında hazırlanan tezlerde Mehdî konusunu işleyen hadislerin metin ve senet yönlerinden kritiğine yoğunlaşılırken, Tarih alanındaki tezlerde ise Mehdî inancının İslâm tarihine yaptığı etki ele alınmıştır.

³⁴ *Ebu Davud*, Mehdî 1; Tirmizi, Fiten, 52-53; *İbni Mace*, Fiten, 34

³⁵ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 117-118.

³⁶ Yılmaz, Orhan; "Mehdî İnancına Kaynaklık Teşkil Eden Hadislerin Değerlendirilmesi", *Turkish Studies Türkoloji Araştırmaları*: 2017, c: XII, s: 2, ss. 274-278.

³⁷ İsrâ 17/13-14.

³⁸ İnşirah 4/5-6.

³⁹ "Beklenen Kurtarıcı İnancı", İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2016.

⁴⁰ "Uluslar Arası Mehdilik Sempozyumu", Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas 2018.

1.2.1.1.1.Mesih ve Mehdî İnancı Üzerine (Mezhepler Tarihi Açısından Bakış):

Söz konusu kitap Ethem Ruhi Fıġlalı tarafından yazılmıştır. Mehdî inancı üzerine araştırmalar yapan İslâm mezhepleri tarihçisi Fıġlalı, bu çalışmasında konuyu çeşitli yönleriyle ele almıştır. Ona göre Mehdî hadislerinin ihtiva ettikleri mübalaġa, aralarında var olan tezatlık, tarihi ve içtimai tutarsızlık sebepleriyle bunların Hz. Peygamber'den, bu şekilde sadır olduğunu ifade etmek, son derece güç görünmektedir. Özellikle III. Halife Hz. Osman'ın şahadetinden sonra ortaya çıkan kargaşa ve yaşanan kaos Müslüman toplumda buhrana sebep olmuştur. Fıġlalı'ya göre sonu gelmeyen iç karışıklıklara ilave olarak Ümeyyeoğulları idarecilerin baskıcı tutumları ve dini tereddütler, halk tabakalarını, kendilerini karanlıklardan aydınlığa çıkaracak, karşılaşılan sıkıntılara ve kötü yöneticilerin zorbalıklarına son verip adaleti hâkim kılacak bir “kurtarıcıya” bağlanmaya sevk etmiştir.⁴¹ Kaynaklardaki rivayetlerden, bu sonucu çıkarmak ve insanların, yaşadığı devrin özelliklerine göre, “Mehdî edebiyatına” yeni birtakım eklemelerde bulduklarını söylemek, mümkün görünmektedir. Nitekim İbn Haldun (ö. 808/1406), Mehdî konusunda öne çıkan 24 farklı hadisi inceledikten sonra; Bu rivayetlerin Kur'ân'ın ve Sünnetin ortaya koyduğu Sünnetullah inancına ve yetiştirmek istediği mü'min insan ve toplum biçimine uymadığını ortaya koymaktadır.⁴² Lâkin âlimler, bu hadislerin “sıhhati” hakkında şüphe etmiş olmalarına rağmen, bu konuda halkın inancına tesir edememişler.

Fıġlalı şu tespitlerle çalışmasını sona erdirmiştir: Mehdîlik “Beklenen Mehdî” (el-Mehdîyyu'l- Muntazar) veya “Söz Verilmiş Mehdî” (el-Mehdîyyu'l-Mev'ud) kavramlarıyla Şîiler için bir inanç konusu olmuştur. Sünni mezheplerde ise usûli'd-dîn'e dâhil bir akide olarak yerleşmemiş olmasına rağmen mezhebin muhtelif tabakalarında pek renkli şekilde yaşatılarak, bir takım maceracıların, dünyevî ve siyasî emel sahiplerinin ve çaresiz kitlelerin alâka merkezi olarak ve bu yönde kullanılarak günümüze kadar gelmiştir.”⁴³

Bize göre bu düşünceler İslâm tarihindeki siyasi olayların tarihi akışına uygunluk arz etmektedir. Nitekim Mehdîlik inancını en üst seviyede yaşayan Şia'nın

⁴¹ Fıġlalı, Ethem Ruhi, “Mesih ve Mehdî İnancı ” *AÜİFD*, c. XXV, s 1, AÜİF 1982, s. 202.

⁴² İbn-i Haldun; *Mukaddime*, Çev. Süleyman Uludağ, İstanbul 2011, s. 582.

⁴³ Ethem Ruhi Fıġlalı, *Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri*, Ankara 1980, s. 208.

hicri I.ve II. asırda yaşadıklarına bakıldığında Fığlalı'nın tezi makul görülmektedir. O dönemde Emeviler tarafından yoğun bir şekilde şiddet ve baskıya maruz bırakılan Hz Ali taraftarları yaşadıkları sıkıntılı süreçten bir çıkış yolu aramışlardır. Kâ'b el-Ahbâr ve Abdullah b.Sebe gibi şahıslar da bu ezilen halk üzerinde ric'at manasını da içine alacak şekilde yeni kavramlar geliştirmişlerdir. Mehdî haberlerinin bu dönemde yoğunluk kazanması ancak böyle anlaşılabilir. Tabi olarak çekilen sıkıntıların oranı nispetince psikolojik yönüyle bu haberlerin sayıca çoğalması da bir avunma mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁴

1.2.1.1.2. Emevî Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği

Söz konusu kitap Hasan Onat tarafından yazılmıştır. Onat aynı konu ile ilgili "Mehdîlik Meselesini Nasıl Anlayalım" başlığıyla Cumhuriyet Üniversitesi'nce yapılan sempozyumda bir bildiri de sunmuştur. Onat Mehdîlik meselesine bakış açısını itikadî bir mesele gözüyle değil, sağduyulu ve bilimsel bir tavırla ele almayı öngörür. Ona göre ele alınan konu ile ilgili Kur'ân'ı Kerîm'de açık bir bilgi yoktur. Hadislere gelince manevi mütevâtirdir veya bu meselede ulemanın icması vardır gibi söylemlerde bu mevzu hakkında tam oturmamıştır. Diğer taraftan Kur'ân'ı Kerîm'de olmayan bir konu hakkında Müslümanların görüş beyan etmesi ve farklı düşüncelere sahip olması gayet doğal olmalıdır.

Mehdî konusunun İslâm'daki yeri, bilgi kaynakları, iman esası olup olmadığı öteden beri tartışılır olmuştur. Esasen İslâm ilkeleri belirli, inanç esasları açık ve net olan bir dindir; gizlisi, saklısı yoktur; akıldan, eleştiriden uzak tutulması istenen herhangi bir şey İslâmî olamaz. Kur'ân'ı Kerîm'in esas aldığı iman bilgiyi temel alır; İslâm kendisini akılla temellendiren bir dindir. İslâm'da akla uymayan hiçbir hüküm yer almaz. İmam el-Mâtürîdî (ö. 333/944)'ye göre bilginin temel vasıtalarından akıl yürütmeyi çıkarırsak bilgi eksik kalır. Bir tarafı eksik olan bilgi ise doğruluk vasfını kaybeder.⁴⁵ Hal böyle iken Mehdîlik meselesinin iman esası gibi anlaşılması eleştirel düşüncenin önüne geçmektedir. Yine günaha girme veya dinden çıkma korkusu hem bu kavram üzerinde akıl yürütmeyi önlemekte, hem de kavramın sömürünün ve din ticaretinin önünü açmaktadır. Onat konu izah ederken Ebu Hanife'ye atfedilen ve genel kabul gören şu ifadeye yer vermiştir: "Tenzilin

⁴⁴ Fığlalı, Ethem Ruhi, "Mesih ve Mehdî İnancı" *AÜİFD*, c. XXV, s 1, AÜİF 1982, s. 204.

⁴⁵ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi*, Çev. Bekir Topaloğlu, İSAM yayınları, Ankara, 2005, s.13.

inkârı söz konusu olmadıkça, te'vilin inkârı küfrü gerektirmez.” Onat bu cümleden hareketle çalışmalarında “Kur’ân’ı Kerîm’in dışındaki her türlü bilgi, hangi kaynaktan yer alırsa alsın, kim söylemiş olursa olsun, beşeri bilgi kategorisinde yer alır ve her türlü tenkit ve tahlile açıktır”⁴⁶ görüşünü dile getirmiştir.

Bir başka yerde Onat şu minval üzere açıklamalarda bulunmuştur: Mehdîlik konusu din ile alakalı olmakla beraber işin özü siyasi güç ve iktidar meselesidir. Gerek Şii, gerekse Sünni gelenekte var olan kurtarıcı nihayetinde ortaya çıktığında zalim iktidarla savaştıkları ve yeni bir düzen kuracak ve dünyaya adaleti hâkim kılacaktır. İşte bu yüzden ben Mehdîyim diyenlerin tek derdi ilk olarak iktidarı ele geçirme çabası olmuştur. Bu girişimlerde her zaman İslâm toplumuna zarar vermiş, birlik ve refahı zayıflatmıştır.

Kurtarıcı beklentisi tarih boyunca var olmuş, çeşitli zamanlarda bazı kimseler ben Mehdîyim diye ortaya çıkmış ve bunların yalancı oldukları birçok kez tecrübe edilmiş olmasına rağmen insanlarda bulunan bu kurtarıcı saplantısının hala niçin diri tutulduğunu anlamamız gereklidir. Böylelikle meselenin topluma verdiği zarar en aza indirebilir ve çeşitli suiistimallerin önüne geçilebilir. Kurtarıcı inancı küll içindeki kor misali alevlenmeye hazır beklemektedir. İslâm toplumunu daima huzursuz edebilecek bu tehlikenin bertaraf edilmesi için vahyin kesildiği ve Hz Muhammed (s.a.v)’den sonra Allah tarafından özel olarak kimsenin görevlendirilmeyeceğini ve Allah tarafından vahiy aldığını söyleyenin de iman yönüyle sıkıntısını topluma anlatmak gereklidir. Nitekim Türkiye’de meydana gelen 15 Temmuz kalkışmasının da toplumun dini hassasiyetlerinden faydalanarak büyüyen ve gayri meşru yollarla devletin düzenini değiştirmeye kalkan bir grubun olması bu korun her zaman ateşlenebileceği izlenimini vermektedir.⁴⁷

1.2.1.1.3. Tarihte ve Günümüzde Mehdîlik

İsmi geçen eser Mahmut Çınar tarafından yazılmıştır. Çınar bu eserinde İslâmın iki önemli itikadî mezhebi olan Şia ve Ehl-i sünnette var olan, Mehdîlik algısını analiz etmeye çalışmıştır. İlk olarak Şia mezhebinin konu ile ilgili delil olarak ileri sürdüğü âyetler hakkında, otorite kabul edilen müfessirlerin

⁴⁶ Nasîrüddin Muhammed b. Muhammed b. el-Hasan et-Tûsî, *İmâmet Risâlesi*, Çev. Hasan Onat *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXV, 1996, ss.179-191.

⁴⁷ Hasan Onat, “Mehdilik Meselesini Nasıl Anlayalım”, *Uluslar arası Mehdilik Sempozyumu Bildirileri*, Ed. Mehmet Tıraşçı, Hasan Özalp, Maruf Çakır, Sivas 2018, ss. 637-651.

görüşlerinden faydalanmıştır. Araştırmasının nihayetinde Şii âlimlerin ileri derecede te'vil yaptığı ve âyetleri bağlamından çıkardığı fikrini ortaya koymuştur. Yine Şia'nın kullandığı Mehdî hadislerini ise, senet tetkikleri yapan zevat ile ulûm-ı hadis erbabı tarafından yapılan cerh ve tadil ilmiyle durumlarını tespit etmiştir. Ona göre Şia'nın Mehdî hakkındaki inancı şu minval üzeredir. İmam Mehdî'ye iman dinin bir cüzüdür. Mehdî bin küsur yıl önce doğdu, bir müddet yaşadıktan sonra gayba çekildi. Şimdi kıyam için emir beklemektedir. İmam Mehdî gözlerden gâibtir fakat bazı gözler onu görebilir ancak tanıyamazlar oda kendini tanıtmaz. Mehdî âlemde olan her şeyi ve bütün insanları görerek ihata eder. Ne zaman ineceğini sadece Allah bilir. Mehdî Allah'ın emriyle kıyam ettiğinde dini hurafelerden temizleyecek ve yeryüzü ona boyun eğecektir. Hz İsa (a.s)'da onun veziri ve yardımcısı olarak inecektir. Bunu gören Hıristiyanlarda hep birden müslüman olacaklardır.⁴⁸

Çınar Ehl-i Sünnette Mehdî algısını daha çok sûfilerin uç boyutlarda yaşadığını savunmuştur. Ona göre onların referans aldığı âyetler incelendiğinde klasik dirayet ve rivayet tefsircilerinin yorumlarından oldukça farklılık arz etmektedir. Sûfilerin ayetleri tevil yoluna giderek bağlamından uzaklaştırdıkları görülmüştür. Mehdîlikle ilgili hadisleri ise Çınar kitabında tek tek ele alarak rical âlimlerinin görüşleri doğrultusunda incelemiştir. Sonuç olarak hadislerin rivayet zincirlerinde Şii eğilimi olan kişilerin bulunması ve ortaya atıldığı tarih itibariyle Ali oğullarının Ümeyyeoğulları tarafından şiddetli bir baskıya maruz kaldıkları bu döneme denk gelmesi, Mehdî haberlerine sahih demenin oldukça güç olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁹

1.2.1.1.4. Kıyamet Alametleri-Mesih-Mehdî

İsmi geçen makale Ebu Bekir Sifil tarafından yazılmıştır. Ona göre İslâm akidesinde iman esasları çeşitli derecelerle mütalaa edilmiştir. İnanca taalluk eden meselelerde kat'î delil aranırken fer'i konularda zannı galip yeterli görülmüştür. Sifil'e göre Mehdîlik meselesi de teferruat olabilecek, reddetmenin veya teslimiyetin imana zarar veya fayda veremeyeceği bir esas olarak algılanmalıdır.

⁴⁸ Mahmut Çınar, *Tarihte ve Günümüzde Mehdilik*, İstanbul 2013, s.88.

⁴⁹ Çınar, *Tarihte ve Günümüzde Mehdilik*, s.168.

Söz konusu makaleye göre Mehdîlikle ilgili haberlerin kaynağında ihtida etmiş Kâ'b el-Ahbâr (ö. 32/652-53) ve Vehb b. Münebbih (ö. 114/732) gibi bazı kişilerin bulunması, hadisleri temelden reddetmeyi gerektirmez. Yine bazı zâtların, bin seneden beri ümmetçe kabul edilmiş bir mefhumu, reddetmelerinin bize göre elle tutulur bir delilleri yoktur. Mehdîliği inkâr edenlerin delilleri ile kabul edenlerin delilleri karşılaştırıldığında Mehdîliği inkâr edenlerin delilleri kabul edenlerin delillerinden daha kuvvetli değildir⁵⁰.

Sifil'e göre hadislerde geçen ve kıyametin alametlerinden bir kısmı olarak bilinen eylemler Mehdî eliyle gerçekleşecektir. Ulemanın genel kanaati de bu yöndedir, ancak burada unutulmaması gereken önemli bir husus vardır. Mehdî de bir insandır. Gerek Müslümanlar için gerekse tüm insanlık için yapacağı hizmet çok büyüktür. Yapacağı tüm ıslahatları tabii seyri içerisinde gerçekleştireceği kesinlikle hatırdan çıkarılmamalıdır. Peygamberler dahi peygamberliklerini tebliğ ederken türlü türlü zulüm, işkence ve haksızlıklarla karşılaşmışken Mehdî'nin böyle bir mücadele süreci olmadan ıslahatlarını gerçekleştireceğini beklememek gerekir. Sifil'e göre Mehdîlik inancı insanları tembelliğe sevk etmemelidir. Esasen Mehdî inancına sahip insanlarda Mehdînin gelip hayatlarını düzenleme beklentisi yoktur. Sadece zamanı gelince ortaya çıkacak bir vakıa olarak görülmüştür.⁵¹

Mehdî meselesine inanıp bağlanmak ya da reddetmek bir kişinin ne kâmil Müslüman olmasını ve kurtuluşa ermesini gerektirir nede onu dinden çıkarır. Buna rağmen aksi yönde telkinlerle insanları etrafında toplayan kişiler her zaman var olmuştur. Bu sahte Mehdîlerin amacı şöret ve menfaat sağlamaktır. Bu hareketlerin menfi taraflarının yanında Mehdî diye ortaya çıkan bazı kimselerin de tarihte kendi insanlarına ve ülkelerine faydaları da olduğu görülmüştür. Örneğin Sudan ve Somali gibi İngiliz işgalinde olan Afrika ülkelerindeki Mehdîlik hareketlerinin, sömürgeci güçlere karşı büyük gayretler sarf ederek vatanlarını düşmanların işgalinden kurtardıklarını görmekteyiz.⁵² Buna karşılık Kadiyanilik hareketi ise, bunun aksine

⁵⁰ Ebu Bekir Sifil, "Kıyamet Alametleri-Mesih-Mehdî", *Semerkand Dergisi*, y. 8, s. 96, Aralık 2006, ss. 33-40.

⁵¹ A.g.e.

⁵² Rıza Kurtuluş "Afrika", *DİA*, I, Ankara 1988, s. 427.

Hint Müslümanlarını İngiliz sömürgeciliğine karşı tam anlamıyla pasifize ederek müslüman toplumun sömürülmesini kolaylaştırmıştır.⁵³

Sifil şöyle bir tespit ile konuyu bağlar; “Bazı insanların Mehdî olarak kendini tanıtp toplumu aldattığı görülmektedir. Sahte Mehdîlerin tarihte görülmesi, bu fikri kökten reddetmeyi gerektirmez. Müseylemetü'l Kezzab gibi sahte peygamberler de çıkmıştır diye peygamberlik inancından vazgeçilmemiştir. Sahte doktorların çıkması doktorluk mesleğinin reddini gerektirmez. O halde, Mehdînin geleceğine inanmak kâmil mü'min olmanın şartı olmadığı gibi, gelmeyecek diyen kişiyi tekfir etmek gerektirmez.”⁵⁴

Bize göre bu tespitlerin haklılık payı olmakla beraber hadis ilimlerinin değerleri ve konunun sosyolojik boyutu yönüyle eksiktir. Tarihteki Mehdî örneklerinden hareketle bu anlayışın hak ya da batıl olduğu sonucuna varılamaz. Yine Mehdî rivayetlerinin farklı hadis kaynaklarında yer alması bunların Hz peygambere ait olduğundan ziyade öncelikle ona nispet edildiğini göstermektedir. Bu rivayetleri sahih veya hasen olarak değerlendiren âlimlerin yanında aynı rivayetleri zayıf veya mevzu olarak değerlendiren âlimlerin olduğu da bilinmektedir. İletli hadisleri toplayarak *El-ilelu'l mütenâbiye* isimli eseri telif eden ünlü hadis âlimi Ebu'l Ferec ibnu'l Cevzî mehdî rivayetlerini zayıf veya uydurma olarak nitelenmesi ve eserine alması dikkat çekicidir.⁵⁵ Mehdî rivayetlerinin ortaya atılma zamanın Emevîler dönemi, dolayısıyla Ehl-i beyt olarak adlandırılan zümrenin tahakküm altında olduğu bir sürecin yaşanması da tarihi bir vakıadır.

1.2.1.2. Sempozyumlar

1.2.1.2.1. “Beklenen Kurtarıcı İnancı” Sempozyumu

Söz konusu sempozyum 22 Ekim 2016 tarihinde (KURAMER) tarafından İstanbul'da düzenlenmiştir. Bu sempozyuma Türkiye'de konu ile ilgili çalışmaları olan akademisyenler katılmıştır. Bu programda alanında uzman akademisyenlerin konu ile ilgili tebliğleri ve ilmi çalışmaları müzakere edilmiştir. Bu ilmi müzakerelerde Mehdî anlayışı birçok yönüyle ele alınmıştır. Dönemin Diyanet İşleri

⁵³ Ahmet Yöner, “Kadiyanilik Bağlamında Mehdilik”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII, sy. 24,2/ 2011, ss. 175-191.

⁵⁴ Sifil, “Kıyamet Alametleri-Mesih-Mehdî”, *Semerikand Dergisi*, s. 40.

⁵⁵ Ebü'l Ferec ibnu'l Cevzî, *el-İlelü'l mütenâbiye Fi'l ehâdisi'l -vâhiye*, II, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1983; Ayrıca bkz, Ahmet Yücel, “Mehdî Hadislerinin Temel Hadis Kaynaklarındaki Anlamı”, *Beklenen Kurtarıcı İnancı*, Ed. Yusuf Şevki Yavuz, Kuramer yay, İstanbul 2017, ss. 169-170.

Başkanı Mehmet Görmez de Mehdî ve kurtarıcı fikri üzerine bir değerlendirmede bulunmuştur. Çalışmamıza büyük ölçüde katkı sağlayacağına inandığımız için bu konuşmadan bazı notlar alacağız.

Görmez'e göre; Din, Rabbin her ferde yönelttiği bir tekliftir ve insanda bunun karşılığında mükelleftir. Kişi mükellef olması hasebiyle bütün işlerinden sorumludur. Kişinin sorumluluklarını unutarak başkasından medet beklemesi ve kurtuluşu yegâne onda araması İslâm inancına terstir. Çünkü bu anlayış Tevhid inancı ve sorumluluk ilkesiyle bağdaşmaz. Bu açıdan Kur'ân-ı Kerîm'e baktığımız zaman âyet çok açık ve nettir: “لَا يُكْفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ”⁵⁶ Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır.”⁵⁶ Yani Cenab-ı Hak, yaptığımız iyiliklerin mükâfatını verecek, biz de yaptığımız kötülüklerin hesabını vereceğiz. Kurtarıcı inancına atıf yapan Görmez şöyle devam eder. Bizi başkası kurtarmayacak. İslâm inancının temelinde “Mehdî, Mesih” ya da adı ne olursa olsun bir kurtarıcı geleceği inancı yoktur ve bu son derece önemlidir. “وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى” Her insan dünyada hangi say u gayreti göstermişse orada onu görecektir.”⁵⁷ Yine Kıyametten bir sahneye dikkatimizi çekerek “يَوْمَ يَقْرَأُ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ”⁵⁸ 0 gün insan, kardeşinden, annesinden ve babasından kaçar.”⁵⁸ Cenâb-ı Hak bizim annemizden, babamızdan, kardeşimizden kaçacağımız günü söyler. Dolayısıyla öncelikle şunu belirtmek lazımdır ki teklifi ortadan kaldıracak bir inanç, İslâm inancı olamaz. Bizlere düşen görev; Dinin otoritesi olan Kur'an ve Sahih Sünneti kendine has özel bir metotla anlamak ve çağın kabulleneceği duru bir şekilde mükelleflere sunmaktır. Bunu yapamayınca bazı şahıslar veya kurumlar dinin otoritesi gibi hareket edebiliyor.

Görmez konuya şöyle devam eder,“Ben doğrusu Diyanetin tavrını öğrendikten sonra, bunun doğru bir tavır olduğunu gördüm. O da şudur: Diyanet, tarih boyunca, bütün coğrafyalarda sevâd-ı azam ne demiş, Ehl-i Sünnet âlimlerinin çoğunluğu bu konularda ne söylemiş? Önce buna bakıyor. Konumuz merkezinde buna baktığımızda görüyoruz ki, aslında Ehl-i Sünnetin Akaid ve Kelam âlimlerinin

⁵⁶ Bakara 2/286.

⁵⁷ Necm 53/39.

⁵⁸ Abese 80/34-36.

Mehdîlik/ Mesihlik meselesini büyük oranda çözdüğü kabul edilir. Ama biz onu da beğenmeyip başka bir tartışma başlatıyoruz. Nedir o? Bizim akaid hocalarımız demişler ki Mehdîlik için söylüyorum. Daha önce de söyledim, Kur’ân-ı Kerîm’de - gerek sarahaten gerek dar bir işaretle- bu inanca işaret edilen herhangi bir âyet yoktur. Yani Kur’ân-ı Kerîm’de açıkça Mehdî-i Muntazar gelecek diyen bir âyet olduğunu söyleyen var mı? Evet, Şîî kardeşlerimiz bunu söylüyor, bunu iddia ediyor. “ *وَالْكَافَّةُ قَوْمٍ هَادٍ*”⁵⁹ âyetinden bile başka bir mana çıkardıklarını biliyoruz. Ama ben Ehl-i Sünnet âlimlerinin Akaid ve Kelam hocalarının ittifakını söyleyeyim: Mehdî konusu Kur’ân-ı Kerîm’de yoktur. Ancak hadislerde vardır.”⁶⁰

Görmez; Mehdî hadislerini isnad yönüyle de ele alır ve konunun bazı terimsel ifadelerini ve bunların hükümlerini kısaca izah eder. Ona göre bazı âlimlerin hadis rivayetlerini kaynak göstererek Mehdî inancını desteklediği, bir çoğununda aynı ilmi kaynaklarla bunun aksini dile getirdiği malumdur. Bu, hadislerin sıhhat derecelerinin icthadi bir konu olmasından kaynaklanır. Mehdî hadisleri de bu farklı değerlendirmelere tabi tutulmuş ve farklı mülâhazalara kaynaklık etmiştir. Bu rivayetlere hadis usulü kriterlerine göre bakıldığında sahih, zayıf hatta mebzul miktarda mevzu hadislere ulaşılır. Bu rivayetlerin hadis literatüründe ahad hadis olarak adlandırılması ve Ehl-i sünnet âlimlerinin de ahad hadislerle itikat bina edilmez temel prensibi meseleyi doğru şekillendirmiştir. Buradan hareketle gerek Mehdîlik gerek Mesihlik inancı itikadi bir konu değildir, denmiştir.⁶¹

Bizler Görmez’in bu değerlendirmelerine şu ilaveyi ekleyebiliriz. İslâm âleminin Asr-ı saâdet’ten sonra kaybettiği ve şu anda da en çok ihtiyaç hissettiği problem İslâmı doğru anlama şuuru ve birlik olma bilincidir. Esasen bu problem yine müslümanlardan kaynaklanmaktadır. Saf dinî bilgi Müslüman toplumlarda çeşitli kaygılar sebebiyle tevil edilerek şekillendirilmeye başladığı andan itibaren doğal olarak ihtilaflar çıkmış ve egemen grubun zulme varan uygulamaları görülmeye başlamıştır. Ezilen tarafta da sıkıntılardan kurtulma adına çareler aranmaya başlanmış ve dine uygunluğuna bakılmaksızın savunma mekanizması olarak kurtarıcı

⁵⁹ Râ’d 13/7.

⁶⁰ Mehmet Görmez, “Mehdiliğin Dinî Arka Planı Soru- Cevap”, Ed. Yusuf Şevki Yavuz, *Beklenen Kurtarıcı inancı*, Kuramer Yayınları, İstanbul 2017, ss. 130-131.

⁶¹ Görmez, “Mehdiliğin Dinî Arka Planı Soru- Cevap”, *Beklenen Kurtarıcı İnancı*, s.132.

figürüne sığınmıştır. Oysa dinde asıl olan her nefsin gücünün yettiğinden sorumlu olduğu ve mükellefiyetinde ferdi olmasıdır. Bu anlayış doğru olarak topluma yerleştiğinde karşıdakini tekfir etme problemi veya bir kurtarıcı bekleme zafiyeti ortadan kalkacaktır.

1.2.1.2.2.“Uluslar Arası Mehdilik” Sempozyumu

Söz konusu sempozyum Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından yapılmıştır. Sempozyumda araştırmamıza ışık tutacak bildirilerden faydalanılmıştır. Türkiye’deki toplumun Mehdilik anlayışını ele alırken ülkemiz sınırları içinde yaşayan ve milletimizin bir parçası olan Caferilerin Mehdilik algısı da ele alınmıştır.

Türkiye’deki Caferilerin Iğdır şehri başta olmak üzere Doğu Anadolu bölgesinde yaşadıkları görülmektedir. Araştırıldığında bu kişilerin inanç itibariyle üç kısım olduğu gözlenmiştir: Alevi iken sonradan Caferi fikhını tercih edenler, Caferi anne-babadan doğanlar, Sünni iken Caferiliğe geçenler. Ülkemizde Alevi iken Caferiliği seçenlerin oranı oldukça yüksektir. Yine Caferilerin kendi içinde Kevser ve Zeynebiye diye iki gruba ayrıldığını görmekteyiz.⁶²

Çoğunluğu Iğdır’da bulunan Caferiler genelde Azeri kökenli Türklerden oluşurlar. Şehirde ikamet eden Kürt vatandaşların çoğunluğu ise Şafii mezhebine mensuptur. Caferiler Acem, Şafilerde aşiret olarak anılır ve bu grupların camileri de ayrıdır.⁶³

Caferilerin inanç yapılarını incelediğimizde Şia mezhebi ile aynı doğrultuda bir iman esası ve Mehdilik algısıyla karşılaşmaktayız. Onlara göre; İmamlar On iki masum imam olarak Allah’ın tayini ile belirlenmişlerdir.⁶⁴ İmamlara sahip olduğu ilim Allah tarafından Vehbi olarak verilmiştir. Yine, beklenen Mehdî on ikinci imam Muhammed Mehdî’dir. Kendisi şuan gaybette ve görevini Naibler eliyle sürdürmektedir. Günü gelince ortaya çıkacak ve adaleti hakim kılacaktır.⁶⁵

⁶² Ali Albayrak, , “Dini Gruplar Bağlamında Caferilik”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 13, sy. 2, 2008, ss. 113-114.

⁶³ Sefer Yavuz “Caferilerde Mehdî İnancı ve Günümüzdeki İzdüşümleri”, *Uluslar Arası mehdilik Sempozyum Bildirileri*, Ed. Mehmet Traşçı, Hasan Özalp, Maruf Çakır, C.Ü.İ.F 2018, s. 576.

⁶⁴ Kaşifu'l Ğita, *Caferi Mezhebi ve Esasları*, Çev. Abdülbaki Gölpinarlı, İstanbul 1966, s. 104.

⁶⁵ Yavuz, “Caferilerde Mehdî İnancı ve Günümüzdeki İzdüşümleri”, *Uluslar Arası mehdilik Bildirileri*, s. 580.

Görüldüğü üzere Türkiye toplumunun bir bölümünü oluşturan Caferilerde Mehdîlik inancı canlı bir şekilde yaşatılmakta ve bir kurtarıcı beklenmektedir. Bu da hiç şüphesiz Caferi toplumunun Şia mezhebi ile olan inanç birlikteliğinden kaynaklanmaktadır.

Sempozyumun başka bir bildirisinde Mehdîlik inancının sosyolojik yönüne atıf yapan Karaman'a göre, Mehdîlik algısının toplumda yaygınlaşmasını sağlayan hususlardan biri de tarikat ve tasavvuf'a bağlı kişilerin önderlerine duydukları kayıtsız ve şartsız olan bağlılıklarıdır. Zira tasavvuf önderleri için toplumu irşâd etmek ve ahlakî ıslahatı sağlamak asıl görevdir. Bu amaçla hizmet eden ve yaşayan tasavvuf erbabı, doğal olarak daima müntesipleri tarafından aşırı hayranlık ve takdirle anılmışlardır. Bu abartılı yaklaşım bazı devirlerde, ileri giderek tasavvuf erbabında şeyhine yönelik Mehdîlik anlayışını gündeme getirmiştir. Böylelikle Mehdîlik, tasavvuf kültüründe meşru bir övgü ve itibar mertebesi olarak görülmüştür.⁶⁶

Yukarıdan itibaren incelediğimiz eser ve bildirilere dayanarak şöyle bir sonuca ulaşılabilir. Mehdîliğin temellendirildiği aklî ve naklî deliller üst üste konduğunda bir inanç akidesi olarak görülemeyeceği açıktır. Ancak zayıf rivayetlere de dayansa, bu kadar yıllık oluşmuş bir kültürü de yok saymak mümkün görünmemektedir. Konunun ilahi destekli bir Mehdî algısından soyutlanarak, hidayete ermiş ve doğru yola çağırان muttaki bir lider olarak görülmesi daha kabul edilebilir. Böylelikle samimi bir şekilde İslâm toplumunu ilerletmeye çalışan liderler elinden mucizevî olaylar beklemeksizin toplumdan tam destek görebilirler. Bu da yaşanılabilir bir dünya için gerekli olan pozitif enerjiyi oluşturur.

1.2.1.2.3. Mehdîlik ile İlgili Türkiye'de Yapılmış Akademik Çalışmalar.

Ülkemizde Mehdî kavramını daha iyi anlamak ve akademik olarak konuyu sağlıklı bir şekilde temellendirmek adına çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Burada bu çalışmalardan bazılarının kısaca içeriğini vermekle beraber konuyu araştırmak isteyenlerin müracaat etmesi için bir kısmının da adını zikretmekle yetineceğiz.

⁶⁶ Fikret Karaman, "Sahih İslam İnancında, Mehdilik Düşüncesinin Değeri ve Hükümü", *Uluslar Arası mehdilik Sempozyum Bildirileri*, Ed. Mehmet Traşçı, Hasan Özalp, Maruf Çakır, C.Ü.İ.F 2018, s. 128.

Erciyes Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Dinler Tarihi alanında öğrenim yapan Murat Kaya “*Hıristiyanlıkta ve İslâm’da Son Dönem Mesih ve Mehdî Hareketlerinin Karşılaştırılması*” isimli tez çalışmasında konuyu şöyle özetlemiştir. Yaşayan birçok kültürü özellikle İslamiyet ve Hıristiyanlığı incelediğimizde Mesih ve Mehdî inancı şeklinde kurtarıcı fikri olduğunu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada özellikle İslamiyet’te var olan kurtarıcı fikrinin nasıl ortaya çıktığı ve kültüre yerleştiğinin analizi yapılmak istenmiştir. Bu sebeple Türkiye’de ki kurtarıcı Mehdî inancına sahip cemaat ve topluluklar belirlenerek fikirleri incelenmiş ve bu yapılar hakkında çok yönlü bilgiler verilmiştir.

Yine Marmara Üniversitesinde İslâm Mezhepleri Tarihi alanında “*Said Nursi’nin Risalelerinde Mehdîlik Telakkisi*”, isimli çalışmasında Derya Yörük Kesik, kısaca şu bulgulara dikkat çekmiştir. Mehdî’nin çeşitli anlamları ve mezheplerde nasıl anlaşıldığı işlendikten sonra bu fikrin İslam dünyasındaki dayandığı temeller saptanmıştır. Daha sonra Said Nursi’nin hayatı ve fikirleri anlatılmıştır. Mehdîlikle ilgili fikirlerine genişçe yer verilmiştir⁶⁷.

Mehmet Ali Durmuş “*Mehdi Hadislerinin Tetkiki*”, Muammer Gül “*İslâm Âleminde Mehdîlik Düşüncesinin Doğuşu*”, Saim Bilgin “*İslamiyet ve Hıristiyanlıkta Mehdi ve Mesih inancı*” Mehmet Atay “*Kütüb-i Sittedeki Mehdi Hadislerinin Dinler Tarihi Açısından İncelenmesi*” ve Muhammed Cihat Oruç tarafından “*Mehdi Düşüncesinin İslâm Mezheplerine Yansıması*” gibi çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Yine Avni İlhan’ın “*Mehdîlik*” adlı kitabı, Ali Coşkun’un “*Mehdîlik Fenomeni*”, Ekrem Sarıkçıoğlu’nun “*Dinlerde Mehdi ve Mesih Tasavvuru*” adlı akademik eserleri bu konuyu anlamak isteyenler için etraflıca yazılmıştır.

1.2.2.Türkiye Toplumunda Mehdî Algısı

Ehl-i Sünnet inancının hâkim olduğu toplumumuzda Mehdî anlayışı yaygındır. Bu anlayış Hz Peygamber’in soyundan gelen yani seyyid veya şerif⁶⁸ olan

⁶⁷ Derya Yörük Kesik, *Said Nursi’nin Risalelerinde Mehdîlik Telakkisi*, Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. İ.F.S.B.E, İstanbul 2007, ss. 116-119.

⁶⁸ Hz. Peygamber’in soyunu devam ettiren kızı Hz. Fâtıma ile Hz. Ali’den olma çocukları ve torunlarına Seyyid ve şerif unvanları verilmiştir. Yine Hz. Ali’nin diğer bir çocuğu (Havle bint Ca’fer adlı eşinden olan) Muhammed b. Hanefiyye’nin soyundan olanlar için de-az da olsa-kullanıldığı görülmüştür. Daha sonraları Hasan’ın (r.a) soyundan olanlara Şerif, Hüseyin’in (r.a) soyundan gelenlere de Seyyid denilmeye başlanmıştır. Hz. Peygamber’in soyundan gelenler için

bir zatın, İslâm'ı hâkim kılarak, yeryüzünde küfrü ortadan kaldıracığı şeklindedir.⁶⁹ Şia fırkalarında olduğu gibi gaybete çekilmiş veya semaya çıkartılmış bir insanın, asırlar sonra ortaya çıkması şeklinde inanılmadığı açıktır. Esasen Mehdî, kelime anlamına uygun olarak hidayete götüren, doğru yola ileten kimse demektir. Bu manada her çağda İslâm uğrunda mücadele veren ihlâslı liderlere de Mehdî denilebilir. Resûlullah neslinden yetişecek ve ümmeti kurtaracak kişi şeklindeki anlayışın Türkiye toplumunda var olduğu görülür. Ancak genel olarak milletimizin Mehdî anlayışına çok da sıcak baktığı bir itikat haline olduğu söylenemez. Mehdî iddiasıyla ortaya çıkacak olan şahsa ne derece itibar edilir bilinemez. Nitekim tarihte nice büyük dinî liderler, ihlâslı insanlar çıkmıştır ki birçok Müslüman ona inanmak, onu desteklemek şöyle dursun, ona cephe almıştır.

Toplumun Mehdî anlayışı konusunda çalışmalar yapan Vehbi Kara'ya göre halkın arasına karışıp Mehdîlik inancı hakkında görüş sorulduğunda insanların bu fikre gayet seviyeli yaklaştığı görülmektedir. O genel kanaat olarak toplumda Mehdînin geleceği anlayışının yaygın olduğunu bunun yanında Mehdîyi inkâr etmenin kişiyi dinden çıkarmadığı inancının var olduğunu savunur. Bunun sebebi olarak bu inancın âhad haberlere dayandığını âhad haberiyle de inancın kesinleşmeyeceğini aktarır. Yine kelime anlamıyla Mehdî, insanları doğru yola sevk eden Müslüman âlimdir. İslâm, Kıyamete kadar sürecek olan tek dindir. İslâm'ın güçlenmesi için çalışan ve bu uğurda canı pahasına mücadele eden her müslüman, bir mehdîdir. Bu tür görüşün hâkim olduğunu araştırmasında vurgulamıştır.⁷⁰

Öte yandan toplumda bir kesim Mehdîyi bir cemaat olarak algılar. Onlara göre Mehdî tek bir şahıs değil bir grubun adıdır. Mehdîlik faaliyetleri geniş bir zaman dilimine dağılmış bir hareket, bir ekol ve bir cemaat olabilir. Zira Mehdî hadislerine bakıldığında genel bir adaletin tesisini bir şahsın yapması mümkün

seyyid ve şerif tabirleri kullanılarak bu kişilerin toplum içerisinde rencide edilmemesi ve kendilerine olan saygının sarsılmaması bütün İslâm toplumlarında temel prensip olmuştur. Bkz. Mustafa Sabri Küçük Aşçı, "Seyyid", *DİA*, XXXVII, İstanbul 2009, ss. 40-43.

⁶⁹ Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde girdiğim ikinci sınıf derslerinde öğrencilere konuya bakış açılarını sorduğumda sınıfta bulunanların tamamı (Yaklaşık 120 kişi) kendilerinde mehdî inancının var olduğunu söylediler. 30.09. 2016. Yılmaz, Orhan; "Mehdî İnancına Kaynaklık Teşkil Eden Hadislerin Değerlendirilmesi", *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları*: 2017, c: XII, sy: 2, s. 265-282.

⁷⁰ Vehbi Kara, "Mehdî Gerçeği", *Akit*, 18.01.2018, s. 6.

değildir.⁷¹ Yine Mehdî, olağan üstü bir lider olmadığı gibi, yapacağı hizmetlerde Sünnetullah'a uygun olmalıdır. Şahs-ı manevi olarak Mehdînin üç vazifesi vardır: insanların imanını kurtarmak, İslâm'ın şiarlarını ihya etmek ve İslâm birliğini sağlamak. Ancak bu vesileyle dinin hükümlerini ikame edebilir. Bu üç görevi ayrı ayrı topluluklar, hatta ordular icra edecektir. Böylesine ulvi ve zor bir vazifeyi ancak bir cemaat, büyük bir heyet veya müslümanların büyük bir topluluğu birlikte hareket ederse ancak başarabilir.⁷²

Yine toplumun Mehdî inancı üzerine önemli bir ölçü olacağına inandığımız bir anket⁷³ araştırması ve sonuçları konuyu daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır. Yapılan araştırmanın amacı, İlahiyat fakültesi öğrencilerinin Mehdî algısı ve bu düşüncelerinin bireysel ve toplumsal hayatlarına etkisine yöneliktir.

Söz konusu araştırmada tabakalı örneklem⁷⁴ seçme tekniği kullanılmış olması ile, “cinsiyet” ve “sınıf seviyesi” değişkenleri bağlamında Mehdî algısındaki farklılaşmanın ortaya çıkması hedeflemiştir. Bu sebeple, Siirt üniversitesi ilahiyat fakültesinde birinci, ikinci ve üçüncü sınıfta eğitim görmekte olan öğrenciler çalışma evreni olarak seçilmiştir. Bu kapsamda, çalışma evrenini cinsiyet ve sınıf düzeyi şeklinde iki tabakaya ayrılmış ve her tabakayı temsil edecek nitelikte bir örneklem seçilmiştir.

Bu çalışmanın sonucunda aşağıdaki verilere ulaşılmıştır;

1. Mehdî algısı cinsiyete göre değişmektedir. Buradan hareketle Mehdînin geleceğine inanma oranı erkeklerde daha yüksektir. Kızların erkeklere göre daha az beklenti içerisinde olması ise ilginç bir bulgu olarak karşımıza çıkmıştır

2. Sınıflar yükseldikçe öğrencilerin Mehdîye bakış açıları da değişmektedir. İlahiyat Fakültesinin alt sınıf öğrencileri Mehdîyi bir kurtarıcı olarak görürken üst sınıflardaki öğrenciler onu bir avunma aracı olarak görmektedir. Dolayısıyla

⁷¹ Derya Yörük Kesik, *Said Nursi'nin Risalelerinde Mehdilik Telâkkisi*, Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. İ.F.S.B.E, İstanbul 2007, ss.116-119.

⁷² Ali bakkal, "Said Nursi'nin Mehdilikle ilgili Görüşleri", *Uluslar Arası Mehdilik Sempozyum Bildirileri*, S.C.Ü.İ.F 2018, s. 282.

⁷³ Ahmet Aktaş, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mehdilik Algısı (Siirt Örneği)", Ed. Necati Sümer, *S.Ü.İ.F.D*, c. V, sy 1, Siirt 2018, ss. 90-96.

⁷⁴ Tabakalı örnekleme: Sınırları belirlenmiş bir çalışma alanında alt tabakalar veya alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılır. Burada çalışmada asıl unsur, evren içindeki alt tabakaların varlığından yola çıkarak evren üzerinde çalışmaktır. Bkz. Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara 2005, s. 105.

öğrencilerin öğrenme düzeyi arttıkça Mehdî kavramı zihinlerinde giderek önemsizleşmektedir. Sınıf bağlamında düşünüldüğünde öğrenciler, üst sınıflara doğru gittikçe Mehdînin gelmeyeceği yönündeki düşüncelerini giderek pekiştirmektedirler. Dolayısıyla öğrenme arttıkça, Mehdînin geleceği fikri azalmaktadır.

3. İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında herhangi bir tarikat veya cemaatle irtibatlı olanlar, olmayanlara göre Mehdînin geleceği fikrine daha sıcak bakmaktadır.

4. Yine araştırmaya göre Ehl-i sünnetteki Mehdî düşüncesi diğer inanç ve kültürlerden etkilenmiştir. Mehdînin tembelliğin bir ifadesi olduğunu vurgulayan öğrenciler, İslâm geleneğindeki bu anlayışın diğer dinlerden etkilenilerek ortaya çıktığını düşünmektedirler. Öğrencilerinin çoğunluğuna göre, Müslüman toplumdaki bu Mehdî anlayışı Ehl-i Sünnet ile Şia arasında karşılıklı etkilenmeler olduğu sonucu göstermektedir.

5. Mehdînin geleceğine inanma durumu dini bilgi kaynaklarına göre farklılık göstermektedir. Mehdî düşüncesinin yaygınlık kazanmasında etkili olan faktörlerin başında tarikat ve cemaatlerin konuya tasavvufi yaklaşımları gelmektedir⁷⁵.

⁷⁵ Aktaş, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mehdilik Algısı (Siirt Örneği)", ss. 90-96.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1.İSMAİLAĞA CEMAATİ

2.1.1.İsmailağa Cemaatinin Yapısı ve Gelişim Süreci

İsmailağa Cemaatinin yapısını anlamak için cemaatin geldiği geleneği ve bir tasavvuf yolu olan tarikatı anlamak gerekir. Öncelikle bu yönde bilgi verilecektir. Tarikat kelime olarak yol, gidiş, kat ve usul manasına gelir. Tasavvuf terimi olarak ise; Şeyhin gözetiminde Allah'a ulaşma gayesiyle takip edilen usul ve metoda tarikat denir.⁷⁶ Tarikat bir din veya mezhep değil, dini yaşama biçimidir. Amaç insanın manevi terbiyesi ve kemale ulaşma çabasıdır. Sûfiler tarikatı “sâliki hakikate götüren yol” olarak tanımlamıştır. Tarikatlar, işte bu kemal yolculuğuna bazı usuller geliştirmişler ve bu usullerden yola çıkarak çeşitli isimlerle anılmışlardır.⁷⁷

Türkiye’de çeşitli kollara ayrılarak canlı bir şekilde yaşayan Nakşibendî tarikatı dikkat çekmektedir. Nakş, bir şeyi bir yere nakşetmek, nakış gibi işlemek, hiç çıkmayacak hâle getirmek, mühür vurmaktır. Nakşibendîlik tarikatının kurucusu olan, Muhammed Bahâeddin Nakşibend (ö.791/1389)’in kökü silsile yoluyla Ebû Bekir (ö.13/634) (r.a) ve ondan Hz Peygamber (s.a.v) efendimize ulaşmaktadır. Bahâeddin Nakşibend bu kemal yolculuğunda kendine has terbiye usulü geliştirerek sistemleştirmiştir. Bu sistemi Nakşibendî halifeleri zamanla güncelleyerek günümüze ulaşmasına vesile olmuşlardır. Bu yol, uzun süre Şah-ı Muhammed Bahâeddin Nakşibend’e nispet edilerek “Nakşibendîlik” şeklinde anılmıştır. Tarikatın önemli simalarından biri olan Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî (ö.1242/1827) sonrası tarikat “Nakşibendî Hâlidiyye” ismiyle anılmıştır. Bu gün Anadolu’da yaygın olan kol mezkûr “Hâlidiyye” koludur.⁷⁸

Bazı kaynaklara göre Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî’nin lakabı Ziyâüddîn’dir. Mevlânâ, Annesinin soyu itibariyle Hz Ali b. Ebi Talib’e ulaşır. Baba tarafından ise Hz Osman bin Affan’ın soyuna dayanır. Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî, 1779 yılında Irak’ın Şehrîzûr vilayetinde doğmuştur. Irak ve İran’ın her iki tarafında etkin olan

⁷⁶ İbrahim Paçacı, “ Tarikat”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ed. İsmail Karagöz, Ankara 2007, s. 633.

⁷⁷ Reşat Öngören, “Tarikat”, *DİA*, XXXX, İstanbul 2011, s.95.

⁷⁸ Hamid Algar, *Nakşibendîlik*, Çev. A. Cüneyt Köksal, İstanbul 2007, s. 56. ; Hamid Algar, “Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî”, *DİA*, XV, İstanbul 1997, s. 284.

büyük Kürt aşiretlerinden Câf aşiretine mensuptur.⁷⁹ Hindistan da bulunan Abdullah ed-Dihlevî en-Nakşibendî (ö. 1240/1824)'ye intisab ederek kısa zamanda seyru sulûkunu tamamlayıp Dihlevî'nin halifesi olarak tekrar Bağdat'a dönmüştür. Ömrünü Bağdat ve Şam'da medrese eğitimi ve irşad faaliyetleri ile geçiren Mevlânâ Hâlid Nakşîliği, halifeleri vesilesiyle, Lübnan, İran, Irak ve Mısır'da hızla yaymayı başarmıştır⁸⁰. Mevlânâ Hâlid'in son dönemleri itibariyle Hâlidiyye Kolu, Asya, Avrupa, Avusturya, Amerika ve Afrika kıtalarında görülmeye başlanmıştır. Hâlidîler, yaşadıkları hemen her yerde Osmanlılar lehinde faaliyetlerini sürdürmüşler ve sömürgecilere karşı cihat ruhuyla mücadele etmişlerdir. Özellikle Anadolu'nun müdafaasında büyük katkılar sağlamışlardır. Müritleriyle birlikte doğu cephesinden millî mücadeleye katılarak savaşıp yaralanan ve bir kolunu kaybeden Gazi Şeyh Muhammed Diyaeddin (ö. 1923) bunlardan sadece biridir.⁸¹

Mevlânâ Hâlid el-Bağdadî öğrencilerinden Abdullah Mekki'yi Anadolu'ya göndererek oradaki insanları irşad etmesini istemiştir. Daha sonra diğer bir öğrencisi Yanyalı Mustafa İsmet (ö. 1872) bu görevi üstlenmiştir. Mustafa İsmet kendilerine bağlı olan insanların manevi yolda ilerlemelerini sağlamaları için görevi talebelerinden olan Halil Nurullah'a (ö. 1893) teslim etmiştir. Halil Nurullah'tan kendisinin yanında manevi eğitimini tamamlayan Ali Rıza el-Bezzâz (ö. 1911) aynı irşad usulüyle bu görevi sürdürmüştür. Ali Rıza el-Bezzaz'ın ölümünden sonra Ali Haydar Gürbüzler (ö. 1960), Nakşibendî Hâlidiyye Tarikatı'nın, halifesi olmuş ve insanların manevi eğitimine İstanbul'da devam etmiştir. 1960 yılında ise bu manevi eğitim sürecini, talebesi olan Mahmut Ustaosmanoğlu'na devretmiştir. Ali Haydar Gürbüzler bu görevdeyken Türkiye'de rejim değişikliği olmuş ve 3 Mart 1924'te çıkartılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu hükümlerince medreseler kapatılmıştır. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde medreseler kendilerini revize etme yoluna giderek bu alanda önemli bir değişiklik gerçekleşmiştir⁸². Tarikatların yasaklanmasından sonra tekkelerde yenilenme yoluna gidilmiştir. Nakşibendî Hâlidiyye yolu da diğer tarikatlar gibi çeşitli kollara ayrılarak yeni isimlerle faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu kollardan biri olan ve şu anda Mahmut

⁷⁹ Abdulcebbar Kavak, "XVIII, Yüzyılda Kuzey Irak'ta Tasavvufî Faaliyet Yürüten Kadirî Şeyhleri", *Cumhuriyet Ü. İ.F. Dergisi*, c. 19, sy. 2, Aralık 2015, s.11.

⁸⁰ Algar, "Mevlânâ Hâlid el-Bağdadî", *DİA*, XV, s. 284.

⁸¹ M. Şefik Korkusuz, *Nehri'den Hazne'ye Meşayih Nakşibendî*, İstanbul 2010, s. 225.

⁸² Yücel Namal, Tunay Karakök, "Atatürk ve Üniversite Reformu (1933)", *Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi*, c.I, sy. 1, Nisan 2011, s. 29.

Ustaosmanoğlu liderliğinde faaliyet gösteren İsmailağa Cemaati Nakşî tarikatı geleneklerine uygun olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

Ustaosmanoğlu acemi birliğindeyken Bandırma şehrinde tanıştığı Nakşibendî Hâliidiye Tarikatı şeyhi Ali Haydar Gürbüzler'e bağlanarak, manevi eğitimine başlamıştır. 1960 senesinde şeyhinin ölümünden sonra, cemaatin liderliğini üstlenmiştir. Cemaat ismini, merkezi olan İsmailağa Camii'nden almıştır. İsmailağa Camii, Osmanlı devrinde 56. Şeyhülislâm olarak görev yapmış olan Kara İsmail Naim Efendi tarafından 1723 yılında yaptırılmış bir camidir. Osmanlı'nın son, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde terk edilmiş bir hâle gelen cami Ali Haydar Gürbüzler öncülüğünde 1952 yılında tamir ettirilerek tekrar hizmete sunulmuştur.⁸³ Ali Haydar Gürbüzler'in isteğiyle bu camiye imam olarak görevlendirilen Mahmut Ustaosmanoğlu, 1954 yılında resmi imam atanarak İsmailağa Cami'sinde göreve başlamıştır. Ustaosmanoğlu bu görevi 1996 yılına kadar sürdürmüş ve 65 yaşında resmi görevinden emekliye ayrılmıştır. Halen cemaatin lideri olarak şeyhlik görevini sürdürmektedir.⁸⁴

2.1.2. Cemaatin Lideri Mahmut Ustaosmanoğlu

2.1.2.1. Mahmut Ustaosmanoğlu'nun Hayatı

Mahmut Ustaosmanoğlu Trabzon'un Of ilçesine bağlı Miço köyünde 1929 yılında Ali Bey ve Fatma hanımın çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası ve annesi çevrelerinde takva sahibi, sevilen ve saygın insanlar olarak bilinmektedirler.

Ustaosmanoğlu altı yaşında anne ve babasının gözetimi ve rehberliğinde hafızlığını tamamlamıştır. Hafızlığını bitirdikten sonra Arapça ve Farsça öğrenimi için Kayseri'ye gitmiştir. Bölgenin muteber ulemâsından olan Tesbihcizade Ahmet Efendi (ö. 1946)'den bir yıl kadar sarf, nahiv ve Farsça okumuştur. Daha sonra tekrar memleketi Of'a dönerek zamanın meşhur kıraat âlimi Mehmet Rüştü Aşıkkutlu Efendi (ö. 1980)'den Kur'ân-ı Kerîm kıraat dersleri almıştır.⁸⁵

Daha sonra Süleymaniye Medresesi öğretmenlerinden birisi olan eniştesi Dursun Nuri Feyzi Güven'den (ö.1977) diğer dini ilimleri tahsil ederek 16 yaşında

⁸³ Ahıska Yayınevi, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî el-Müceddidi el-Hâliidi el-Ufi*, İstanbul 2010, s. 38.

⁸⁴ Hüseyin DEMİR, "İsmailağa Cemaati Medreselerinde Arap Dilinin Öğretimi", *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, c.V, sy. 9, Bahar 2018, ss. 2-10.

⁸⁵ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 96.

icâzetini almıştır. Ustaosmanoğlu askere gitmeden önce teyzesinin kızı olan Zehra hanımla evlenmiş ve bu evliliğinden ikisi erkek biri kız olan üç çocukları dünyaya gelmiştir.

Ustaosmanoğlu Bandırma’da askerde iken hayatının seyrini değiştirecek olan üstadı ve şeyhi Ali Haydar Gürbüzler’le tanışmıştır. Askerliğini bitirdikten sonra şeyhinin daveti üzere Trabzon’dan İstanbul’a İsmet Efendi Cami’sine, Ali Haydar Gürbüzler’in yanına gitmiş ve orada tarikatın adap ve erkânını öğrenmeye başlamıştır. Şeyhi Ali Haydar Efendi’nin 1960 yılında vefatıyla Mahmut Ustaosmanoğlu’nun hayatında yeni bir merhale başlamıştır. Ustaosmanoğlu resmi imamlık görevine ilaveten tarikatın liderliğini de üstlenmiştir. 1996 yılında resmi görevinden emekli olsa da cemaat liderlik görevi devam etmektedir.⁸⁶ Halen tarikatın şeyhi konumundadır. Son zamanlarda geçirdiği bazı hastalıkları ve yaşının ilerlemesi sebebiyle cemaatte “İstişare heyeti” olarak bilinen yetiştirdiği yakın hocaları vasıtasıyla liderlik görevini sürdürmektedir.

2.1.2.2. Mahmut Ustaosmanoğlu’nun Hocaları

2.1.2.2.1. Tesbihcizâde Hacı Ahmet Efendi (ö. 1946)

Kayseri ulemasından olan Ahmet Efendi 1869 yılında Kayseri’de doğmuştur. Çocuk yaşta girdiği medreselerden 20 yıl ders görerek hafız ve bütün İslâmî ilimlerden icazetli olarak çıkmıştır. Daha sonra aldığı bu ilimleri imam hatiplik ve muallimlik görevleriyle hem talebelere okutmuş hem de halka vaaz ve irşad görevinde bulunmuştur. 1946 yılında Kayseri’de vefat eden Tesbihcizâde hocanın ömrü ilim yolunda geçmiştir. Ustaosmanoğlu hocası Ahmet Efendiden sarf nahiv ve farsça ilimlerini öğrenmiştir.⁸⁷

2.1.2.2.2. Ali Haydar Gürbüzler (ö. 1960)

Ali Haydar Gürbüzler 1870 yılında Batum’un Ahıska kazasında dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini Batum çevresindeki medreselerde yaptıktan sonra Erzurum ve İstanbul’daki medreselerden icazet almıştır. Çok çalışkan ve başarılı bir kişiliğe sahip olduğu söylenen Gürbüzler önce Medreset’ül-kudât sonrada Sahn-ı Semân

⁸⁶ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 125.

⁸⁷ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 102.

medreselerinde baş müderrisliğe atanmıştır. 1916 yılından itibaren Osmanlının son bulmasına kadar (1923) “Huzur Dersler” ne katılmıştır.⁸⁸

Gürbüzler önceleri tarikatlarda gördüğü yanlış uygulamalardan dolayı gayet mesafeli hatta karşı bir duruş sergilemiştir. Bandırma merkez camiinde yaptığı bir vaazında şeyhleri ve uygulamalarını ileri derecede tenkit etmiştir. Tekke ve tarikatı benimseyen cemaate karşı, yörenin sevilen şeyhi Ali Rıza Bezzâz Efendiyi haksız ithamlarla kötüleyince camide infial oluşmuştur. Daha sonra söylediklerine pişman olarak şeyhten helallik istemeye giden Gürbüzler, orada yaşadığı olaylar sebebiyle Ali Rıza Bezzâz Efendinin manevi terbiyesine girerek tasavvuf yoluna intisab etmiştir. Uzun yıllar hizmetinde bulunduğu şeyhinin 1914 yılında vefatıyla birlikte halefi olarak tekkenin manevi önderi olan Gürbüzler Nakşîbendî tarikatının Hâlidîyye kolunun Türkiye halifesi olmuştur.

Ali Haydar Efendi, talebesi olan Ustaosmanoğlu’nu tarikatın geleneklerine uygun olarak halefi olarak yetiştirir. Uzun yıllar kendisine özel dersler vererek ilmî ve manevi yönden gelişmesini sağlar. 1960 yılında vefat eden Gürbüzler dört mezhebin fikhına vakıf ve Kur’ân’ı Kerîm tefsîri alanında özel gayretler sarf etmiştir. Halen yazımı devam edilen Ruhul Furkan tefsîrinde onun notlarından üst seviyede faydalanılmaktadır.⁸⁹

2.1.2.2.3. Çalekli Dursun Fevzi Efendi (ö. 1977)

Dursun Fevzi Efendi Of’un Çalek köyünde 1883 yılında dünyaya geldi. Önce babasından daha sonrada İstanbul’daki medreselerde hafızlık eğitimi aldı. Medrese eğitimini diğer İslâmi ilimleri de ikmal ederek icâzet alarak tamamladı. Ferâiz ilminde uzman olan Fevzi Efendi Medrese-i Sahn’ı ve Süleymaniye medreselerini de bitirerek dersiâm unvanını aldı.

Adı geçen medreselerde uzun yıllar görev yapmıştır. Medreselerin kapatılmasıyla iki yıl imam hatip okulunda müdürlük yaptıysa da daha sonra

⁸⁸ Huzur Dersleri: III. Ahmet zamanında Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından (1724) başlatılarak hilâfetin kaldırılmasına kadar özellikle Ramazan ayında padişah ve devlet erkânının huzurunda tefsir derslerinin yapıldığı ilim meclisidir. Bkz. Mehmet İpşirli, “Huzur dersleri”, *DİA*, XVIII, İstanbul 1991, ss. 441-444.

⁸⁹ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, ss. 106-115.

memleketi Of'a dönerek bir müddet uzlete çekilmiştir.⁹⁰ Daha sonra gayri resmi olarak medreselerde ders okutan Fevzi Efendi ömrünün sonuna kadar (1977) talebe yetiştirmiştir. Ustaosmanoğlu Çalekli hocanın çok değer verdiği ve üzerine ihtimamla eğildiği talebesi olarak tanınmıştır.⁹¹

2.1.2.2.4. Mehmet Rüştü Aşikkutlu Efendi (ö. 1980)

Âşikkutlu, Trabzon'un Of ilçesinde 1901 yılında. İlk tahsilini ve hafızlığını hoca olan babasının nezaretinde yapmış daha sonra sırasıyla Çalıkzâde Tahir Efendi ve Hacı Dursun Efendi'den eğitimini tamamlayarak icâzetini almıştır. İstanbul'da alanında yetkin kurra hafız hocalardan "Aşere, Takrîb ve Tayyibe derslerini almış ve Kur'ân-ı Kerîm'i en güzel şekilde okumayı öğrenerek memleketi Of'a tekrar dönmüştür. Devrin diyanet reisi Rıfat Börekçi (ö. 1941) 1932 yılında Of'ta resmi bir Kur'an kursu açmış ve kendisini öğretici olarak atamıştır. Âşikkutlu hoca bu kursta Kur'an Kursu hocası olarak memuriyete başlamıştır. Bir müddet sonra 1941'de Of merkez vaizliğine tayin edilmiştir. Vaizlik görevini sürdürürken de yine Kur'an kursunda derslere devam ederek kıraat, fıkıh ve Arapça ilimleri okutmuştur. 1976 yılında vaizlikten emekliye ayrıldıktan sonrada 1980 yılı vefatına kadar ders okutarak talebe yetiştirmiştir.⁹²

Ustaosmanoğlu arapça tahsilinden sonra Âşikkutlu hocanın yanında "Tahsis-i Huruf"⁹³ dersleri ve "Kıraat" eğitimini almış, akabinde bir müddet hocasının ve kursunun hizmetinde bulunmuştur. Hocasının tashihi Huruf alanındaki bilgisinin yeterliliğine Ustaosmanoğlu "Hocam Of'a gelene kadar hafızlar harflerin mahreçlerini ayırt edemez haldeydiler." sözüyle dikkat çekmiştir.⁹⁴

Âşikkutlu hoca efendi yıllarca yetiştirdiği hafızlara, hıfzına ilave olarak ayrıca Aşere, Takrîb ve Tayyibe dersleri vererek alanında kâmil nice kuralar yetiştirmiştir. Bu hizmetiyle Kur'an'ın unutulmaya yüz tuttuğu bir dönemde ülkenin dört bir yanına ve çeşitli İslâm beldelerine İslâmi ilimlerde yetkin hafızlar göndermiştir. Alanında mahir birçok hoca yetiştirerek hizmet eden Âşikkutlu'nun

⁹⁰ Mehmet İpşirli, "Medrese", DİA, XXVIII, Ankara 2003, s. 332.

⁹¹ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, ss. 98-99.

⁹² Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 95.

⁹³ Tashih-i Huruf: Harfleri doğru telaffuz etme ilmidir. Kur'an harflerini okurken harflerin mahreçlerine ve sıfatlarına uygun olacak şekilde telaffuz etmeye Tashih-i Huruf denir. Bkz. Abdurrahman Çetin, *Kur'an okuma Esasları*, İstanbul 2018, s. 98.

⁹⁴ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 96.

bunun yanında kıraat konusunda çeşitli eserleri mevcuttur. Bunlar; *Aşere Kaideleri*, *Takrîb Kaideleri*, *Tayyibe Tercümesi* ve *Tayyibe Şerhi* adlı dört eseri vardır. Henüz basılmamış el yazması olan bu kitaplar şu an memleketi olan Uğurlu'da çocuklarının muhafazası altındadır.⁹⁵

2.1.2.3.Mahmut Ustaosmanoğlu'nun Eserleri

2.1.2.3.1.*Rûhu'l-Furkân*

Mahmut Ustaosmanoğlu'nun en hacimli eseri, *Rûhu'l-Furkân* adlı halen yazımı devam eden tefsîridir. Tefsir "Rivayet tefsîri" özelliklerini taşımaktadır. Çeşitli âyetlerin tefsîri yapılırken "işari" manalara da rastlanması mümkündür. Ayrıca *Rûhu'l-Furkân*, tefsîrinde fihhi meselelerin bulunması sebebiyle "ahkâm tefsîri" özelliği taşımaktadır. Böylelikle tefsirde ayetlere çok yönlü bir bakış açısıyla yaklaşılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Tefsîrin yazım usûlü şu şekildedir; önce âyetlerdeki her bir sözcüğün kelime anlamları verilir, arkasından âyetin toplu manası verilir ve son olarak hadislerle desteklenerek âyetin tefsîri yapılmaktadır. *Rûhu'l-Furkân'da* inanç, ibadet ve ahlakla ilgili meseleler İslâmi disiplinlerin temel esaslarına göre tahlil edilmeye gayret edilmiştir.

Mahmut Ustaosmanoğlu tefsîrinin mukaddimesinde niçin böyle bir çalışmaya başladığını açıklarken şunları söylemektedir; "Hicri 1407 (1996) senesi Şaban ayının Beraat gecesinde Ravza-i Mutahhara'da bulunduğumuz sırada Efendimiz (s.a.v) tarafından vaki olan manevi bir işaretle, bu mühim işe başladık. Birçok büyük âlim, Kur'ân-ı Kerîm 'i Türkçe tefsir ederek, bu büyük kitabın manasını anlama hususunda milletimizin ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Bizler Kur'ân-ı Kerîm 'in her bir ayetinin önce kelime kelime manasını, bütün kelimeler anlaşıldıktan sonra ayetin cümle anlamının verilmesi yöntemini uyguladık." *Rûhu'l-Furkân*, tefsîrinde ayetlerin îzahı yapılırken hadisler ve menkıbelerden faydalanılmıştır."⁹⁶

Söz konusu tefsirde Şihabuddin Mahmut el Alusî (ö.1854)'den, Ebu'l Berekât en-Neseî (ö.1142)'ye, Beyhakî (ö.1066)'den İsmail Hakkı Bursevî

⁹⁵ Emin Âşıkutlu, "Mehmet Rüştü Âşıkutlu", *DİA*, IV, İstanbul 1991, s. 6.

⁹⁶ Mahmut Ustaosmanoğlu, "*Rûhu'l-Furkân Tefsiri*", İstanbul 2011, I, s.9.

(ö.1725)'ye kadar birçok müfessirin görüşüne yer verilmiştir. Tefsir yazımı esnasında medrese çalışmaları ve irşat faaliyetlerinin birlikte yürütüleceğinden, eserin tamamlanmasının uzun bir zaman alacağını belirten Ustaosmanoğlu, okurlarından kendisine dua ve sabır istirham eder. Halen yazımı devam eden tefsîrin şu anda (15.04.2019) Kur'ân-ı Kerîm'in 11. Cüzü ve Yunus suresi bitmiş olarak XIX. cildi çıkarılmıştır.

2.1.2.3.2.Risale-i Kudsiyye Şerh ve Tercümesi

Risale-i Kudsiyye'nin müellifi İsmet Efendi Tekkesi'nin kurucusu Mustafa İsmet Garibullah (ö.1873) tır. Müellif eserinde müslümana gerekli olan bilgileri hikmetli manzum bir dille ve Osmanlıca olarak kaleme almıştır. İsmet Efendi'den sonra gelen Tekke'nin şeyhleri esere büyük ilgi göstererek tasavvufi sohbetlerde müracaat kaynağı olarak görmüşlerdir. Eserde İslâm Akaidi ile alakalı temel meseleler anlatılmaktadır. Bunun yanında Nakşibendî-Hâlidîyye tarikatının zikir usulleri, prensip ve kaideleri işlenmektedir. Ustaosmanoğlu sohbetlerine başlarken Risale-i Kudsiyye'den bir dörtlük okumuş ve okuduğu bölümü vaaz üslubuyla şerh etmiştir. Bu şerhler görevli talebeleri tarafından mütemadiyen kayıt altına alınmıştır. Daha sonra bu kayıtlar düzenlenerek üç cilt halinde *Risale-i Kudsiyye Şerh ve Tercümesi* başlığıyla basılmıştır.⁹⁷

2.1.2.3.3.Sohbetler

Ustaosmanoğlu, İmam-Hatip olarak görev yaptığı İsmailağa Camii başta olmak üzere ülkenin birçok camiinde vaaz etmiştir. Yine sürekli pazar günleri sabah namazından sonra Sultan Selim Camii'nde yaptığı sohbetler ise halk nezdinde büyük ilgi görmüştür. Sohbetler, sabah namazından sonra olmasına rağmen yoğun bir cemaat tarafından takip edilmiştir. Bu sohbetler görevlendirilmiş talebeler tarafından notlar alınarak takip edilmiş ve bu notlar 1995 yılından itibaren kitaplaştırılmaya başlanmıştır. Sohbetler ismiyle dört ciltlik bir eser ortaya çıkmıştır. 1998 yılında Ustaosmanoğlu'nun rahatsızlığından dolayı sona eren sohbetler bir daha başlayamamıştır.⁹⁸ Konuların vaaz üslubunda ve sade bir dille işlendiği "*Sohbetler*" isimli kitapları birkaç kez basılmıştır.

⁹⁷ Mahmut Ustaosmanoğlu, *Risale-i Kudsiyye Şerh ve Tercümesi*, II, İstanbul 2003, s.4.

⁹⁸ Mahmut Ustaosmanoğlu, *Sohbetler*, I, İstanbul 2010, s. 5.

2.1.2.3.4. Tefsirli Kuran Mealî

Mahmut Ustaosmanoğlu denetiminde, Cübbeli Ahmet Mahmut Ünlü önderliğinde hazırlanan bir eserdir. Kur'ân-ı Kerim Meal-i yanında küçük ve öz tefsirlerde yer alıyor.

Heyet'e göre Kur'ân-ı Kerim'in tercümesinde en önemli husus şudur; âyet-i kerîmelerin sadece tercümesi yapıp, gereken izah verilmediği takdirde maksat hâsıl olmayabilir. Zira Kitap ve Sünnet'te "Nesh" denilen bir hüküm geçerlidir. Yeri geldikçe mensûh âyetlerin açıklanması ve farklı manalara gelebilecek bazı âyetlerin parantez ve notlarla izah edilmesi, çelişkili gibi görülen müşkül noktaların yorumlanarak belirtilmesi önem arz etmiştir. Ayetlerin Kur'ân-ı Kerim'in tercümanı olarak bilinen İbni Abbas (r.a) gibi selef-i sâlihînden gelen izahlarla açığa kavuşturulması önemli bir ayrıcalık olarak kayda geçmiştir. Böyle bir mealin Kur'an ilimleri alanında ihtiyaçlara cevap vereceği ve çok faydalı olacağı uygun görülmüştür.⁹⁹ *Ruhul Furkan* tefsîrinin XIII. cildine ara verilerek hazırlanan bu eser cemaatin müntesiplerince ayrı bir öneme sahiptir.

2.1.2.3.5. İrşâdü'l Müridîn

Mahmut Ustaosmanoğlu'nun muhtelif sohbetleri ve vaazlarından tasavvuf ile ilgili her ayrıntı not edilerek bir arada toplanmış ve kendisinden izin alınıp gerekli düzenlemeler yapılarak basılmış bir kitaptır. Eserde tasavvufun gerekliliğinden edeplerine kadar tüm konular akıcı bir üslûb ile anlatılmaya çalışılmış ve tasavvuf ehli için başucu kitabı olarak tavsiye edilmiştir.¹⁰⁰ Kitap hazırlanırken, Ustaosmanoğlu'nun ifade ettiği cümleler bağlamından koparılmadan aynen alınmaya gayret edilmiştir. Ustaosmanoğlu'nun uzun yıllar farklı zaman ve mekânlarda tasavvufî meseleler hakkındaki izahları birleştirilerek bir düzen içinde sunulmaya çalışılmıştır.

2.1.2.4. Mahmut Ustaosmanoğlu'nun Bazı Konulardaki Görüşleri

2.1.2.4.1. İlmi Metodu ve Dünya Görüşü

Ustaosmanoğlu hayatını ilme vermiş ve camide imam hatiplik, medreselerde müderrislik yaparak birçok kişinin yetişmesine vesile olmuştur. Metod olarak ise,

⁹⁹ Mahmut Ustaosmanoğlu, *Kur'an-ı Mecîd ve Tefsirli Meal'i Âlisi*, İstanbul 2018, s.3.

¹⁰⁰ Mahmut Ustaosmanoğlu, *İrşadü'l Müridin*, İstanbul 2005, s. 8.

tarikatin geleneklerine titizlikle bağlı olmakla birlikte şeriatı da hiçbir zaman ihmal etmemiştir.

Ustaosmanoğlu bir mürşitte tarikat ile birlikte şeriatı yaşamanın asıl olması gerektiğini savunur. şeriat olmadan tarikatin mürşidi adım adım helake götüreceğine vurgu yaparak kendisinin tek gayesinin şeriatı uygulamada tarikat ile istikamette kalmak olduğunu bildirir. Ustaosmanoğlu'nun ilme saygısı hususundaki hassasiyeti şöyle anlatılır. O mücerred¹⁰¹ hafızlara olsun İlimiyle âmil olmayan âlimlere olsun, saygı ve hürmet eder, huzuruna girdiklerinde ayağa kalkar ve onları yolcu ederken kapıya kadar refâkat etmiştir. Kendisine bir isteğiniz var mı diye sorulduğunda; "Her mahalleye bir kız birde erkek medresesi yapmanızı istiyorum. " cevabını verirdi.¹⁰²

Bir keresinde etrafındakilere; "Ömrümden üç nefesim kalsa size okuyun, okuyun, okuyun derim." diye seslenerek tarikat yolunun ilimden uzak olmayacağını vurgulamıştır.¹⁰³

2.1.2.4.2. İlim Sahiplerine Olan İlgisi

Mahmut Ustaosmanoğlu talebelere çok hürmet ettiği, hallerine ihtimam gösterdiği ve onların problemleriyle bizzat ilgilendiği belirtilmiştir. İlimle meşgul olanlara okuyanlara ve okutanlara maddî ve manevi yardım etmekte elinden gelen her türlü imkânı kullandığı ifade edilmiştir.

İlim talebesine olan ilgisi hakkında ise 1962 yılında ders halkasına katılan Konyalı bir talebesi şöyle anlatmaktadır: "Fatih'te müezzindim. Sabah namazından sonra İsmailağa'ya gider, öğleye kadar Hoca efendi'den ders okurdum. Öğleden sonra da camide müzakere ve muteâla ile ilgilenirdim. Evliydim ve beş tane çocuğum vardı. Evin kirasını ödemekte çoğu zaman zorlanıyordum. Ek işte çalışmaya karar verdim. Bunun için hiç istemesem de ders okumayı bırakmaya karar verdim. Bir gün dersten sonra Hoca Efendi'ye durumu arz ettim. Bu duruma çok üzölmüştü. Bana beklememi söyleyip, kendisi kalkıp evine gitti, Bir müddet sonra eşinin bileziklerinden üç tanesini alıp geldi. "Al, bunlar sana hediyeimizdir. Bozdur

¹⁰¹ Mücerred: Tasavvufta "sâlikin dünya nimetlerinden yüz çevirip yalnız Allah'a yönelmesi ve sadece O'na gönöl vermesi" olarak anlaşılır. Bkz. Süleyman Uludağ, "Mücerred" , *DİA*, XXXI, İstanbul 2006, ss. 447-448.

¹⁰² Mahmut Ustaosmanoğlu, *Sohbetler*, II, İstanbul 2010, s. 184.

¹⁰³ Mahmut Ustaosmanoğlu, *İrşâdü'l Müridin*, İstanbul 2005, s. 419.

kiranı öde, lâkin dersten geri kalma” diyerek benim derslere devamımı ve icazet almamı sağlamıştır.¹⁰⁴

2.1.2.4.3. İlim ve Tarikatı Birleştirmesi

Mahmut Ustaosmanoğlu, şeyhi Ali Haydar Efendi gibi ilim ve tasavvufu cem eden bir zat idi. Ustaosmanoğlu tarikatın gerekleri üzerinde titizlikle durmakla beraber ilmî çalışmalara devam edilmesine çok özen göstermiştir. O tasavvufta var olan bilgi türlerinden rüyalara, kerametlere, zuhurlara, keşiflere ve sâir harikulade hallere fazla itibar edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunların ilim ifade etme bakımından bağlayıcı olmadığını asıl maksadın şeriatı yaşama hususunda istikamet etmek olduğunu dile getirmiştir.¹⁰⁵“Mürşid olarak bilinen bir şahısta şeriatı tatbik var ise, o şahısta tarikat da vardır. Şeriat yok ise tarikat da yoktur, o şahıs Mürşid olamaz.” Sözü daima tekrar etmiştir.¹⁰⁶

Ustaosmanoğlu birçok mecliste şöyle söylemiştir;“ Mürşid olarak bilinen bir şahısta şeriatın tatbiki mevcut ise onda tarikat da vardır. Şayet şeriat yoksa bilin ki o kişide tarikat da yoktur ve o şahısta mürşid değildir.” O bu gibi ifadelerle ilim, şeriat ve tarikatın iç içe olması gerektiği inancını beyan etmiştir.¹⁰⁷

2.1.2.4.4. Şeriat ve Sünnete Verdiği Önem

Ustaosmanoğlu'nun yaşantısına baktığımızda insanları sözüyle irşad ederken sünneti yaşamadaki gayreti, ilme ve ibadete düşkünlüğü ayrıca bir örnek teşkil etmiştir.

Farz namazların yanındaki Revatip sünnetlere gösterdiği ihtimamı diğer sünnet namazlar olan; teheccüd, işrak, kuşluk, evvâbîn, tahiyyetü'l-mescid ve şükür namazı gibi diğer nafil namazlara da aynen göstermiştir. O bir sözünde “Mahmut, Kuşluk namazını terk edeceğine ölsün daha iyidir” diyerek nafilelerin hayatındaki değerini beyan etmiştir¹⁰⁸. Hz Peygamberin Hadis-i şeriflerinde zikrolunan her türlü nâfile namaz, oruç ve zikir gibi ibadetlere devam etmiş, çevresindeki insanları da daima uygulamaya teşvik etmiştir.

¹⁰⁴ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 53.

¹⁰⁵ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, ss. 49-52.

¹⁰⁶ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, ss. 70-71.

¹⁰⁷ Mahmut Ustaosmanoğlu, *Sohbetler*, II, İstanbul 2010, s. 166.

¹⁰⁸ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, ss. 47.

Ustaosmanoğlu *Mektubât'a*¹⁰⁹ atıf yaparak “Şeriatın hakikatine kavuşmak için şeriatın suretine uymak şarttır. Çünkü velâyetin ve nübüvvetin bütün kemalleri, şeriatın sureti üzerine kurulmuştur” prensibini savunmuştur.

Ustaosmanoğlu Peygamber sünnetinin kendisinin yaşam tarzı, tek gayesinin ise Allah (cc)’ın rızası olduğunu sık sık belirtmiştir. Etrafındakilere “Rasûlullah(s.a.v)’in günlük hayatta tatbik edilen dört bin küsur sünneti vardır, dördünü terk ettiğimi gören arkamda namaz kılmasın.” ikazını devamlı yapmıştır.¹¹⁰

2.1.2.4.5. Zikir ve Tebliğ Verdiği Önemi

Ustaosmanoğlu’na göre Şeriat bir bütün olarak yaşanmalıdır. O sadece ilimle meşgul olup ibadetin, zikrullâhın ve dîni tebliğın geri plana atılmasını asla tasvip etmezdi.

Bu konu hakkında sarf ettiği şu sözlerini zikretmek onun hassasiyetinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.“Zikrullah, Efendimiz (s.a.v)’e en büyük ittibâdır. Rasûlullah (s.a.v) zikirsiz durmazdı. Bize düşen de sabah akşam durmadan Allâh-u Teâlâ’yı zikretmektir.”¹¹¹

Dini tebliğ görevinin şu zamanda yapılması gereken en büyük hizmet olduğunu savunarak “Emr-i bi’l-ma’rûf ve nehiy-i ani’l-münker olmasa da İstanbul’daki bütün evler medrese olsa bir değer ifade etmez. Allah aşkına şu insanlara acıyın ve uyarın sel gibi cehenneme akıyorlar.” Sözleriyle her sohbetinde tebliğ işaret ederdi. Yine tabi olduğu Üstadı Ali Haydar Gürbüzler’in şu sözünü çokça nakletmektedir. “Dîn-i Mübîn-i İslâm için emr-i bi’l-ma’rûf ve nehiy-i ani’l-münker o kadar önemlidir ki devamı bekasına, terkide Allah muhafaza inkırazına (yıkılmasına) sebeptir.”¹¹²

2.1.2.4.6. Siyasete Karşı Tutumu

Mahmut Ustaosmanoğlu mümkün merteye politik tartışmalardan uzak durmaya çalışmış ve siyasete ve siyasetçilere karşı genel bir tavır sergileyerek mesafeli davranmaya gayret etmiştir. Bununla birlikte ziyaretine gelen siyasilere

¹⁰⁹ Mektûbât: İmâm-ı Rabbânî’nin (ö, 1034/1624) çevresine yazdığı nasihat ve dini bilgi içeren mektuplarının kaleme alındığı tasavvufi bir eserdir.

¹¹⁰ Ustaosmanoğlu, *İrşâdül Mürîdîn*, s. 452.

¹¹¹ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 61.

¹¹² Mahmut Ustaosmanoğlu, *Sohbetler*, I, İstanbul 2010, s. 370.

nazik üslubuyla devlet idaresi ile alakalı nasihat ve tebliğ görevini yerine getirmiştir. Ustaosmanoğlu çeşitli zamanlarda yaptığı sohbetleri esnasında şu sözünü daima tekrar etmiştir: “Molla Mahmut’un siyasetle işi yoktur, zaten politikadan da anlamam ama Şeriatı anlatabilirim” Onun bu tavrı gerek devlet adamları gerek toplum nezdinde ayrıca takdirle karşılanmıştır.¹¹³ Ustaosmanoğlu’nun kendisini ve sevenlerini siyasetten uzak tutarak sadece ilimle meşgul olması çağdaş âlimler tarafından övgüyle taltif edilmiştir.

2.1.2.4.7. Eğitim Sistemi Hakkındaki Fikirleri

Ustaosmanoğlu hayatında ilme çok büyük önem vermesiyle birlikte okullarda uygulanan karma eğitime şiddetle karşı çıkmıştır. Mevcut eğitim sisteminin doğru olmadığını ve bu halde kız çocuklarının okumasının uygun olmayacağını belirtmiştir.¹¹⁴ Ustaosmanoğlu kızların okuldan ziyade medreseleri seçmesi gerektiğini savunmuştur.¹¹⁵ Bunun yanında ona göre kızların okula gidebilmesi için şu kuralların yerine getirilmesi gerekmektedir;

Okutulacak olan din kitaplarında İslâma karşı fikirler olmayacak ve bu kitapların dine uygunluğu diyanet veya Ehl-i sünnet âlimleri tarafından belirlenecektir.

Karma eğitim sistemi ile değil, bütün personelinin, öğrencisinin ve öğreticisinin bayan olduğu kız okulları açılmalıdır.

Ustaosmanoğlu bu şartlarla kızların okula gitmesinin uygun olduğunu şartlar gerçekleşmez ise çarşafı dahi olsa kadınların bu okullara gitmesinin caiz olmadığını savunmuştur.¹¹⁶

2.1.2.4.8. Haremlik- Selamlık Meselesi ve Tesettür Hakkındaki Görüşleri

Ustaosmanoğlu her iki meselede de kadınlara büyük sorumluluk düştüğünü öne sürmüştür. İslâm âleminin fesattan muhafazasının kadınlarla birinci dereceden ilgili olduğunu savunmuştur.

¹¹³ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, ss. 79-80.

¹¹⁴ Mahmut Efendi Kızlar Katiyen Ortaokul, Lise, Üniversite’ye Gitmez. <https://www.youtube.com/watch?v=RcPwjDCPGbI>[10.04.2019].

¹¹⁵ Mahmut Ustaosmanoğlu, *Sohbetler*, VI, İstanbul 2010, s. 191.

¹¹⁶ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, ss. 72-73.

Ona göre kadının tesettürü sadece çarşaf olmalıdır. Bu Allah(cc)'ın bir emri ve müslüman kadınında şiarıdır. Ustaosmanoğlu mantoyu ise asla çarşafın muadili olarak görmez, sadece çarşafı kaldırmak için öne sürülmüş bir malzeme olarak değerlendirir.¹¹⁷

Ustaosmanoğlu müslüman kadının sessiz ayakkabıyı tercihinden iç giyimine kadar İslâmın emirlerine uygun olması gerektiğini savunmuştur. Bu konuda bazı zamanlar kadınların da bulunduğu cami vaazlarında onlardan tam tesettürlü olmaları ve çocuklarını da küçüklükten itibaren tesettür üzere giydirmeleri hususunda söz almıştır.¹¹⁸

Ustaosmanoğlu haremlik- selamlık meselesin Müslümanların en büyük sorunlarından biri olduğunu ve bunun çözümünde ise aile içinden başlamanın asıl olduğunu vurgulamıştır. Ona göre gelin ile kayın tesettüre riayet etmeksizin aynı sofrada yemek yiyemez ve birbirlerini göremezler. Nâmahrem olan bir kadın ve erkek yine bir arada asla bulunamazlar. Ustaosmanoğlu Benî İsrail'in ilk yıkılmaları bu sebepten olmuştur, diyerek kadın erkek sınırları hakkındaki görüşünü beyan etmiştir.¹¹⁹

2.1.2.4.9. Âlimlerin Kendisi Hakkındaki Sözleri

Mahmut Ustaosmanoğlu'nun şeyhi, dört mezhep müftüsü ve padişahların huzur derslerine katılmış olan Ali Haydar Gürbüzler halefi olarak bıraktığı Ustaosmanoğlu hakkında:“(İlahî koruma sayesinde) Henüz Mahmut'umun sol tarafına bir seyyie (günah) yazılmadığını umuyorum. Mahmut'umun eli benim elimdir. Bende ne varsa Mahmut'uma verdim. O'nu sevmeyen âhirette beni göremez.” Sözleriyle ona olan muhabbetini izhar etmiştir.¹²⁰

Yine Ustaosmanoğlu'nun zâhirî ilimdeki üstadı Hacı Dursun Fevzi Efendi: ” Mahmut'un arkasında namaz kılan, İmam-ı Âzam Efendimizin ardında kılmış gibidir” diyerek talebesini taltif etmiştir¹²¹.

Suudi Arabistan'lı çağdaş İslâm âlim Seyyid Muhammed Alevî el-Mâlikî (ö.2004),¹²² Ustaosmanoğlu'nu İstanbul'daki yerinde birçok kez ziyaret etmiş, yine

¹¹⁷ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, ss. 67.

¹¹⁸ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 68.

¹¹⁹ Mahmut Ustaosmanoğlu, *Sohbetler*, III, İstanbul 2007, s. 229.

¹²⁰ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 84.

¹²¹ A.g.e.

vefatından önce on gün Ustaosmanoğlu'nun misafiri olmuştur. Kendisine büyük muhabbet beslediğini belirten el-Mâlikî “Dünyada birçok cemaatler gördüm. Kimisi ilme önem verip tasavvufu zâyi etmiş, kimi de tasavvufa ihtimam gösterip ilmi zâyi etmişlerdir, ama Mahmut Efendi ve cemaati ilimle ameli, şeriatla tarikatı birlikte yaşayıp-yaşatan müstesna cemaatlere aittir. Bu kadar kalabalık müridi olup da kendisini öne çıkarmayan ve son derece tevazu sahibi olan bir zat mutlaka evliyâullâhın kutuplarından biri olması gerekir, zira bu makam normal bir velîde tahakkuk etmez”¹²³ demiştir.

Mahmut Ustaosmanoğlu'nu, büyük muhaddis merhum Abdulfettâh Ebû Ğudde (ö. 1997) kendisini İstanbul'da ziyaret edip “Allâh Mahmut Efendi'ye merhamet etsin. Gerçekten bu beldeleri ilim doldurmuş” diyerek takdirlerini bildirmiştir.¹²⁴

Gümüşhânevî kolunun önder ismi Mehmet Zâhid Kotku, Mahmut Efendi'yi sürekli ziyarete gelmiştir ve kendisinin cenazesinin yıkanması ve namazının kıldırılması hususunda kendisine vasiyette bulunmuştur.¹²⁵

Meşhur Allame ve çağdaş müfessir olan Muhammed Ali es-Sâbûnî(ö. 2015) Mahmut Ustaosmanoğlu'na intisab ederek “Bu zât sadece Türkiye'nin değil, bütün dünyanın şehididir.” demiştir.¹²⁶

2.1.3.İsmailâğa Cemaatin Yayın Organları ve Resmi İnternet Adresleri

İsmailâğa cemaati Türkiye'de pek çok ilde medrese açarak manevi terbiye ve irşad faaliyetlerine devam etmektedir. Çağımızın iletişim çağı olması hasebiyle İsmailâğa cemaati de çeşitli platformlarda kendini göstermiştir. İnternet hesapları, facebook sayfaları, lalegül tv ve lalegül fm adıyla tv ve fm kanalı, instegram hesapları ile birçok web hesabının olduğunu görmekteyiz. Sosyal platformda en çok kullandıkları siteler şunlardır.

¹²² Ahmet Özel, “Muhammed Hasen b. Alevî b. Abbâs b. Abdilazîz el-Hasenî el-Mâlikî el-Mekki”, *DİA*, ek- II, İstanbul 2016, ss. 187-189.

¹²³ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, ss. 84-85.

¹²⁴ A.g.e

¹²⁵ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 84.

¹²⁶ Ahıska, *Hazrat-ü Mevlânâ eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî*, s. 85.

1. <https://www.ismailaga.org.tr/> (01.04.2019).

İsmailağa cemaatinin etkin bir şekilde tanıtımının yapıldığı her türlü faaliyetlerinin anlatıldığı resmi web sitesidir. Site İsmailağa Bilgi Teknolojileri Birimi tarafından yönetilmektedir.

2. <https://www.lalegultv.com.tr/> (01.04.2019):

18 Eylül 2014 tarihinde cemaatin yayın organı olarak hizmete açılmıştır. Genel yayın akışı cemaatteki ileri gelen isimlerin sohbet ve programlarının yayınlanması, Arapça, İslâmi ilimler ve Kur'ân-ı Kerim dersleri verilmesi ve cemaatin hizmetleri ve tanıtımının yapılması olarak gerçekleşmektedir. Halen 24 saat kesintisiz olarak yayın akışını sürdürmektedir.

3. <http://www.lalegulfm.com/>(02.04.2019):

2004 yılında Marmara bölgesine hitaben bölgesel radyo istasyonu olarak yayın hayatına başlamıştır. Program çeşidi olarak dini içerikli eğitici ve kültürel programlar ve cemaatin ileri gelen hocalarının sohbet ve dersleri hazırlanarak dinleyiciye ulaştırılıyor. Halen uydu, internet ve mobil seçenekleriyle de takip edilebilen radyo 24 saat yayın akışı yapmaktadır.

4. <https://ismailagayayinevi.com/> (01.04.2019):

İsmailağa cemaatine ait yayınevlerinde basılan her türlü neşriyatın toptan veya adet olmak üzere bir arada ve kampanyalarla satıldığı internet adresidir.

5. <https://www.facebook.com/ismailaga.cami/> (02.04.2019):

İsmailağa Cemaatinin Resmî Facebook Sayfasıdır. Cemaatin yapmış olduğu etkinlikler hakkında bilgi verir. Âyet, hadis, kelâm-ı kibar ve cemaatin lideri olan Mahmut Ustaosmanoğlu'nun sözlerini içeren paylaşımlarda bulunur.

6. <https://www.herseybusepette.com/> (01.04.2019):

Lalegül tv, Lalegül radyo, Lalegül Çarşı ve Lalegül Neşriyat ürünlerinin internet satış sitesi olarak hizmete açılmıştır.

7. <https://www.youtube.com/user/ismailagakurumsal/>

İsmailağa cemaatinin resmî yayın kanalüdür. Kanalda, cemaatin ve hocaların çeşitli videoları, İsmailağa cemaatine ait haberler, Mahmut Ustaosmanoğlu hakkında

bilgiler, umre ve hac videoları, bulunmaktadır. Ayrıca cemaatin çizgisine yakın bazı kişilerin alınmış ses ve video kayıtlarından sohbetler de bulunmaktadır.

8. [https://laleguldergisi.com/\(02.04.2019\):](https://laleguldergisi.com/(02.04.2019):)

Genel yayın yönetmenliğini cemaatin ileri gelen hocalarından Mustafa Özşimşekler'in yaptığı derginin amacı; milli ve manevi değerlerimize sahip çıkarak İslâm tarihindeki önemli şahsiyetleri tanıtmaktır. Ayrıca Şeriat ve Tarikat yolunda ilerlemek isteyenlere yardımcı olmak da hedefleri arasında yer almaktadır.¹²⁷

2.1.4.İsmailağa Cemaatinin Önde Gelen Bazı Şahsiyetleri

2.1.4.1.Ahmet Mahmut Ünlü Hayatı ve Eserleri

Ahmet Mahmut Ünlü, 27 Şubat 1965 yılında İstanbul'da doğmuştur. Ailesi Giresun, Görele'den göç etmiştir. Annesi Rabia Ünlü, Babası Yusuf Ünlü'dür. Ahmet Mahmut Ünlü'nün iş adamı olan babası Yusuf Ünlü'nün sahibi olduğu tel çivi fabrikası, zamanındaki Türkiye'nin en büyük fabrikaları arasında sayılmaktadır.¹²⁸

Ünlü klasik medrese usulü ile din eğitimi almıştır. Görele'de Yavuz Selim İlkokulu'nu bitirmiş daha sonra Fatih Koleji'nin ikinci sınıfında iken resmi okul hayatını sonlandırmıştır. Sonraki yıllarda ise liseyi dışarıdan bitirmiştir.

Küçüklüğünden itibaren zamanının çoğunu İsmailağa Camisinde geçiren Ünlü, arkadaşları arasında Ahmet isminin çok olması ve kendisinin cübbe, şalvar sevgisinden dolayı ona "Cübbeli Ahmet" ismi verilmiştir. Daha sonra Cübbeli Ahmet Hoca lakabı kendi isminin önüne geçecek kadar meşhur olmuştur.

İsmailağa cemaatinin lideri olarak bilinen Mahmut Ustaosmanoğlu tarafından özel bir ilgi ile eğitilen Cübbeli Ahmet, on bir yaşına kadar Fatih Çarşamba'da bulunan İsmailağa camiinde medrese eğitimine devam etmiştir. On iki yaşında Rize'nin Pazar ilçesine bağlı Tütüncüler Köyü Kur'an kursunda Resul Bölükbaşı Hoca'nın tedrisinde sarf, nahiv, kelim, tefsir, hadis, fıkıh, mantık ve meani, derslerini almıştır. Hocalık icazetinden sonra, İstanbul da hafızlığını tamamlamıştır.

¹²⁷ Mustafa Özşimşekler,"Giriş", Ed. Mustafa Özşimşekler, *Lalegül Dergisi*, Temmuz 2018, s. 2.

¹²⁸ https://www.biyografi.net.tr/Ahmet_Mahmut_Unlü-kimdir. [10.04.2019].

Günümüzde İsmail Ağa Cemaati'nin önde gelen ismi hatta sözcüsü olarak bilinmektedir. Bugüne kadar Cübbeli Ahmet hoca ismiyle yayınlanmış pek çok kitap, risale ve makalesi mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır.

2.1.4.1.1. Ahmet Mahmut Ünlü'nün Kitapları:

“Yahudi ve Hıristiyanlar Cennet'e Girecek” Diyenler Cennete Giremez:

Kur'ân-ı Kerîm'deki Bakara sûresi 62. ve Mâide sûresi 69. âyetleri gibi çeşitli âyetleri bağlamından kopararak tevil eden bazı kimseler bu âyetlerde zikredilen "Allah'a ve âhirete îman", bir de "Salih amel" şartlarını îfâ eden fertlerin sadece bu inançla cennete girebileceğini söylemişlerdir.

Bu kitapta; "Âhir zaman peygamberi olan Hz Muhammed (s.a.v)'e inanmayı" ve "Kendi dinlerinden beri olarak İslâm'a girmek" esaslarını boşa çıkaran bu kimseler dinden çıkmışlardır.”fikri savunulur. Ünlü “Cennete girmenin olmazsa olmaz şartı, İslâm'ı kabullenmektir. Bu tür çalışmalar toplum nezdinde İslâm'ı zaafa uğratmaya yönelik ifsat faaliyetleridir.” diyerek kendi delillerini sunar.¹²⁹

Nüzûl-i Mesih Risalesi:

Ünlü bu kitapta; İsâ (a.s)ın Yahudiler tarafından çarmıha gerilerek öldürüldüğü şeklindeki inancı reddederek, O'nun Allah-u Te'âlâ tarafından, diri olarak semaya kaldırıldığına ve kıyamete yakın, Resûlullah (s.a.v)'in dinine tabi olarak yeryüzüne indirileceğini ve dünyaya İslâm'ı hâkim kılmak için çaba göstereceğini savunur. (İstanbul 2009.)

Bedir Ehli ile Tevessül ve İstiğâseler:

Bu kitapta Bedir savaşına katılan sahabenin fazilet ve üstünlüğü âyet ve hadisler ışığında anlatılmıştır. Bu kişilerin isimleri yazılarak dua ederken tevessül yolları izah edilmiştir. (İstanbul 2008.)

Üç Vasiyetim:

Ünlü bu kitabında; Ona göre İslâm âlemini özellikle Türkiye için öngördüğü en büyük üç tür tehlikeye işaret ederek önlem alınmasını ister. 1. Diyalogcular ülkemizde misyoner faaliyetlere yol açarak, insanların Hıristiyanlaşmasına vesile olmuşlardır. Bu çeşit faaliyetlerle Türkiye'nin

¹²⁹ Ahmet Mahmut Ünlü, *Yahudi Hıristiyanlar Cennete Girer Diyenler Cennete Giremez*, İstanbul 2014.

bölünmesine zemin hazırlamaları tehlikesine önlem alınmalıdır.

2. Ehl-i Sünnet olan ülkemiz toplumunun Ehl-i Beyt mezhebi adı altında kafası karıştırılarak sünnî müslümanların şifileştirilmesi tehlikesidir.

3. Vehhâbîliğin Selefi düşünce adı altında Ehl-i Sünnet'e aşılması.

Kitap Arifan yayınları tarafından İstanbul'da 2009 yılında basılmıştır.

Neseb-i Şerîf:

Bu kitapta Hz Peygamber(s.a.v)'in Âdem (a.s)'e kadar olan silsile yoluyla soy bilgilerine detaylı olarak yer verilmektedir. Kitabın yazılış amacı Hz Peygamberin temiz soyuna dikkat çekmektir. (Arifan yayınları, İstanbul 2017.)

Medrese-i Yûsufiyye'den Mektuplar:

Cübbeli Ahmet Hocanın hapiste kaldığı bir senelik süre zarfında sevenlerine gönderdiği mektuplarıdır.

Noel Kutlama Tehlikesi:

Noel yortusunun bir Hıristiyan dini bayramı olduğunu ve müslümanların yılbaşı eğlencesi kültürünün olmadığı anlatılmıştır. İslâm büyüklerinin hayatından örnekler vererek konu geniş bir şekilde izah edilmiştir. (Arifan yayınları, İstanbul 2013.)

Hayrettin Karaman'a Reddiyeler:

Hayrettin Karaman'ın çeşitli fikirlerinin İslâm'a uymadığı belirtilmiş ve bunlara karşı görüşler deliller sunularak izah edilmiştir. (Arifan yayınları, İstanbul)

Nişan ve Nikâh Ahkâmı:

Kitapta İslâm dinine uygun olarak evliliğin merhaleleri aşama aşama anlatılmıştır. Âyet ve hadislerle konular izah edilmeye çalışılmıştır. (İstanbul, 2013)

Şâban -ı Şerîf Risalesi:

Şâban ayının faziletinin anlatıldığı ve Şâban ayına özel bütün evrâd, ezkâr ve ibadetlerin ayrıntılı olarak izah edildiği bir eserdir. (Tuana basın ve yayın, İstanbul, 2014)

Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil:

Mehdî meselesinin ele alındığı kitapta Mehdî ile ilgili hadisler ve bir kısım âlimlerin bu konuya yaklaşımı incelenmiştir. Mehdî'nin kıyamete yakın olarak geleceği vurgulanmış fakat bu sürecin yakın zamanda gerçekleşmeyeceği Gazali ve İbnü'l-Arabî gibi âlimlere atıf yapılarak izah edilmiştir.

Bu itibarla şunda veya yakın zamanda Mehdîlik iddiasında bulunanlar reddedilmiştir. Adnan Oktar'ın Mehdîlik iddialarının asılsız olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Mehdînin geleceğini inkâr edenlere karşı konuyla ilgili hadislerin şerhlerine yer verilerek mesele hadisler üzerinden ispatlanmaya çalışılmıştır ¹³⁰.(Arifan yayınları, İstanbul 2009.)

Ünlü bu kitapların dışında yine cemaatin yayınevi olan Arifan yayınlarından çıkan başka çalışmaları da mevcuttur. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır; *Muhiblerin Habib'e Salâvatı, Ezkâr ve De'avât Külliyyatı ve Dua İlmihâli Kırk Hadis-i Şerif, İçki, Uyuşturucu ve Kumarın İki Cihanda Yol Açacağı Felâketler,*

İman - İslâm İlmihâli,

Erba'în-i İdrîsiyye, Evliliğin Faziletleri, Cemaatle Namaz, Çörek Otu Mucizesi ve Şifa Duaları, Elli dört Farz Şerhi, Hadislere İman...

Ayrıca

–Kasr-ı Ârifan Dergisi editörlüğünü yapıyor.

Yine cemaatin görüşlerini savunan blog ve sosyal medya kanalları mevcuttur:

Sosyal Medya Hesapları:

Youtube : <http://www.youtube.com/cubbeliahmethoca>

Facebook : <http://www.facebook.com/cubbeliahmethoca>

Twitter : http://www.twitter.com/c_ahmethoca

Instagram : http://www.instagram.com/c_ahmethoca

Web Site : <http://www.cubbeliahmethoca.tv>

¹³⁰ Ahmet Mahmut Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, İstanbul 2009, ss. 3-5.

2.1.4.2. İsmailağa Cemaatinin Diğer Hocaları

Cemaatin Ahmet Mahmut Ünlü hoca dışında başka hocaları vardır. Bayram Ali Öztürk(ö. 2006), Abdulmetin Balkanlıoğlu(ö. 2018), Mustafa Özşimşekler, Mehmet Talu, İsmail Hünerlice, Ali Ulvi Uzunlar bunlardan bir kısmıdır. Ayrıca cemaatin bir heyeti vardır.

2.1.4.3. İsmailağa Cemaatinin Faaliyetleri ve Genel Değerlendirmesi

Yukarıda ifade edildiği gibi Ebu İshak İsmail Efendi 1723 yılında Fatih'te adını taşıyan İsmailağa camisini inşa ettirmiştir. Cami cemaatinin ekserisinin Nakşibendî Hâlidîye Tarikatına bağlı olması sebebiyle bir zaman sonra cemaat Nakşî tarikat kimliğiyle kendine has bir hüviyet kazanmıştır. Cemaat Osmanlı zamanında Hâlidîye Tarikatı faaliyetlerini yürütürken 1924 yılında yapılan Tevhid-i Tedrisat kanunu gereğince tekrar cami cemaati görünümüyle çalışmalarını sürdürmüştür. İsmailağa cemaati çarşaf, cübbe ve sarık gibi giyim tarzından taviz vermeyerek bu güne kadar diğer Nakşibendî gruplarından farklılık arz etmiştir.¹³¹

Araştırmalara göre İsmailağa cemaatinin merkezi İstanbul olsa da Türkiye geneline yayılarak birçok yerde faaliyetler sürdürmektedir. Cemaatin çeşitli illerde kız ve erkek olmak üzere yatılı hafızlık Kur'an Kursları, tekâmül ve ihtisas medreseleri adında eğitim kurumları mevcuttur. Eğitim faaliyetlerini bu kurumlar üzerinden yürütmektedir. Ayrıca halka açık olarak her kurumunda mescitleri vardır. Bu yönüyle de halka vaaz ve irşad hizmeti vererek toplumla iç içe olmaya gayret etmektedir. Cemaate bağlı şahısların belirli zamanlarda emr-i bi'l-ma'rûf ve nehiy-i ani'l-münker hizmeti adı ile halk arasında gezerek nasihat ve irşad faaliyetlerinde buldukları görülmektedir. Yine fetva hattı kurularak halktan gelen soruları günün belli saatlerinde çağrı merkezinde telefonla cemaatin hocaları tarafından cevaplandırılmaktadır.

İsmailağa cemaatinin yapmış olduğu bu çalışmalar halkın bir bölümü tarafından takdirle karşılanarak destek görmüştür. Bu vesileyle eğitim kurumlarında ve mescitlerinde her yaştan insanla karşılaşmak mümkündür. Ancak yukarıda geçtiği üzere toplumsal birçok konuda genel kabule aykırı görüşleri sebebiyle toplumun geneli ile arasında mesafe olduğu da gerçektir. Hz Peygamber(s.a.v)'in sünnetini şekilciliğe indirgemeleri ve müslümanca yaşama konusunda çağrı yakalayamadıkları

¹³¹ Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan: Türkiye'de İslami Oluşumlar*, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s. 62.

eleştirisiyle daima muhatap olmuşlardır. Yine İmam hatip liseleri ve İlahiyat Fakültelerine karşı mesafeli duruşları ve karşıt söylemleri halk arasında tepki ile karşılanmaktadır. Bu itibarla akademik çevreler ve halkın geneli itibariyle radikalleşme eğilimi olduğu gerekçesiyle fikirlerine karşı mesafeli durulmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1.İSMAİLAĞA CEMAATİNİN MEHDÎ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Araştırmamızın bu bölümünde Mahmut Ustaosmanoğlu'nun *Kur'an-ı Mecîd ve Tefsirli Meal'i Âlisi*, Muhyiddîn ibn-i Arabî'nin *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, Ali el-Müttakî'nin *Kitâbu'l-Burhân fi alâmâti Mehdîyyi âhiri'z-zemân*, İmâm-ı Rabbânî'nin *el-Mektûbât'ı* gibi kaynaklardan faydalanacağız. Yine Ahmet Mahmut Ünlü'nün "*Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*" eserini ve sözcüsü olduğu İsmailağa cemaatinin Mehdî hakkındaki fikirlerini irdelleyeceğiz. Bu eseri seçmemizin amacı Ünlü'nün cemaatteki yeri ve kitabı hazırlarken kullandığı usulüdür. Ünlü bu eserinde cemaatinin itibar ettiği kaynaklarda geçen Mehdî rivayetlerini tek bir kitapta toplayarak okuyucuya arz etmiştir.

Zikredilen kaynaklarda geçen ve cemaatin delil olarak öne sürdüğü ayet ve hadisleri onların anladığı ve kaydettiği şekilde zikredip değerlendirmelerde bulunacağız. Anladığımız kadarıyla söz konusu ayet ve hadisler genellikle Mehdî'nin zuhur edeceği şeklinde anlaşılmış ve parantez içi tevillerle bu fikir desteklenmiştir.

3.1.1.Mehdî'nin Zuhuru İle İlgili Zikredilen Deliller

İsmailağa Cemaati tarih boyunca gelen Mehdî'nin zuhur edeceğine inanan anlayışın modern çağda en kuvvetli savunucularından biri olarak görülmektedir. Bilindiği üzere geçmişte Mehdî inancını savunan pek çok âlim ve ekol olmuştur.¹³²

Çalışmamızın bu bölümünde önce ayetlerden getirilen delilleri ele alacağız. Daha sonra da hadisler üzerinde duracağız. Yine cemaatin değer verdiği kaynaklardan bilgiler vererek konuyu irdelleyeceğiz.

3.1.1.1. Kur'an-ı Kerim'den Deliller

Cemaatin önde gelen isimlerinden Ahmet Mahmut Ünlü yukarıda zikrettiğimiz üzere Mehdî'nin zuhuru ile ilgili müstakil bir kitap kaleme almıştır. Bu

¹³² İbn Hacer el-Askalânî, 'Aķîdetü't-tevhîd fi Fetihî'l-bârî şerhi Şahîhi'l-Buhârî, VI, Polen yay, İstanbul 2009, s.493; Ebu'l-Abbâs Şehâbeddin Ahmed İbn Hacer El-Heytemi, *El-Kavlü'l-Muhtasar*, Daru't-Takva, Şam 2008, s.117.

kitaptaki bilgiler her ne kadar bir şahsın görüşü olarak kayıt altına alınmış olsa da cemaatin görüşü olarak da kabul edilmektedir. Zira söz konusu isim cemaatin son dönemlerdeki en etkili ismi ve cemaatin sözcüsü olarak anılmaktadır.

Ona göre Kur'ân-ı Kerim'de Mehdî'nin çıkacağına dair sarih bir ifade bulunmasa da buna işaret eden birçok âyet-i kerime mevcuttur. Nitekim Allâh-u Teâlâ:

« وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمُ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ » O Rasûl size ne verirse onu hemen alın ve o sizi neden nehyederse (engellerse) hemen (ondan) vazgeçin.¹³³ Ünlü, bu ayeti açıklarken Allah Rasûlünün (s.a.v) kanun koyucu ve sözlerinin bağlayıcı olduğuna vurgu yapmıştır. Mehdî haberlerinin kaynağının hadisler olması sebebiyle de bu haberlerinde bağlayıcı olduğu iddiasında bulunmuştur.¹³⁴ Nitekim devamında Buhari'nin de kaydettiği şöyle bir rivayete yer vermiştir. “Bir keresinde Abdullah bin Mes'ud (ö. 32/ 652) (r.a)şöyle buyurmuştur:“Dövme yapana ve dövme yaptırana, yüzlerin tüylerini yolana ve yoldurana, seyrek dişli ve güzel görünmek için ön dişlerinin aralarını yontan, sırtkana ve Allah'ın yarattığını değiştiren kadınlara Allah (c.c.) lânet etmiştir.” Abdullah b. Mes'ud'un bu sözü Esed oğullarından, Kur'ân'ı iyi okuyabilen ÜmmüYâ'kûb isimli bir kadına ulaştığında o kadın Abdullah (r.a)'a gelerek: “Bana senden ulaşan bir lânetleme geldi bunun aslı nedir?” deyince Abdullah “Ben Allah Rasûlü (s.a.v)'nün lânet ettiği kimselere niye lânet etmeyeyim? Hem bu, Allah'ın kitabında da var” buyurdu. O kadın: “Vallahi ben Mushaf'ın iki kabı arasında ne varsa hepsini okudum fakat onu bulamadım” deyince; Abdullah “Vallahi sen onu gerçekten okuduysan muhakkak onu bulurdun. Bu, “O Rasûl size ne veriyse onu alın, size neyi yasak ettiyse ondan da sakının” âyetidir.¹³⁵ Buyurmuştur.

Söz konusu rivayetten hareketle Ünlü Kur'an'da Mehdî anlayışının var olduğunu ve bu ayetin Mehdî hakkında nazil olduğunu söylemek suretiyle zorlama bir te'vil ortaya koymaktadır. Nitekim ayetin Sebeb-i nüzulüne baktığımızda Yüce Allah'ın bu ayette ganimet mallarının taksimi hususunda Hz. Peygamber'e itaat edilmesi gerektiği emri anlaşılmaktadır.¹³⁶ Ayrıca söz konusu ayetin meali Diyanet İşleri Başkanlığı kaynaklarında; “Peygamber size ne verirse onu alın ve o size ne

¹³³ Haşr 59/7.

¹³⁴ Ahmet Mahmut Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, Arifan Yayınları, İstanbul 2009, s.11.

¹³⁵ *Buhâri*, Libas 80; *Müslim*, Libas 33; *İbn-i Mâce*, Nikâh 1; Ahmet Mahmut Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, Arifan Yayınları, İstanbul 2009, s.13.

¹³⁶ Ebu'l- Hasan el-Vâhidî, *Esbab-ı Nüzul*, Çev. Necdet Çağıl, Necati Tetik, Ankara 2019, Haşr 59/7.

yasakladıysa ondan da sakının.”şeklinde yapılmıştır. Tefsirlerde ayetin izahı yapılırken de bu ayetin “Fey”¹³⁷ hükümlerini karara bağladığı açıklanmıştır.¹³⁸

Yine Ünlü Al-i İmran suresinin 164. ayetinin de Mehdi ile bağlantılı olduğu söylenmiştir. Söz konusu ayete şu şekilde anlam vermiştir; “...Bir de kendilerine o (yüce) Kitap (olan Kur’ân)ı ve hikmeti öğretmektedir. Hâlbuki şüphesiz onlar daha önce elbette apaçık bir (sapıklık ve)dalâlet içinde bulunmuşlardı.”¹³⁹ Cemaatin anlayışına göre burada geçen hikmet kelimesi Kur’an olmamalı çünkü Kur’an apaçık bir kitaptır. Hikmet ise Kur’an’ın derin bilgisi ve açıklayıcısı olan sünnettir, çünkü Rasûlullah(s.a.v); “Allah bana Kur’ân verdi, iki misli de hikmet verdi”¹⁴⁰ buyurmuştur.¹⁴¹ Ünlü manasını eksik olarak kaydettiği bu hadisten yola çıkarak hikmeti hadis olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla hadisi inkâr eden bir şahsın aynı zamanda Kur’an’ı inkâr etmiş olacağını söylemiştir.¹⁴² Oysa söz konusu hadis kaynaklarda *أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ*; şeklinde geçmektedir.¹⁴³ Burada Hz. Peygamber; “Dikkat edin bana Kur’an ve bir misli verildi” buyurmuştur. Hikmetin sünnet anlamına geldiği İmam Şafi tarafından da ifade edilmiş ancak nelerin sünnet olacağı konusunda sınırlandırmalara gidilmiştir.¹⁴⁴

Yukarıda cemaatin yaptığı *(وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ نَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ)* ayetinin manası DİB Kur’an’ı Kerîm ve mealinde şu şekilde geçmektedir; “And olsun, Allah, mü’minlere kendi içlerinden; onlara âyetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.”¹⁴⁵

Hız Peygamber Allah’ın kendisine vahyetmesi sebebiyle ve yüksek ferasetiyle yaratıcının evrende yerleştirdiği nizamı açıklayarak insanları bilmedikleri konularda aydınlatmıştır. Böylece Müslümanları, çeşitli bilgi ve erdemlerle geliştirerek onların başarılı birey olmalarını sağlamıştır. Müslümanlar Hz

¹³⁷ Fey: Düşmandan silah kullanmadan elde edilen ganimet mallarıdır.

¹³⁸ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, VII, İstanbul 2013, ss 497-498; Heyet, *Kuran yolu tefsiri*, V, Ankara 2007, ss. 293-294; Haşr 59/ 7, Heyet, *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali*, Ankara 2005, s. 545.

¹³⁹ Âli’İmrân 5/164.

¹⁴⁰ *Ebü Dâvûd*, el-Merâsîl 505.

¹⁴¹ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s. 14.

¹⁴² Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s. 11.

¹⁴³ *Ebu Davud*, Sünnet, 6.

¹⁴⁴ Muhammed b. İdris eş Şafii, *er-Risale (İslam Hukukunun Kaynakları)*, (Çev.) Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan, T.D.V.Yay, Ankara,1997,s.245.

¹⁴⁵ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur’ân-ı Kerîm Meali*, T.D.V.Yay, Ankara 2008, Ali İmran 5/ 164, s 70.

Peygamber'in bu direktifleri sayesinde sonraki dönemlerde bile dinî ve dünyevî ilimlerde ve bunların yaşanmasında insanlığa örnek olmuşlardır. Kısaca Hz. Peygamber, kendisine indirilen kitap ve hikmet sayesinde geri kalmış cahil bir toplumu eğiterek kısa bir sürede lider ve örnek durumuna getirmiştir. Müslümanlara düşen hayatın her alanında kitap ve hikmeti rehber almak ve çalışmaktır. Dolayısıyla hikmet kavramını dar bir görüşe sığdırmak ve bir konuya indirgemek uygun görülmemektedir.

Mehdi ile ilgili olduğu söylenen diğer bir ayet Nahl suresinde yer almaktadır. Bu ayette Yüce Allah:“Biz o peygamberleri nice mucizelerle ve kitaplarla gönderdik. Ey Peygamberim! Sana da insanlara gönderilene açıklayasın diye (türlü türlü öğüt ve uyarılan ihtiva eden) Kur'ân'ı indirdik. Ta ki böylece onlar (Kur'ân'da bulunan hakikatleri) iyice düşünsünler”¹⁴⁶ buyurmaktadır. Bu ayetin açıklamasında; “Bugün yapmış olduğumuz ibadetlerin kifayeti ve yapılış şeklinden tutunda dinimizin birçok farzının tafsilâtı Kur'ân-ı Kerim'de mevcut değildir. Bunların hepsi de “Sünnet” diye adlandırılan hadîs-i şeriflerle sabit olmuştur.” Diyerek söze başlayan Ünlü devamında, “Hadiste olsa bile Kur'ân'da olmayan şeylere inanmam diyenler, Kur'ân'ın açıklamasından ibaret olan hadîs-i şeriflere inanmamış olacakları için katıksız kâfirlerdir” diyerek sözünü noktalamıştır.¹⁴⁷

Bu şekilde konuyu ifrat tefrit boyutuna taşımak çok iddialı bir yaklaşım gibi görünmektedir. Bu gibi söylemlerin İslâm'a ve topluma zarar vereceği açıktır. Diğer taraftan Mehdi'nin gelmeyeceği tezini savunanlar, Hz Peygamber (s.a.v)'e atfedilen rivayetlerin ona ait olmama ihtimalinden hareketle bu fikri savunmuşlardır. Ayrıca bu hadislerin muhtevasında Kur'an'ı Kerim'in genel mesajına ters manaların bulunması bu rivayetlerin sıhhati konusunda bir kısım âlimlerde haklı endişeler oluşturmuştur. Hadislerin sıhhat kriterlerinden biriside –tek başına yeterli bir ölçü değildir- mana bakımından Kur'ân'a ters düşmemesidir. Muhtemelen bu endişenin öngörüsüyle Rasûlullah (s.a.v) kendisine nispet edilen bilgilerin mutlaka Kur'ân'a arz edilmesi gerektiğini belirtmiş ve bir rivayete göre şöyle buyurmuştur:“Benden

¹⁴⁶ Nahl suresi 16/44.

¹⁴⁷ Ünlü, *Mehdi Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s.15.

size gelen şeyi Allah'ın kitabına arz edin. O'na uygunsuzsa ben söylemişimdir. Şayet ona uygun değilse ben söylememişimdir.¹⁴⁸”

Bizim hadislere bakış açımız hadiste geçtiği üzere o rivayetin Allah'ın kitabına uygunluğu olmalıdır. Buradan şu sonuca varmak mümkün görülmektedir. Eğer bir rivayet Kur'an'a arz edildiğinde makes bulmuyorsa o haberin sıhhatini araştırmak ve teslimiyetle yaklaşmamak en doğru yol olmalıdır.

Bu arz rivayetinin karşısında söz konusu cemaatin kaynaklarında Mehdi inancını kabul etmeyenlere yönelik olarak şu ifadeler yer verilmiştir; “Zaten Rasûlullah (s.a.v) böylelerinin çıkacağını önceden bildirmiştir. Nitekim Ebû Râfî' (r.a)'nin rivayet ettiği bir hadîs-i şerifte Rasûlullah (s.a.v); “Sakin sizin birinizi koltuğuna yaslanmış bir vaziyette, ona benim emrettiğim ya da yasakladığım şeylerden bir emir geldiğinde: Bilemeyiz, biz Allah'ın kitabında bulduğumuza uyarız (hadisleri kabul etmeyiz) derken bulmayayım.”¹⁴⁹ buyurmuştur. Şu halde bu tür rivayetleri kabul etmeyenlerin bu îkaza muhatap olmuş ve bu sebeple de bu kişiler büyük bir fitne içine düşmüşlerdir.”¹⁵⁰ Söz konusu kitapta kendilerinin ve cemaatin bu hale düşmekten Allah'a sığındıkları da belirtilmiştir.

Yukarıda zikri geçen hadis kaynaklarda “erike rivayeti” olarak isimlendirilmiştir. Bu hadisin doğru anlamı şöyledir: “Sizden birini, koltuğuna yaslanmış bir vaziyette, emrim yahut yasağım kendisine ulaşır ta, bunun üzerine şöyle derken görmeyeyim; ben anlamam! Biz, Allah'ın kitabında ne buluyorsak ona tabi oluruz.”¹⁵¹

Bu hadisin devamında eti yenilen ve yenilmeyen hayvanlardan bahsedilmiştir ve doğrudan bir konudaki hadislerin inkârından bahsedilmemiştir. Yine bu “erike rivayeti” ile ilgili çeşitli kaynaklarda bir kısım çalışmalara dikkat çekilmiştir. Onlara göre bu hadisin rivayet zinciri verilerek hadisi rivayet eden iki önemli ravinin (Ebû Rafî ve Mıkdâm b. Madikerîb el- Kindî) tarihi vakıalara uygunluğu bakımından Hayber Gazvesinde olmaları mümkün görülmektedir.¹⁵² Görüldüğü üzere bu hadisin senesinde bazı sıkıntıların olduğu bilinmekle beraber,

¹⁴⁸ Nüreddin el-Heysemî, *Mecmâ'u'z-Zevâid*, I, Beyrut 1986, s.170; Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî el-Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I, Beyrut 1983, s. 86.

¹⁴⁹ *Ebu Dâvûd*, İmaret 33; *Tirmizî*, İlim 10.

¹⁵⁰ Ünlü, *Hazret-i Mehdi Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s. 16.

¹⁵¹ Eş Şafii, *er-Risale (İslam Hukukunun Kaynakları)*, s. 147.

¹⁵² Geniş bilgi için bkz: Mehmet Emin Özafşar, *Hadisi Yeniden Düşünmek*, Ankara Okulu Yay, Ankara 2000, ss.175-182.

metin itibari ile de itikatla ilgili değil, hadis daha çok haram ve helaller konusunda Hz. Peygamber'in yetkisinden söz etmektedir.

3.1.1.2. Buhârî ve Müslim'de Mehdî'nin Zuhur Edeceğine Dair

Rivayetler

Aşağıda naklen vereceğimiz pasajda Ünlü, çağdaş bazı hocaların dini meseleleri objektif bir şekilde araştırarak ortaya koymaktan çok inkâr mantığı ile hareket ettiklerini belirtmektedir. O, bu davranışın zararını en çok toplumun gördüğünü tabi olarak kendilerinin de ilerde pişman olacaklarını ifade etmektedir. O bir ifadesinde Mehdî ile ilgili rivayetleri delil kabul etmeyenlere yönelik şunları söylemiştir; “Bu hadis Kütüb-i sitte’ de yok diye inkâr ederler. Sen onlara Mehdî'nin çıkacağı rivayeti Kütüb-i sitte’ de mevcut deyince bu sefer Sahihayn (Buhârî ve Müslim)’da yok diyeceklerdir. Sen yine onlara; Îsâ (a.s)’ın ineceği Buhârî ve Müslim’de var desen, bu defada evet ama Kur’ân-ı Kerîm’de yok diyeceklerdir. Yine onlara dense ki; “Ye’cûc, Me’cûc kıyamet alameti olarak çıkacaktır, bu Kur’ân-ı Kerim’de de vardır” desen O zaman da; “Bunu akıl ve mantık kabul edemez, onlar şu anda dünyada olsa ve yaşasalardı şüphesiz yerleri tespit edilirdi, buna göre böyle bir şey imkânsızdır, derler. Demek ki, bu kişilerin sermayesi inkâr olduğu için cehennemi boylayıncaya kadar hiçbir inanç konağında durmazlar. Oysa Mehdî'nin çıkacağı hususunda “Buhârî ve Müslim” dâhil birçok sahih kaynakta deliller mevcuttur.”¹⁵³

Yukarıdaki ifadelerden Buhari ve Müslim dâhil pek çok kaynakta Mehdî anlayışına zemin teşkil edecek deliller olduğu ancak bunların bazı çevrelerce inkâr edildiği anlatılmaya çalışılmaktadır. İlmî olmaktan uzak bir üslupla yapılan bu ithamlar ve iddialar aşağıda zikredilen delillerle ispat edilmeye çalışılmıştır. Ancak zikredilen bu rivayetlerde hiçbir şekilde Mehdî isminin geçmediği görülmektedir.

Mehdi anlayışına işaret ettiği söylenen rivayetlerden biri şu şekilde kaydedilmiştir; “İmamınız (size namaz kıldıran önderiniz Mehdî) kendinizden olduğu halde, Meryem oğlu sizin içinize indiği zaman (o da sizin dîninize uyduğunda) acaba sizler nasıl olursunuz.”¹⁵⁴

¹⁵³ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s. 17.

¹⁵⁴ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s. 18.

Cemaatin kaynaklarında yer alan bu çeviride görüldüğü üzere parantez içinde birçok kelime ilaveleri yapılmıştır. Anlaşılan o ki hadisi kendi anlayışlarına göre tercüme etmişlerdir. Söz konusu hadis kaynaklarımızda Nüzul-ü İsa konusundaki hadisler içinde; “كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ وَإِمَامَكُمْ مِنْكُمْ” lafızları ile kayıtlıdır.¹⁵⁵ Arapça metnini verdiğimiz bu hadise; “İmamınız sizden olduğu halde Meryem oğlu İsa indiğinde haliniz nice olur” şeklinde bir mana vermek mümkündür. Görüldüğü üzere burada hiçbir şekilde Mehdi kelimesine işaret olmadığı anlaşılmaktadır.

Yine Sahihi Buhârî'nin şerhi olan “*İrşâdü's Sârî*”nin açıklamasında geçtiği üzere İsa(a.s)'a “Bize imam ol” dendiği zaman Hz İsa'nın Muhammed Mustafa (s.a.v)'in ümmetinin faziletini vurgulamak için o, siz birbirinizin emirlerisiniz¹⁵⁶. Buyurarak, imamete bu ümmeti layık görecektir. Aynı anlama gelen ve Ebu Sa'îd el-Hudrî(r.a)'den rivâyet edilen başka bir hadîs-i şerifte ise;“Ardında Meryem oğlu İsa'nın namaz kılacağı (Mehdî) biz(im ümmet)dendir.”¹⁵⁷ İbaresini Mehdi'nin İsa (a.s)'ın yerine geçecek olan imam olduğu görüşünü kuvvetlendirdiğini savunmuştur. Hadisleri Ünlü'nün alıntı yaptığı kaynaktan aktarmaktaki amacımız kendi görüşünü parantez içinde aktardığının izhar edilmesidir.

Benzeri bir hadis yine cemaat kaynaklarında şöyle geçmektedir; “Ümmetimden bir cemaat hak üzere zâhir olarak kıyamete kadar cihad etmekte devam edecektir. Sonra Meryem'in oğlu İsa (a.s)inecek ve Müslümanların Emîri ona ‘Gel bize namaz kıldır’ diyecek. O da Hayır, Allah'ın bu ümmete bir ikramı olmak üzere sizler birbirinize emirsiniz” buyuracaktır.¹⁵⁸

Burada yine Mehdi kavramına atıf olmamasına rağmen Ünlü'ye göre bu ve benzeri hadisler konunun sahih kaynaklarda geçtiğinin ve manevi mütevâtir olarak algılanması gerektiğinin delili olarak anlaşılmıştır. Konuyu bize göre aşırı bir te'vil ile mütevâtir hadis kapsamına dâhil eden Ünlü buradan Mehdi anlayışını başka bir zemine götürerek şöyle noktalamıştır. “...Mütevâtir hadisleri inkâr etmek ise bir

¹⁵⁵ *Müslim*, İman, 71.

¹⁵⁶ *Müslim*, İman 71; Şihabuddin el-Kastallânî, *İrşâdü's-sârî-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, V, Nşr. el-Matbaatü'l-kübrâ el-Emîriyye, Mısır1323, s. 419; Kamil Miras, Babanzâde Ahmed Naim, *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*, Hadis No: 1406,IX, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 182.

¹⁵⁷ Süyûtî, el-Hâvî, *Kenzü'l-'ummâl fî Süneni'l-aqvâl ve'l-ef'âl*, II, nşr. Bekrî Hayyânî ve Saffet es-Sekkâ, Beyrut 1991, s.134.

¹⁵⁸ Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, II, 113; Mehmed Sofuoğlu, *Sahih-i Müslim ve Tercümesi*, I, Çev. Mehmed Sofuoğlu, İrfan Yayınevi, İstanbul 1972, s. 209; Ünlü, *Hazret-i Mehdi Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s. 76.

insanın Rasûlullah(s.a.v)'in ağzından duyduğu şeyi inkâr etmesi gibidir. Artık varın siz bu inkârın işi nereye götürebileceğini iyi düşünün.”¹⁵⁹

Burada kastedilen ifade ile bize göre yersiz bir şekilde ifrat ve tefrit muhasebesine gidilerek maksadını aşan cümleler kullanılmıştır. Nitekim Tunus’lu çağdaş âlim ve mütefekkir Muhammed el-Fâzıl İbn Aşûr (ö. 1970)’a göre bir meselenin Dinin aslından sayılabilmesi için iman, amel, âdap kısımlarından birine dâhil edilmesi gereklidir. Mehdî meselesini iman veya inkâr etmek insanın imanında kemal veya zevale sebep olmaz. Mehdî ile ilgili meseleleri bilmek iman esasları gibi farz-ı kifaye değildir. Yine bu inancın insanın ahlakına bir etkisi olmadığı aşikârdır. Bu sebeplerden dolayı Mehdî inancı dinin gerekli kıldığı bir inanç olamaz. Belki bu mesele hadis âlimlerinin tartışacağı ilmî bir terim olarak tartışılmalı ve mülâhaza edilmelidir.¹⁶⁰ Ayrıca yukarıda zikri geçen hadislerin mütevâtir haber olduğu iddiası âlimler tarafından kabul gören bir yaklaşım değildir. Bu bilgilerden hareketle Mehdî meselesini bir iman konusu olarak ele alınması uygun görülmemektedir.

3.1.2. Mehdî’nin Soyu ve Kimliği

Cemaatin kaynaklarına bakıldığında Mehdî ile ilgili rivayetlerde ki çeşitli ifadelerin onun nesebi hakkında olduğu görülmektedir. “Mehdî benim ailemden, Fatıma’nın neslinden olacaktır.”¹⁶¹ Şeklindeki rivayet yanında Mehdî diye bilinen şahsın Seyyid veya Şeriflerden olması gerektiğini vurgulayan rivayetlere dayanarak Mehdî’nin Hz Hüseyin’in neslinden olacağı fikri söz konusu cemaatte hâkimdir.

Yine başka bir rivayet;“Hz. Ali (r.a) bir kere oğlu Hasan (r.a)’a bakarak şöyle buyurmuştur: Muhakkak bu benim oğlum, Rasûlullah (s.a.v)’in kendisini isimlendirdiği gibi bir seyyiddir. Yakında onun sulbünden, Peygamberinizin ismiyle isimlenen, yüce ahlâkıyla ona benzeyecek, fakat dış görünüşüyle ona benzemeyen ve yeryüzüne adaleti hâkim kılacak olan bir adam çıkacaktır.”Şeklinde kayıtlıdır.¹⁶² Yukarıdaki hadislere istinaden Mehdî’nin isminin Muhammed, babasının adının da Abdullah olması gerektiği ve soyununda Ehl-i beyt’e dayandığı bilgisi cemaat mensupları arasında yaygın bir görüş olarak dikkat çekmektedir.¹⁶³

¹⁵⁹ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, ss. 17-18.

¹⁶⁰ Muhammed el-Fâzıl b. Tahir ibn Aşûr, *Et-Tahrîr ve’t tenvîr*, Daru’s selâm, Kahire 2008, s. 49.

¹⁶¹ Ahmet Necati Yeniel, Hüseyin Kayapınar, *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, XIV, İstanbul 2000, ss. 402-403.

¹⁶² *Ebû Dâvûd*, Mehdî l.

¹⁶³ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s. 111.

Yukarıda zikri geçen ve Hz. Ali ile başlayan rivayetin ravilerinden Amr b. Kays'ın Kufe'li ve aşırı Şii eğilimleri olduğu bilgisi kaynaklarda mevcuttur. Yine Kays için rical âlimleri tarafından vehm sahibi olduğu ve zaman zaman hata yaptığı belirtilmiştir. Ayrıca hadisin tarikinindeki ravilere bakıldığında Şiilerin çoğunlukta olduğu Irak havalisine mensup olduğu görülecektir.¹⁶⁴ Buda hadisin senet açısından sıhhatini tartışmalı bir konuma getirmektedir.

Konuyla ilgili Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan gelen bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur. “Dünyadan ancak bir gün kalsa bile, elbette Allâh-u Teâlâ o günü uzatacak ve neticede benim Ehl-i beyt'im den bir kişi gönderecektir ki, onun adı benim adıma, babasının adı da babamın adına denk düşecektir. Yeryüzü zulüm ve haksızlıkla doldurulduğu gibi, o onu adalet ve doğrulukla dolduracaktır.”¹⁶⁵

Zikredilen hadis Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) ve Tirmizî (ö. 279/892) tarafından kaydedilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in hem mihne¹⁶⁶ döneminde hem de mihne sonrası dönemde siyasi baskılar nedeniyle haksız işkencelere maruz kaldığı hapis hayatı yaşadığı bilinmektedir. Uzun süren hapis hayatı ve bu işkenceler sebebiyle eserini hakkıyla tamamlayamadığı söylenmiştir. Hatta Oğlu Abdullah'ın babasından okumadığı halde ondan “vicâde” yoluyla ilaveler de bulunduğu dolayısıyla tekrarların çokça yer aldığı tespit edilmiştir. Cerh ve ta'dil âlimleri tarafından Ahmed b. Hanbel ve oğlu Abdullah bin Ahmed için sika olarak nitelendirmeleri mevcuttur. Ancak mihne döneminde yaşadıkları olumsuz koşullar sebebiyle Mehdî rivayetlerine ve Ehl-i beyt'in faziletiyle ilgili haberlere pozitif olarak yer vermeleri muhtemeldir. Âlimler bu sebepleri göz önüne alarak Mehdîlikle ilgili *Müsned*'de zayıf hadislerin olma ihtimalinin güçlü olduğunu belirtmişlerdir.¹⁶⁷

Yine aynı hadis Tirmizî'de Asım b. Ebî -Nucûd an Zerr yoluyla gelmiştir. Buhari ve Müslim Asım'ın tek olarak kaldığı rivayetlere itibar etmemişlerdir. Yine hadis hafızı ve rical âlimi olan Yahya el-Kuttan (ö. 98/813) “Asım adındaki ravilerin hepsinde hafıza düşüklüğü buldum” yorumunu yapmıştır. Aynı ravi için rical

¹⁶⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbü't Tehzîb*, II, nşr. Abdulvehhab Abdüllatif, Beyrut 1975, s.13.

¹⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 213; *Tirmizî*, Fiten 52.

¹⁶⁶ Mihne olayları: Bazı Abbasi halifeleri tarafından Kur'an'ın mahlûk olmadığı görüşünü savunan İslâm âlimlerine yapılan hapiste uygulanan işkence dönemidir. Bu dönemde işkenceye en çok maruz kalan âlimler Ahmed b. Hanbel ve İmamı Âzam Ebû Hanîfe olarak bilinir. Bkz. Hayrettin Yücesoy, “Mihne”, *DİA*, XXX, ss. 26-28.

¹⁶⁷ M. Yaşar Kandemir, “El-Müsned”, *DİA*, XXXII, Ankara 2006, ss. 104-105.

âlimlerinden olan Muhammed b. Sa'd " Asım, sikadır fakat hadiste hatası çoktur." Değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁶⁸

Ünlü günümüzde Mehdî isminin yıpratılmasından duyduğu rahatsızlığa vurgu yaparak şöyle devam eder: "Artık kendisinin ve babasının ismi Rasûlullah(s.a.v) ve babasının ismine denk düşmediği halde her kim Mehdî hakkındaki rivâyetlerin kendisine uygun düştüğünü iddia ediyorsa, o kişi kesinlikle kezzap ve müfteridir (sahtekârdır). Ona inananlar da zavallıdır ama asla mazur değillerdir. Rasûlullah (s.a.v)'ın bunca hadîs-i şerifini görmezden gelmişlerdir. Allâh-u Teâlâ cümlemizi bu sahtekârlara aldanmaktan muhafaza eylesin."¹⁶⁹

Ünlü bu ifadesiyle aslında geçmişinin gayet gizemli olduğu ve hayatı hakkında net bilgilere sahip olunamayan Harun Yahya müstear ismini kullanan Adnan Oktar'dan bahsedilmektedir. Oktar'ın birçok suç dosyasının bulunması, İslâm örfüne uymayan yaşantısı ve yaptığı televizyon programlarıyla dinî kavramları itibarsızlaştırma gayretleri kendisinin problemliliğini ortaya koymuştur. Ayrıca etrafında topladığı insanlarla cinselliği öne çıkaran görüntüler vermesi ve adının devamlı cinsel istismar ve şantaj iddialarıyla anılması toplum tarafından sevilmemesine neden olmuştur. Nihayet suç örgütü kurma, cinsel istismar, zorla alıkoyma şantaj ve diğer çeşitli suçlardan dolayı tutuklanarak cezaevine konulmuştur.¹⁷⁰

Bu şahsın ayrıca Mehdîlik iddiasında bulunması, Ünlü gibi Mehdîliği savunan kişiler tarafından tepkiyle karşılanmış ve her fırsatta aleyhinde beyanatlar verilerek eleştirilmiştir.

3.1.3. Mehdî'ye Yardım Etmenin Vacip Oluşu

Cemaatin kaynaklarında geçen ifadelerle göre; Müslümanlar için Mehdî'nin zuhuru hadisesi de her olay gibi bir imtihan vesilesi olacaktır. Rasûlullah(s.a.v) ümmetini bu imtihan konusunda kendine has ifadelerle uyararak Mehdî'ye yardım edilmesini istemiştir.

Hz Ali (r.a)'den rivâyet olunan bir hadîs-i şerifte Allah Resûlü(s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Mâverâünnehir(Horasan'daki Ceyhun nehrinin ötesinde olan bir nehir

¹⁶⁸ İzmirli, İsmail Hakkı, "Mehdî Meselesi, Muallim Ata Efendinin Üçüncü Sorusuna Cevap",sad. Ali Duman, *Hikmet Yurdu*, yıl: 3, III/ 6, Temmuz- Aralık 2010, s.142.

¹⁶⁹ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s. 110.

¹⁷⁰ 15.07.2018 tarihi ve sonrası medya haberlerine bakılabilir.

ötesi şehir'den, kendisine Haris ibn-i Harrâs denen (Salih) bir adam çıkacaktır ki, onun ordusunun önünde, kendisine Mansur denen bir zat bulunacaktır. Kureyş(müminleri)'in Rasûlullah (s.a.v)'a imkân sağladığı gibi, o da Muhammed (s.a.v)'in Ehl-i beyt'ine temkin verecektir. Ona (Haris'e, Mansur'a ve onların yardım etmeye çalıştıkları Mehdî'ye) yardım ve icabet etmek her mümine vaciptir."¹⁷¹ Bu hadisi okuduğumuzda Ünlü'nün parantez içi tevillerle anlamak istediği gibi yorumladığı fikri ortaya çıkmaktadır.

Yine; Abdullah İbni Mes'ud (ö.32/ 652)'un şöyle anlattığı rivayet edilmiştir: “Bir kere biz Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bulunuyorken, Haşim oğullarına mensup bir genç topluluğu çıkageldi. Peygamber (s.a.v) onları görünce hüzünlü olarak rengi değişti ve gözyaşlarına boğuldu. Ben: “Yüzünüzde istemediğimiz bir hal görmekte daim oluyoruz! Deyince Rasûlullah (s.a.v). Biz Ehl-i beyt'iz, Allâh bizler için âhireti dünyaya tercih etmiştir. Şüphesiz Ehl-i beyt'im benden sonra eziyet, sürgün ve dışlanmayla muamele olunacaklardır. Neticede meşrik (doğu) tarafından, yanlarında siyah sancaklar bulunan bir ordu gelecek, (Mehdî hakkında) hayr (hükümdarlık) isteyecekler, fakat bu istekleri yerine getirilmeyecek. O zaman savaşarak galip gelecekler ve istedikleri kendilerine verilecektir. Ancak onlar bunu (kendileri adına) kabul etmeyip, Ehl-i beytimden bir zâta verecekler. O da (önceki yöneticiler tarafından) zulümle dolan yeryüzüne adaleti hâkim kılacaktır. İçinizden buna yetişen, kar üzerinde emekleyerek de olsa onlara (Horasan'dan gelen siyah sancaklı orduya) katılsın!” buyurdu.¹⁷²

Bu rivayet İbn Mâce'nin ,Kitâbu'l-Fitenin de ,Bâbu Hurûci'l-Mehdî' başlığı altında nakledilmiştir. Hadis metninde Mehdî kavramı geçmemekle beraber bab başlığı ile pek uygun olmayan bir şekilde Mehdî ile ilişkilendirilmiştir. Değerlendirmesini yapan Ağırman makalesinde Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed İbnü'l-Kattân (ö.628/1231), bu hadisin senesinde yer alan Yezîd b. Ebî Ziyâd el-Kûfî'nin hadisiyle ihticac edilemeyecek derecede zayıf olduğunu, bildirmektedir. Yine El-Bûsîrî (ö.840/1436) de, Yezîd b. Ebî Ziyâd el-Kûfî'nin olması sebebiyle belirtilen hadisin isnadının zayıf olduğunu, *ez-Zevâid*'inde ifade etmektedir¹⁷³.

¹⁷¹ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s.24.

¹⁷² Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s. 25.

¹⁷³ Cemal Ağırman, “Kütüb-i Tis'a Kaynaklarında Yer Alan Mehdî İle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi ve Bu Rivâyetlerle İlgili Yapılan Yorumlar”, *Uluslar Arası Mehdîlik Sempozyum Bildirileri*, Editörler. Mehmet Traşçı, Hasan Özalp, Maruf Çakır, C.Ü.İ.F 2018, ss. 571-583.

Sevbân¹⁷⁴(ö. 54/674)'dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte Rasûlullah(s.a.v) şöyle buyurmuştur:“(Kâbe'nin altında gömülü olduğu bilinen) hazinenin yanında, üç kişi savaşıacaktır ki, onlardan her biri halife oğludur. Onlardan hiçbirine (saltanat) intikal etmeyecektir. Daha sonra meşriktan ellerinde siyah sancaklar olan bir ordu belirecek ve onlar sizi hiçbir kavmin uğramadığı bir katille katledeceklerdir. Daha sonra Onu (Horasan'dan gelen sancakların yardım ettiği Mehdî'yi) gördüğünüzde, kar üzerinde sürünerek de olsanız hemen ona biat edin. Çünkü o, Allah'ın halifesi Mehdî'dir.”¹⁷⁵

Ünlü'ye göre, İslâm âlimlerinin beyanıyla; bu hadîs-i şeriflerde Mehdî'nin Horasan'dan gelen ordunun içerisinde bulunduğu zikredilmesi zahiri manası üzere değildir. Çünkü Mehdî o zaman Mekke'de olacaktır. Dolayısıyla bu hadîs-i şeriflerde; Mehdî'ye yardımın o ordu içerisinde olduğu ve o sancakların neticede Mehdî'ye kavuşarak ona yardımcı olacakları beyan edilmek istenmiştir.¹⁷⁶

3.1.4. Mehdî'nin Çıkışında Horasan Ehlilinin Yardımı

Cemaatin bir kaynağına göre Mehdî'nin zuhurundan önce ortaya çıkacak zalim hükümdarların en azgını Süfyânî¹⁷⁷ olacaktır. Süfyânî Mısır, Arap Yarımadası ve doğudaki devletleri büyük bir zulümle işgal ettikten sonra Fırat'a dökülen Habur Irmağı yakınında olan Karkîsiyâ'da Türklerle ve Avrupalılarla büyük bir savaş yapacaktır. Nihayetinde onlara da galip gelerek, yeryüzünde görülmemiş işkence ve katliamlar yapacak, kadınları ve çocukları öldüreceklerdir. Süfyânî daha sonra Horasan tarafından bazı kimselerin ona tuzak kurup ordu topladığını anlayınca tekrar dönerek üzerlerine yürüyecek ve Bağdat ahalisinden yüz bin kişiyi katledecektir. Daha sonra Kufe'ye saldırarak orada da altmış bin kişiyi öldürerek zulmüne devam edecektir. Süfyânî bütün halkı esir edecek ve ordularını bu şehirlerde tutarak insanları şehirlere hapsedecektir.¹⁷⁸ Daha sonra Süfyânî Medine'ye bir ordu gönderecek. Ordu

¹⁷⁴ Ebû Abdillâh (Ebû Abdirrahmân) Sevbân b. Bücdüd el-Hâşimî el-Himyerî (ö. 54/674).

¹⁷⁵ *İbn-i Mâce*, Fiten:34.

¹⁷⁶ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s.27.

¹⁷⁷ Kelp kabilesinin desteğiyle yeryüzünde zulüm ve küfrün her türlüünü işleyen İslam düşmanı Küfür ehli bir komutandır. Daima Mehdî'nin karşısında olacak azgınlıkta çok ileri gidecektir. En sonunda Mehdî tarafından öldürülecek olan bir şahıstır. El-Hâkim en-Nîsâbûrî(ö. 405/1014)*El-Müstedrek'inde*, Ebu Hureyre'den tahrir ettiği bir hadiste; Rasullullah (s.a.v.) buyurdu: Şam'ın ortasından, adına Süfyani denilen ve kendisine tabi olanların çoğunun Kelb Kabilesinden olacağı birisi çıkar. O insanları öldürür, hatta kadınların karınlarını deşip çocuklarını katleder. Sonra onunla savaşmak için bir ordu toplanır ve onu öldürür. Bkz. Nuaym bin Hammâd, *Kitabül-Fiten*, ss. 50, 67, 68, 76.

¹⁷⁸ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s. 29.

Medine'yi işgal edecek ve şehirde Hâşimoğullarından olan kim varsa ya öldürecek ya da esir alarak işkence yapacak. Esirlerin birçoğunu şehit edecekler kalanlarını ise Kufe'ye yanlarında getirecekler. İşte o zaman Mehdî ile yardımcısı Mansur, yanlarındaki yedi kişi ile birlikte Mekke'ye kaçıp gizlenecekler. Bunun üzerine Medine valisi bir haberci ile Mekke valisine bu yedi kişinin isimlerini göndererek, öldürmesini veya iadesini talep edecek. Bu durum Mekke valisine çok ağır gelecek. Bu yedi kişi Mekke valisine gelerek kendilerini emniyet içinde şehirde dolaşmaları için eman isteyecekler. Oda bunu sağlayacak. Ancak daha sonra onlardan iki kişinin üzerine asker göndererek, Hacerü'l-Esved'in yanında (Ehl-i Beyt'ten mübarek bir zat olan) Nefs-i Zekiyye'yi şehit edecekler. İşte o zaman Allâh-u Teâlâ gazaba gelecek. Bu konu hakkında müfessir İmâm-ı Mücahit bir sahabeden naklen şöyle anlatmıştır: “Nefs-i Zekiyye lakabında Ehl-i beyt'ten mübarek bir zat şehit edildiği zaman göktekiler ve yerdekiler gazaba gelir. O zaman insanlar Mehdî'yi, düğün gecesini kocasına hazırlandığı gibi onu Mehdîliğini ilan etmeye hazırlarlar.”¹⁷⁹ Yine bu olayla ilgili; Ammâr İbn-i Yâsir (r.a) şöyle demiştir: “Nefs-i Zekiyye ve kardeşi Mekke'de kandırılarak katledildiği zaman gökten bir münadi: “Emiriniz felancadır” diye nidâ eder ki, işte o, yeryüzünü hak ve adaletle dolduracak olan Mehdî'dir.”¹⁸⁰

Cemaatin neredeyse hikâye denecek şekilde verdiği bu olaylarda kaynak olarak işaret ettiği kitaplara baktığımızda artık zayıf hadisleri kullanmayı bırakıp işi daha ileri götürdüğü görülmüştür. İmâm-ı Berzencî, *el-İşaa li eşrâti's-sâ'ah*, Ali el-Müttakî, *Kitâbu'l-Burhân fi alâmâti Mehdiyyi âhir zemân*, gibi çeşitli mutasavvıfların nereden ilham alarak yazdığı belli olmayan eserleri karşımıza çıkmaktadır. Yine aynı eserleri incelediğimizde olaylara geçmeden önce kaynak olarak bir sahâbe dedi ki, rivayet olunur ki, bize şöyle geldi ki gibi muğlâk ifadelerle konuya giriş yapıldığı görülmektedir.

3.1.5. Mehdî'nin Çıkışı ve Süfyani ile Mücadelesi

İmâm-ı Berzencî'nin eserinde anlatıldığına göre Mehdî'nin çıkış zamanı en büyük fitne ve zulüm müslümanlar arasında olacağı için Mehdî ilk iş bu fitneyi ortadan kaldıracaktır. Müslümanların birliğini sağladıktan sonra tüm dünyaya ordularını göndererek adaleti hâkim kılacaktır. Mehdî'nin çıkacağı o sene insanlar Mekke'de hac yaparlarken Mina'da hacılar yağmalanarak katledilecekler ve oluk

¹⁷⁹ İbn-i Ebî Şeybe, *El-Musannef*, XV, Trc. Ocak yayınevi, İstanbul 2009, s. 199.

¹⁸⁰ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek*, s. 30; s.143.

gibi kanlar akacaktır. O sırada aralarında bir anlaşma olmaksızın farklı beldelerden yedi âlim Mekke’de buluŖacak. Bu âlimler aralarında tanışarak istiŖare ettikten sonra Mehdîyi aramaya çıkacaklar, nihayet onu bulup Mehdîliğini ilan için ikna edecek ve ona biat edecekler. O da yatsıyı kıldıktan sonra Makâm-ı İbrahim’in yanındaki minbere çıkıp Mehdîliğini ilan ederek bir hutbe irâd edecek.¹⁸¹ Bu arada Mehdînin yanında Ŗam, Irak ve Mısır evliyasından oluŖan üçyüz on üç kiŖide bulunacaktır. Bu haberler üzerine Medine valisi bir ordu ile Mekke üzerine saldıracaktır. Fakat Mehdî ve yanındaki üçyüz on üç adamı onları bozguna uğratarak önlerinde Medine’ye sürerek Medine’yi iŖgalden kurtaracaklardır. Süfyânî bu haberi duyunca hemen Küfe’den Medine üzerine büyük bir ordu gönderecek. Bu ordu Medine’ye gelerek Ŗehri üç gün yağmalayacaklar ve insanları katledeceklerdir. Daha sonra ordu Medine’den çıkıp Beydâ denilen vadiye geldiğinde hepsi birden yere batırılacak. Onlardan sadece iki kiŖi kurtulacak biri Süfyânî’ye uyarıcı olarak gidecek diğerisi ise Mehdî’ye müjdecisi olarak gidecektir.¹⁸²

Bu olay ve sonraki hadiseler için Ŗu rivayet delil gösterilir. Rasûlullah (s.a.v)’ın ailesi Ümmü Seleme (r.a) Ŗöyle anlatmıŖtır: Bir kere Rasûlullah (s.a.v); “Bir halifelin ölümu sırasında kargaŖa vuku bulacaktır. Bunun üzerine Medine ehlinden biri Mekke’ye kaçacaktır (ünkü orası, güvenli beldedir).Mekke ehlinden birtakım insanlar kendisine gelip, istemediği halde onu (evinden) ıkararak Rukn ile Makam arasında kendisine biat edeceklerdir. Ona karŖı Ŗam ehlinden bir ordu gönderilecek, ama onlar Mekke ile Medine arasında Beydâ denen yerde batırılacaklardır. Böyle söyleyince ben: Ya Rasûlullah! İstemeyerek o yola ıkmıŖ olan ne olacak? Diye sordum. Rasûlullah (s.a.v) hepsi birden batırılacaklardır, lâkin kıyamet günü niyeti üzere diriltilecektir. İnsanlar bunu (ordunun batırılmasını) görünce, Ŗam’ın seçkin velileri ve Irak ehlinin hayırlıları ona gelerek Rukn ile Makam arasında kendisine biat edeceklerdir.”¹⁸³

AraŖtırmalara göre yukarıda geçen rivâyeti Hâkim en-Nisâbûrî (ö.405/1014) de *el-Müstedrek*’inde kaydetmiŖ, fakat sıhhati konusunda sükût etmiŖtir. Yine Ebû Ca’fer el-Ukaylî (ö.550/1155) ise bu hadisin zincirindeki Ali b. Nüfeyl’e itibar edilmediğini ve bu rivâyetin sadece kendisinden bilindiğini belirterek zayıf olduğunu

¹⁸¹ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, ss.117-118.

¹⁸² Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, s.121.

¹⁸³ *Ebû Dâvud*, Mehdî I; *Buhârî*, Büyü:49; *Müslim*, Fiten, 2.

söylemekte, özellikle mehdî ile ilgili rivâyetinin sahih olmadığını ifade etmektedir.¹⁸⁴ Buhârî bu rivâyetin senedinin problemlili olduğunu fi isnâdihi nazar'ifadesini kullanarak belirtmiştir. Zehebî (ö.748/1347) ise *Mizânü'l-i'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl* isimli eserinde, İmam Buhârî'nin bu ifadesini naklederek "Buhârî'nin hakkında 'fihi nazar' ifadesini kullandığı râvinin rivâyeti hiçbir şekilde eserine almaz. Çünkü Buhârî bu siygayı zayıf manasında kullanmıştır" bilgisini kaydetmiştir.¹⁸⁵

Rivayetlerin devamında ise Mehdî ordunun yere batırılma haberi duyduğu zaman: "İşte şimdi Allah'ın yardımını geldi, çıkış zamanıdır" diyecektir. O esnada Mâverâünnehir bölgesinden Haris adında kardeşi ya da amcaoğlu olan Haris adında bir zat çıkacak. Haris'in ordusunu Mansur isimli bir komutan yönetecek. Süfyânî ordusu ile Mansur arasında büyük savaşlar yaşanacak. Allâh(cc) işini kolaylaştırdığı bu zat, ellerinde siyah küçük sancaklar bulunan Horasan ve Tâlekan ehliyle birleşecek. İşte bu ordu Süfyânî'ye karşı Mehdî'nin yardımcısı olacaktır. Rasûlullah (s.a.v) "Horasan'dan siyah sancakların yola çıktığını duyarsanız kar üzerinde emekleyerek de olsa onlara kavuşun" buyurduğu ordu bunlardır. Yine böylece Ali (r.a): "Kilitli bir sandık içinde de olsun, o kilidi kırıp sandığı aç ve o orduya kavuş" buyurduğu ordu da bunlardır.¹⁸⁶

Mansur orduyla Süfyânî'nin ordusu İsfahan ovasında karşılaşacak ve aralarında büyük bir savaş meydana gelecek. Allâh (cc) (Mehdî'nin yardımcıları olacak) bu orduyu galip edecek. Süfyânî'nin Kûfe'de bulunan askerleri yenilgi haberini alınca şehri terk ederek kaçacaklar. Sonra siyah sancaklılar ordusu Kûfe'ye girerek orada esir tutulan Hâşimoğullarını kurtaracaklar. Bu sırada siyah sancaklılar Mehdî'ye biatlerini göndererek ondan ordunun başına geçmesini isteyecekler. Böylece Mehdî Hicaz'dan yola çıkacak. Bu arada Süfyânî Şam'dan Mehdî üzerine başka bir ordu çıkaracak. Ordu Hicaz topraklarında Mehdî'ye yetişecekler. O gün Mehdî'nin yanında sadece Bedir ehli adedince üçyüz on üç kişi bulunacak. Ordular karşılaşınca Süfyânî'nin ordusu içinde: "Allah'ın dostları Mehdî'nin adamlarıdır" diye bir nida duyulacak. Bunun üzerine o ordudan bir kısmı Mehdî'ye biat edecek, diğerleri savaşacak fakat bozguna uğrayarak kaçıp Süfyânî'ye durumu bildirecek.

¹⁸⁴ Şemsuddîn Ebû Abdillâh ez-Zehbî, *Mizânü'l-i'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, II,(thk.) Ali Muhammed el-Bicâvî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1963, s. 87; Abdurrahman b. Muhammed İbn Haldûn el-İşbilî, *Târîhu İbn Haldûn*, I,(thk.), Halîl Şahâde, Dâru'l-fikr, Beyrut 1988, s. 391.

¹⁸⁵ Cemal Ağırman,"Kütüb-i Tis'a Kaynaklarında Yer Alan Mehdî İle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi",*Uluslar Arası Mehdîlik Sempozyum Bildirileri*, ss. 571-583.

¹⁸⁶ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek*, ss.30-33.

Bu esnada Süfyânî kâfirlikte ve azgınlıkta haddi aşmış bir şekilde Şam (Emevî) Camii'nin mihrabında içki meclisi kurup, gündüz gözüyle kadınlarla zina ediyor olacak. Buna dayanamayan bir Müslüman kalkıp: “Yazık size imanınızdan sonra kâfirlikte ne ileri gittiniz! Bu yaptığınız helal değil” dediğinde Süfyânî mescit içerisinde onun kellesini vuracak ve kendisine karşı çıkan herkesi de katledecek. Bu sırada gökten bir münâdî: “Ey insanlar! Şüphesiz Allâh, zorba münafıkları ve onların taraftarlarını sizden uzak etmiştir ve sizin başınıza Muhammed ümmetinin en hayırlısını tayin etmiştir. Haydi, ona Mekke’de kavuşun. Şüphesiz ki, o Mehdî’dir. İsmi de Ahmed ibn-i Abdillâh’tır” diye nidâ edecek.¹⁸⁷Bu sırada Mehdî, birleştirdiği ordularıyla Şam cihetine doğru hareket edecek ve şehrin hudutlarına vardığında orada bekleyecek. Mehdî, Süfyânî’ye kendisine itaat etmesi husûsunda mektup yazacak. Mehdî’nin mektubu üzerine adamlarının “Başka çare yok, artık bu Mehdî’nin işi açığa çıktı. Ya ona biat edeceksin ya da seni biz öldüreceğiz” sözleri üzerine Süfyânî zorla da olsa Mehdî’ye biat edecek. Daha sonra Süfyani Mehdî’nin ihsanıyla Mescidi-i Aksâ’ya yerleşecek.

Ali el-Müttakî’nin beyanına göre Süfyânî bir müddet Mehdî’ye olan biatını yerine getirecek. Ancak Süfyânî’nin dayıları olan Kelb kabilesinin “Biz seni destekledik, Sen en güçlü zamanında gittin bu adama boyun eğdin. Allâh sana giydirdiği gömleği çıkarıp attın” diye ayıplayarak kışkırtmaları sebebiyle biatından dönecek ve tekrar Mehdî’ye savaş açacak. İşte hadislerde geçen ve bol ganimeti olan Kelb’in ordusu budur. Kelb’in ganimetinde hazır bulunmayanlar çok zarar edeceklerdir. Mehdî, ganimeti herkese fazlasıyla vererek taksim edecek ve insanlar içerisinde ceddinin sünnetiyle amel edecektir. Böylece o,” İslâm’a boynunu yere bıraktıracak (Rahata eren deve, gerdanını yere uzattığı gibi İslâm’ı ve ehlini huzura kavuşturacak) ve yedi sene (bir rivâyette dokuz sene) duracaktır.”¹⁸⁸Bu esnada Süfyânî yakalanarak esir bir vaziyette Mehdî’ye getirilecek, o da onun boynunu vuracak. Bu konu hakkında “Huzeyfe ibn-i'l-Yemân (r.a)’dan gelen bir haberde Rasûlullah (s.a.v) “Sonra Mehdî Şam’a gelir ve dalları Taberiye gölüne bakan ağacın altında Süfyânî’yi keser, akabinde de (ona biat etmiş olan) Kelb Kabilesi’ni katleder. O gün mahrum olan kişi bir bağ ip de olsa Kelb günü(nün ganimetinden mahrum olandır” buyurdu. Bunun üzerine Huzeyfe (r.a): Onlar imanlıyken kendileriyle savaşmak helal olur mu? Diye sorunca Rasûlullah (s.a.v) “Ey Huzeyfe! Onlar o gün

¹⁸⁷ El-Müttakî, *Kitâbu'l-Burhân*, II, s. 691.

¹⁸⁸ *Buhârî*, Büyü 49; *Müslim*, Fiten 2.

dinden çıkmış olacaklar, çünkü şarabı helal sayacaklar, namazı (kılmamayı helal sayarak onu) da terk edecekler” buyurdu.¹⁸⁹Tam bu sırada Hâşimî Horasan’dan çıkan siyah sancaklarla birlikte Mehdî’ye Kudüs’te kavuşacaktır.

Yukarıda geçen rivayetler üzerine yapılan çalışmalarda umumiyetle bu olayların tarihi olaylarla bağlantılı olduğu, siyasi yönlerinin bulunduğu yorumları yapılmıştır. Ayrıca senet ve metin yönüyle bu rivayetlerin delil olmaya elverişli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.¹⁹⁰

3.1.6. Mehdî’ye Bazı Âlimlerin İtiraz Edeceği

Cemaatin itibar ettiği kaynaklardan birisi olan İmâm-ı Rabbânî’nin Mektubât’ında geçtiğine göre, Mehdî sünnetleri ihyâ edip, bidatleri kaldıracığı ve bunun üzerine Medine ulemasının kendisine itiraz edeceği bilgisi nakledilmiştir. Nitekim o şöyle demiştir: “Rivayete göre; vaat edilen Mehdî, saltanatı zamanında dîni yüceltmek ve sünneti ihyâ etmek isteyince o gün bidatle amel etmeyi alışkanlık haline getiren ve bidatleri güzel sayarak dine katan Medine uleması hayretlere düşecektir. Onlar “Bu adam bizim dinimizi ortadan kaldırmak ve yolumuzu izale etmek istiyor” diyecekler. Mehdînin güzel saydığı yolun kötü olduğunu söyleyerek öldürülmesini emredecekler.”¹⁹¹

Muhyiddîn ibn-i Arabî “*el-Fütûhâtü’l-Mekkiyye*” isimli eserinin üçyüz altmış altıncı babında şöyle demiştir: “Şüphesiz Allah’ın öyle bir halifesi vardır ki, yeryüzü zulümle dolduğu bir anda çıkacak ve onu adaletle dolduracaktır. Rasûlullah (s.a.v)’ın izini sürecek, hiç yanılmayacaktır. Darda kalanların yükünü alacak, zayıfları güçlendirecek, misafir ağırlayacak ve Hakk’ın hizmetçilerine yardımcı olacaktır. Söylediğini yapacak, bildiğini söyleyecek ve gördüğünü bilecektir. Allâh-u Teâlâ onu bir gecede Mehdî olmaya elverişli hale getirecektir. O, zulmü ve ehlini helâk edecektir, dîni ayağa dikecektir, İslâm’a ruh üfleyecektir. İslâm zelil duruma düştükten sonra onu azîz edecektir ve onu ihyâ edecektir. Cizye’yi kaldıracak ve Allah’a kılıçla davet edecektir. İslâm’dan yüz çeviren öldürülecek, Mehdî ile çekişen rezil olacaktır. Rasûlullah (s.a.v)yaşasaydı ne ile hükmedecektiye, o da dînin o aslı halini açığa çıkaracaktır, yeryüzündeki mezhepleri kaldıracak o zaman sadece halis

¹⁸⁹ İbn-i Hacer el-Heytemî, *el-Kavlul-muhtasar fi alâmâti’l-Mehdiyyi’l-Muntazar*, trc. Müşerref Gözcü, İstanbul 2010, ss. 30-31.

¹⁹⁰ Geniş bilgi için bkz. İsmail Hakkı Ünal, Hz. Peygamber’in Dilinden Konuşturulan Tarih: “Yere Batırılacak Ordu” Rivayeti, İslamiyât, c. I, sy. 2, ss.39-51.

¹⁹¹ İmâm-ı Rabbânî, *el-Mektûbât*, I, trc. Hüseyin Hilmi Işık, İstanbul 2001, s. 234.

din kalacaktır. Onun düşmanları kendi mezheplerinin imamlarının hilâfına hüküm verdiğini görünce ona düşman olacaklar, fakat kılıcından korktukları ve yanındaki maddi imkânlarla Rağbet ettikleri için istemeyerek de olsa onun yönetimi altına gireceklerdir.¹⁹²Yine bu kaynaklara göre onun aşikâre düşmanları ancak fikhîçiler olacaktır. Çünkü onun döneminde onların riyasetleri ve sıradan insanlardan seçkinlikleri kalmayacaktır.

Mehdî'nin varlığıyla bu âlemdeki hükümlerden ihtilaf kalkacaktır. Allâh hem kılıçla hem de iyi ahlâkla onu galip kılacaktır. Müslümanlar onunla daha çok sevineceklerdir. Allah'ı bilen ârif zatlar, Allâh-u Teâlâ'nın tanıtmasıyla ve keşifle ona biat edeceklerdir. Onun Allah'a bağlı bir takım adamları ve vezirleri olacaktır ki, onun davetini neşredecekler, ona yardım edecekler ve yönetimin ağır yüklerini taşıyacaklardır. Onlar sahabeden bazı zevâtın yolu üzere bulunan dokuz kişi olacaklardır ki, hiçbiri Arap olmayacaktır. Lâkin Arapçadan başka bir lisanla da konuşmayacaklardır.¹⁹³

3.1.7. Mehdî Zamanında Malın Artması

Cemaatin Mehdî'nin hüküm süresi ve bu hükmün vasfı ile ilgili kanaati şudur. Mehdî'nin yedi sene hüküm süreceği rivayeti hem daha çok, hem de daha meşhurdur. Ebu Sâ'id el-Hudrî'den (r.a) rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte Rasûlullah (s.a.v)şöyle buyurmuştur: “Benim ümmetimde Mehdî olacaktır. Süresi kısa olursa yedidir, değilse dokuzdur. Ümmetim o zaman misline asla nail olmadıkları büyük bir nimete mazhar olacaklardır. Yeryüzü bütün mahsullerini verecek, onlardan hiçbir şey saklamayacaktır. Mal da o gün birikmiş olacaktır. Bir adam kalkıp: ‘Ey Mehdî bana ver, diyecek o da, (alabildiğin kadar) al’ diyecektir.”¹⁹⁴

İbn-i Hacer (r.a)bu bapta şunları söylemiştir: “Onun zamanında iyi kötü herkes o kadar bolluk görecektir ki, evvelce onun bir benzeri işitilmemiş olacaktır. Gök, yağmurunu bolca gönderecek, yer de mahsulünden hiçbir şeyi eksik etmeyecektir. Hatta kendisi bir münadiye ihtiyacı olan gelsin ve alsın diye nidâ etmesini emrecek fakat (herkes zengin olacağı için) sadece bir kişi gelecektir.”¹⁹⁵

¹⁹² Muhyiddin ibn-i Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, İstanbul 2012, s. 360.

¹⁹³ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek*, ss.159-161.

¹⁹⁴ *İbn-i Mâce*, Fiten 34; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, IV, s. 44; *Tirmizî*, Fiten 52, *Sünen*, IV, (thk). Mustafa Muhammed Hasan ez-Zehebî, s. 245.

¹⁹⁵ El-Heytemî, *el-Kavlul-muhtasar fi alâmâti'l-Mehdiyyi'l-müntezar*, s. 29.

3.1.8. Mehdî'nin Deccalın Çıkışına Kadar Olan Mücadelesi ve Fetihleri

Süfyânî helak olduktan sonra Mehdî Rumlarla barış anlaşması yapacaktır. Nihayet Müslümanlarla Avrupalılar birlikte ortak düşmanları olan Acemlerle (şimdiki İranlılarla) savaşıacaklardır. Sonunda galip gelecekler ve ganimet alacaklardır. Bu sırada Rumlardan biri “Haç yendi” deyince Müslümanlardan biri de “Hayır, Allâh yendi” diyecek, bunun üzerine bir Müslüman yakınında olan bir haçı kırarak, Rum ordusu da o haçı kıranın üzerine atlayarak onu şehit edeceklerdir. Derken bütün Müslümanlar silahlarına sarılarak savaşıacaklar fakat Allâh-u Teâlâ orada bulunan Müslüman topluluğun hepsine şehitlik ikram edecek ve hep birlikte öldürüleceklerdir.

Bunun üzerine Rumlar hükümdarlarına: “Arapların şerrine kâfi geldik, onların yiğitlerini öldürdük, daha ne bekliyorsun?” diyecekler. Böylece Rumlar (Avrupalılar) dokuz ay müddetinde seksen sancak altında toplanacaklar ve E'mâk'a ya da Dâbik'a (Halep ve Antakya civarında olan Amik ovasına ya da Mercidabık'a) inecekler. O zaman komutanları onlara: “Şam sahiline demir attığınız zaman gemileri yakın ki savaşmaya mecbur olasınız” diyecek.¹⁹⁶

Ünlü bu olaylar esnasında İstanbul'un talan edilme haberini şöyle yorumlamaktadır. Görüldüğü üzere Avrupalılar o bölgeye denizden gelecekleri için yol üstünde olan İstanbul gibi bütün bölgeleri istilâ edecekleri anlaşılabilir. Çünkü bugün İslâm yurdu olan İstanbul kıyamete kadar Müslüman kalacaktır. Hadislerde Mehdî'nin fethedeceği zikredilen Kostantîniyye'den maksat ise büyük Kostantîniyye olan Roma'dır.¹⁹⁷

Böylece Avrupalılar karasıyla deniziyle bütün Şam topraklarını ele geçirecekler ancak Şam ve Mu'attak müstesna kalacaktır.

İbn-i Mes'ûd (r.a) Rasûlullah (s.a.v)a “Şam ne kadar Müslüman barındırabilir?” diye sorunca Rasûlullah(s.a.v) “Canım (kudret) elinde olan Allah'a yemin olsun ki ana rahmi çocuğa göre genişlediği gibi Şam da kendine hicret eden bütün Müslümanlara göre genişleyecektir” buyurdu.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek*, s. 40

¹⁹⁷ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek*, s. 41.

¹⁹⁸ Nu'aym ibn-i Hammâd, *el-Fiten ve'l Melâhim*, IV, nşr. Süheyl Zekkâr, Daru'l-fikir, Beyrut 1993, s. 418.

Bunun üzerine Medine ehlinin en hayırlılarından olan bir ordu Rumlara karşı Mehdî'nin komutasında gelecek ve Rumlarla savaşacak. Bu ordunun üçte biri bozguna uğrayıp kaçacak, Allâh-u Teâlâ onların ebediyyen tövbesini kabul etmeyecektir. Yine ordunun üçte biri ne de şehitlik nasip edilecek, Bu şehitler Allâh katında şehitlerin en üstünü kabul edileceklerdir. Ordunun üçte birine de fetih nasip olacaktır ki, artık onlar hiçbir fitneye maruz kalmayacaklardır.

Ondan sonra Müslümanlar Roma'nın üzerine yürüyecekler ve bu arada bulunan bütün küfür diyarını birer birer fethedeceklerdir. Bu olayı Mu'az (r.a) şöyle haber verir, "Büyük savaşın çıkmasının ardından Mehdî tarafından Roma fethi gerçekleşecektir. Roma fethinden sonra ise Deccal'ın çıkışı vuku bulacaktır."

Sonra Rasûlullah (s.a.v) bu hadîs-i şerifin ravisi Mu'âz (r.a)'ın dizine veya omzuna vurarak: "Sen nasıl burada bulunuyorsan ya da nasıl oturuyorsan, işte bu anlattıklarım da aynen hak (olarak çıkacaktır)" buyurdu.¹⁹⁹

Rumlar onlara cizye ödemeyi kabullenecekler. Tam gaziler ganimetleri taksim etmek için kılıçlarını zeytin ağaçlarına asmış vaziyette iken şeytan: "Ey Araplar! Ardınızdan Deccal çıktı ve çocuklarınıza musallat oldu" şeklinde bâtil bir haber yayacak, Müslümanlar da bunun tespiti için geri dönecekler, lâkin bu haberin asılsız olduğunu anlayacaklar. Ancak bu sırada Avrupalılar şehirlerinde kalan bütün Araplara saldıracaklar ve Avrupa' da bulunan erkek, kadın, çocuk bütün Arapları öldürecekler.

Bu haber Müslümanlara ulaşınca onlar Allâh için gazaba gelerek geri dönecekler, kâfirlerin eli silah tutanlarını katledecekler, zürriyetlerini esir edecekler ve bütün malları cem edecekler. Yol güzergâhında hangi şehre veya kaleye uğrasalar üç gün geçmeden mutlaka fethedecekler.

Müslümanlar Roma'nın önünde bulunan Haliç'e varacaklar, küfür diyarını cuma gecesini hamdler, tekbirler ve tahliller ile sabaha kadar kuşatacaklar, içlerinde ne uyuyan, ne de oturan bulunmayacaktır. İmsak olduğunda Müslümanlar dört tekbir getirince iki burç arasında bulunan sur tamamen düşecektir, o zaman Rumlar: "Bu zamana kadar Araplarla savaşıyorduk ama şimdi herhalde Rabbimizle savaşıyoruz, o bizim şehrimizi Müslümanlar için yakıp yıktı" diyerek teslim bayrağını çekecekler.

¹⁹⁹ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek*, s. 48.

Sonra derinliği olmadığı için gemileri taşıyamayan sığ bir deniz kenarında bulunan Kâtı (Venedik) adındaki şehre varacaklar, surunun üzerine dört tekbir getirdiklerinde oranın da duvarı düşecek ve orada bulunanlar ganimet alacaklardır. Sonra orada yedi sene ikamet edecekler, orada ve bütün Avrupa’da mescitler bina edeceklerdir.

Daha sonra gerçekten Deccal çıkacak, o çıkınca onlar Kudüs’e doğru hareket edecekler. Oraya vardıklarında gerçekten Deccal’ın İsfahan Yahudileri arasında çıktığını anlayacaklardır. İşte Allâh-u Teâlâ Roma’nın fethini evliyâullâh olan böyle mübarek bir topluluğa nasip edecektir.

Allâh-u Teâlâ onlardan acizliği ve hastalıkları kaldıracak, nihayet İsâ (a.s) inince onunla birlikte Deccal ile yine bu cemaat savaşacaktır. Bu nedenle hadîs-i şerifte: “(Amik ovasında cereyan edecek) büyük savaş, Roma fethi ve Deccal’ın çıkışı yedi sene zarfında olacaktır” buyrulmuştur.²⁰⁰

3.1.9. Mehdî’nin İsâ (a.s) ile Buluşması

Peygamberimiz bu konuyu şöyle anlatır. “Araplar o gün azdır ve büyük çoğunluğu Beytü’l-Makdis de bulunacak İmamları da salih bir adamdır. Sonra İmamları (Mescid-i Aksâ’da) öne geçip onlara sabah namazını kıldıracağı sırada sabahleyin onların üzerine Dimeşk’in doğusundaki Beyaz Minare yanına hafif sarı renkli iki parça elbise içinde, ellerini iki meleğin kanatları üzerine koymuş olarak Meryem’in oğlu İsâ inecektir. Bunun üzerine İsâ (a.s)ın öne geçip cemaate namaz kıldırması için İmam geri geri yürümeye başlayacak, fakat İsâ (a.s) elini onun omuzları arasına koyarak: Öne geç de namaz kıldır, çünkü kamet senin için getirildi’ diyecektir. Böylece İmamları Onlara namaz kıldıracaktır.”²⁰¹ Ünlü bu hadisi aktardıktan sonra şu ilave ile sözünü noktalar. Bu olay Mehdî ile İsâ (as)’ın ilk buluşmasıdır. İsâ (as) imameti Mehdîye ikram ederek hem bu ümmetin hem de bu salih liderin şerefini yükseltecektir. Mehdî daha sonra İsâ (as) ile beraber mücadelesine devam edecektir. Bu dönem İslâmın en yüksek halde yaşadığı son dönem olacaktır.²⁰²

²⁰⁰ Berzencî, *El-İşâ 'a li eşrâti 's-sâ'ah*, ss. 214-225.

²⁰¹ *İbn -i Mâce*, Fiten: 33; *Tirmizî*, Fiten 59.

²⁰² Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek*, s.158.

Bize göre burada İmamın Mehdi olması şart değildir. Müslim’de geçen (...sizden olan imamınız...) hadisinde de Mehdi’ye asla işaret yoktur. Bu sebeple bahsedilen hadislerle Mehdi’nin ortaya çıkacağını iddia etmek yersiz görünmektedir.

3.1.10. Mehdî Hakkında Son Söz

İsmailiğe cemaatinin Mehdî hakkındaki görüşlerini temellendirdikleri ve önemli bir kaynak olarak gördükleri eserlerden biri ise İmâm-ı Rabbânî’nin “*Mektûbât*” isimli kitabıdır. Müellif bu eserinde Mehdî’nin çıkışının ancak bir yüzyılın ilk bölümünde vuku bulacağını nakletmiştir *Mektûbât*’ı incelediğimizde onun zamanında da Mehdî inancının canlı bir şekilde var olduğunu görmekteyiz. İnsanlar sıkıntılarına merhem olması adına Mehdî inancına öyle sarılmışlar ki meydana gelen bazı olayları Mehdî alametleri olarak yorumlamışlar ve İmâm-ı Rabbânî’nin görüşlerine başvurmuşlardır. Kendisine sorulan bir soru üzerine İmâm-ı Rabbânî bir dostuna yazdığı bir mektubunda şu beyanlarda bulunmuştur. “Şunu bil ki; vaat edilen Mehdî’ nin ortaya çıkmasının öncülerinden olan alâmetlerden biriyle ilgili haberde Ebû Câ’fer (r.a)dan vârid olduğuna göre: Melik-i Abbasi (Abbas oğullarından bir hükümdar) Horasan’a ulaştığında doğu cihetinden iki dişli bir boynuz belirecektir. Kardeşim Şeyh Muhammed Tâhir el-Bedahşî, Confur’dan gelip: Doğu tarafında bir beyazlık belirdi, evvela nurlu bir sütun sûretinde görüldü, sonra kendisine bir eğrilik ârız olarak boynuz benzedi ki bu sütunun üst ucunda iki diş benzeyen iki baş bulunup, aralarında az bir ayırım mevcuttu. Bu hususun teşhisi sahrada yapıldı (çölde daha iyi görüldü) diye bize bir haber getirdi. Başka bir cemaat da buna benzer haberler vermişlerdir. Ama şunu bilin ki; bu doğuş, Mehdî’nin zuhuru zamanında meydana gelecek belirmeden farklıdır. Çünkü Mehdî’nin zuhûru, hicri takvim hesabıyla yüz senenin başlangıcında olacaktır. Şu an ise takvim 1028’i gösterdiği için) yüz yılın başını yirmi sekiz sene geçmiştir.”²⁰³

Ünlü bu bilgilerden sonra konuyu şu minval üzere toparlar. İmâm-ı Rabbânî’nin mektubundan açıkça anlaşılıyor ki, Hicri herhangi bir yüzyılın başından ilk çeyrek aşıldıktan sonra artık o yüzyılda Mehdînin gelmesi beklenemez. Şu anda (m.2017) hicri takvim ile on beşinci yüzyılın başından otuz sene geçmiştir. Dolayısıyla artık bu yüzyılda Mehdî nin gelmesi İmâm-ı Rabbânî’nin beyanına göre

²⁰³ İmam-ı Rabbani, *Mektûbât*, II,(Mektup no: 68) s. 118.

mümkün görülmemektedir. Biz Mehdî'nin ahir zamanda kesinlikle çıkacağını ve alâmetlerinin ilki olarak onun bir yüzyılın başında çıkacağını ama bu yüzyılın geçtiğini konu etmekteyiz.

Mehdî'nin çıkış zamanı şüphesiz ki çok yakındır. Onun belirme zamanı olan yüz senenin başına kadar kim bilir ne öncü alâmetler zuhur edecektir? Onun zuhûrunun öncü alâmetleri, Peygamber (s.a.v)'in nübüvvetinin zuhûrundan önce ortaya çıkan irhâsât (belirtiler) gibidir. Nitekim ulemanın beyanına göre; Allah'ın Rasûlü Muhammed (s.a.v)'in doğum gecesi, Kısra'nın sarayı sallanmış, on dört kulesi düşmüştür. Tutuşturulmasının ardından bin sene geçip, o zaman zarfında hiç sönmemiş olan Mecusilerin ateşi sönmüştür. İşte Mehdî'nin çıkışından evvel de böyle harikuladeliğe zuhûr edecektir. Mehdî İslâm'a ve müslümanlara en büyük hizmeti yapacak ahir zaman lideri olacağından kendisinde olağan üstü birçok keramet hâsıl olacaktır. Bu yüzden onun varlığından önce de Rasûlullah (s.a.v)'in İrhâsâtı gibi birtakım harikulâde işler ortaya çıkarak, onun gelişinin öncü alâmetlerinden olmaları mümkündür. Nitekim hadîs-i şeriflerden böyle anlaşılmaktadır. "Küfür (kâfirlik) ortalığı kaplayıp, hükümleri insanların ortasında açıkça geçerli olmadıkça Mehdî ortaya çıkmayacaktır."²⁰⁴ İşte o zamanda beklenen durum, küfrün güçlü bir istilâsı, İslâm'ın ve Müslümanların zafiyetidir. O zaman öyle bir zamandır ki, kendisinde bulunan garip Müslümanlar hakkında Rasûlullah (s.a.v). "Onlara müjdeler olsun"²⁰⁵ diye tebşîrâtta bulunmuştur. İşte tam da karanlığın en zifiri, zulmün en çok olduğu ve küfrün hâkim olduğu bu dönemde Mehdî ilahî bir emirle görevli olarak çıkacaktır. Mehdî, hurucundan ve gerekli mücadeleyi vererek dünyaya nizamı getirmesinden hemen sonra Hz. İsa'nın nüzülü gerçekleşecektir.

Rivayetlere göre Hz İsa ilk inişinde namaz anında Mehdî'ye tabi olarak onun ve İslâm ümmetinin şanını yüceltecektir. Daha sonra Mehdî Hz İsa'nın emrine girerek onunla birlikte Deccal'a karşı mücadele edecektir. Deccal öldürüldükten bir müddet sonra Mehdî'de görevini tamamlamış olarak vefat edecektir.²⁰⁶

²⁰⁴ Nu'aym İbn-i Hammâd, *el-Fiten* 957, I, s. 333; El-Multakî, *Kitâbü'l-Burhân*, II, s. 615; İmam-ı Rabbani, *Mektûbât*, II, s. 119.

²⁰⁵ *Müslim*, İman 65; İbn-i Mace, *Fiten* 15.

²⁰⁶ Ünlü, *Hazret-i Mehdî Muhakkak Gelecek*, ss. 184-185.

3.1.11. İsmailağa Cemaatinin Mehdî Algısının Değerlendirilmesi

İsmailağa Cemaati Nakşibendî tarikatı Hâliyye koluna mensup olması hasebiyle tasavvufî bir karaktere sahip cemaat görüntüsündedir. Bundan dolayı esas aldığı kaynaklar daha çok sûfî yönü ağırlıklı eserler olarak görülmektedir. Yukarıdan alarak fikirlerini özetlemek gerekirse aşağıdaki sonuca varmamız mümkündür.

Mehdi ile ilgili haberler, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i başta olmak üzere hadis literatüründe Kütüb-i Sitte diye bilinen hadis kaynaklarından ekserisinde ve diğer hadis külliyyâtının çoğunda yer bulmaktadır. Mehdî'nin kıyamete yakın yapacakları hakkında sonraki hadis mecmuaları olan Beyhakî, Taberânî ve diğer kaynaklarda yeterince malumat bulunmaktadır. Cemaate göre bu kadar hadis âlimlerinin aynı yönde bilgide birleşmeleri ve öteden beri kabul edilen Ehl-i sünnet geleneğinde sabit olan bilgi ile Mehdî'nin zuhur edeceği açık bir alamettir.

Cemaate göre bu inancı kötüye kullananların olacağı gibi inkâr edenlerin de olması muhakkaktır. Bunu ahir zaman fitnesi olarak değerlendirmeli ve Ehl-i sünnet imamlarının görüşüne sıkıca bağlanılmalıdır.

Bize göre Mehdî kavramını sözlük anlamıyla aldığımızda orta yolda ve mutedil çizgide kalmak daha mümkün görünmektedir. Nitekim tarihin her devrinde insanların örnek alabileceği mümtaz şahsiyetler var olmuştur. Nitekim Hz. Peygamber; "Allah her yüz senenin başında bu ümmete dinini tecdid edecek kişi(ler) gönderecektir"²⁰⁷ buyurmuştur. Bizlere düşen Allah'ın kitabına, Rasûlünün sahih sünnetine sarılmak ve bizden olan doğru liderleri takip ederek destek olmaktır. Nihayetinde bu bize Kur'ân-ı Kerîm'de "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü'l-emre de. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve âhirete gerçekten inanıyorsanız- onu, Allah'a ve peygambere götürün. Bu, elde edilecek sonuç bakımından hem hayırlıdır hem de en güzeldir."²⁰⁸ İfadeleriyle emredilmektedir.

²⁰⁷ *Ebu Davûd*, Melahim 1; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VII, nşr. Muhammed Hasan İsmâil, Beyrut 1999, ss. 271-272;

²⁰⁸ Nisa 4/ 59.

SONUÇ

Kurtarıcı anlayışı dini, siyasî ve sosyal yapısı ne olursa olsun her devirde ve toplumda belli çevrelerde varlığını sürdüren bir düşünce biçimidir. Kurtarıcı anlayışı İslam'da Mehdi inancı olarak ortaya çıkmıştır.

İslâm'da var olan Mehdi anlayışı hadislerin toplanıp kayda geçirildiği miladi dokuzuncu yüzyılda ilk olarak Şiiler arasında yayılarak büyük itibar görmüştür. Emeviler tarafından yoğun bir şekilde baskıya maruz kalan Hz Ali taraftarları, içinde buldukları sıkıntılı dönemden psikolojik olarak çıkış yolları aramışlardır. Abdullah b. Sebe ve Kâb'ul Ahbar gibi şahsiyetlerin çeşitli kültürlerden devşirerek aktardığı alıntılar ric'at kavramını da içine alarak bu insanlara kurtuluş reçetesi olarak sunulmuştur. Hz Ali'nin ölmediği bir müddet sonra ortaya çıkarak dünyada adaleti hâkim kılacağı inancı Şiiler arasında çektikleri sıkıntı nispetince perçinlenerek yerleşmiştir. Aynı şekilde Hz. Ali'nin soyundan gelen çocuklar da karizmatik liderler olarak sevilmiş, ölümleriyle birlikte aynı bekleyiş bu kişiler içinde söz konusu olmuştur. İlerleyen süreç içinde ise bu bekleyiş imamet kavramıyla inanç esasına dönüşmüştür.

Hadislerin kayda geçirilmesinin ilk dönemlerinde istisnalar olmakla birlikte sıhhat konusunda titiz davranılmadığı o dönemin hadis âlimlerinin sahih, zayıf, metruk ayrımı yapmadan hadisleri kaydettikleri bilinmektedir. Bu rivayetlerin mecmualara geçmesiyle beraber Sünni toplumda da kurtarıcı beklentisi belirmeye başlamıştır. Şiilerin bu inancı güçlü bir şekilde yaşatmaları daha sonra Emeviler ve Abbasiler döneminde de gelişerek devam etmiştir. Haliyle bu gruplarda da kendilerinden olan bir kurtarıcıya inanma temayülü oluşmuştur. Fakat hiçbir zaman bu anlayış Şiilerde olduğu gibi inanç esasına dönüşmemiştir. İlk dönem Sünni kaynaklarda bu inanca hemen hemen hiç rastlanmazken sonraki yüzyıllarda sünni kelim edebiyatının “fiten ve melahim” türü eserlerinde Mehdi anlayışına kısaca değinildiği görülmüştür.

Araştırmalara göre Mehdi anlayışı ilk dönemlerde Şia'nın İmamiyye kolu ve tasavvuf ekolleri arasında yaygın değilken sonraki dönemlerde bu mesele temel konulardan biri haline gelmiştir. Mehdi'nin geleceğini kabul edenler onun Hâşimî sülalesinden olacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Lakin Hâşimîlerin seyyidlerinden

mi, şeriflerinden mi yoksa Abbas oğullarından mı geleceği konusunda görüş ayrılığı içindedirler. Bununla birlikte Mehdî anlayışını kabul eden diğer bir kısım âlimlere göre ise Mehdî Hz. İsâ (a.s)'dır. Bu üç görüşün delilleri kıyaslandığında ilk görüş olan şeriflerden olması fikri, daha fazla ağırlıktadır. Öte yandan İmamiyye fırkasına göre Mehdî kesinlikle Hz. Hüseyin'in evlatlarından gelecektir. İslam toplumunun genelinin kabul ettiği görüşe göre ise Mehdî, kelime anlamına uygun olarak hidayet bulmuş ve doğruya çağıran takva sahibi insanlar, yöneticiler ve liderler olarak kabul görmüştür.

Çalışmamızın ana konusunu teşkil eden İsmailağa Cemaati yapısı itibariyle tasavvufî bir cemaat görüntüsü arz etmektedir. Bundan dolayı cemaatin itibar ettiği kaynaklar daha çok tasavvuf ağırlıklı eserlerden oluşmaktadır. Cemaatin söylemleri, giyiniş tarzı ve çeşitli dini konulardaki tutumlarına bakıldığında mensubu oldukları Nakşî tarikatının diğer kollarından farklılık arz etmektedir. İsmailağa Cemaati bugün itibari ile (27.05.2019) Türkiye'nin en büyük dini cemaatlerinden biri olarak bilinmektedir. Merkezi İstanbul olmakla beraber ülkenin her ilinde şubesi konumunda birçok erkek ve kız Kur'an kursu ve medreseleri mevcuttur. Cemaat ayrıca yazılı ve görsel alanda pek çok yayın organı ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

Mahmut Ustaosmanoğlu 1954 yılında hocası Ali Haydar Gürbüzler'den aldığı şeyhlik görevini halen sürdürmektedir. Ancak Ustaosmanoğlu'nun sağlık sorunları nedeniyle cemaatin yönetimi heyet adı verilen bir grup tarafından yürütülmektedir. Cemaat çeşitli hocalar vasıtasıyla medya organları ve kürsülerden irşad hizmeti adıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Kamuoyunda Cübbeli Ahmet hoca olarak bilinen Ahmet Mahmut Ünlü cemaatin fikirlerini kürsülerden aktaran sözcüsü konumundadır. Başka bir deyişle Ünlü söz konusu cemaatin öne çıkan yüzü ve temsilcisi olarak bilinmektedir.

Cemaatin yayınları, vaazları ve sohbetleri takip edildiğinde bazı hususlar göze çarpmaktadır. Bir cemaat hastalığı olarak görülen, kendilerine tabi olana şefaathet, makam ve vesile gibi dinî kavramlarla ayrıcalık hasretmek İsmailağa cemaatinde de yer yer görülmektedir. Cemaatin sesi konumundaki Ünlü'nün cami kürsülerinden çeşitli kurum ve şahısları hedef gösterici, dışlayıcı ve itibarsızlaştırmaya yönelik ifadeleri de cemaatin anlayışı hakkında bir fikir vermektedir. Bu tür beyanatlar toplumun çoğunluğu tarafından ümmet bilincini cemaate indirgemek gibi sorunlu bir davranış olarak algılanmaktadır. Asıl lider konumundaki Mahmut

Ustaosmanoğlu'nun cemaate hâkim olduğu yıllarda itina ile uyguladığı siyasetten uzak durma prensibinin son yıllarda çeşitli sebeplerle uygulanmıyor olmasının Türk toplumuna ve cemaatin kendisine zarar verdiği anlaşılmaktadır.

İsmailağa Cemaatinin Mehdî beklentisi vardır ve bunu her platformda dile getirmektedirler. Cemaatin sözcüsü konumundaki Ahmet Mahmut Ünlü'nün, *Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil* ismiyle çıkardığı kitabın başlığı onların bu konudaki anlayışını net olarak ifade etmektedir. Cemaat Mehdî anlayışını öncelikle Ebu Dâvud, Tirmîzi ve İbn Mâce gibi önemli hadis kaynaklarında geçen hadislerle dayandırmaktadır. Onlara göre bu hadisler manevi tevatür derecesine ulaşmıştır. Kur'ân'ı Kerîm'de ise, Mehdîlik anlayışına işaret eden açık bir ayet olmadığı için, Rasûlullah'a ittibayı emreden ayetler Mehdî anlayışının varlığına delil olarak sunulmuştur. Ayrıca İmâm-ı Rabbânî'nin (ö. 1034/1624) *Mektûbât*'ı, İmâm-ı Berzencî(ö.1908)'nin *El-İşâ'a Li Eşrâti's-Sâ'a*'sı, Muhyiddîn İbnü'l Arabî (ö. 638/1240)'nin *Fütuhâtü'l Mekkiyye* gibi çeşitli tasavvufî eserlerde geçen Mehdî haberleri de kaynak olarak kullanılmıştır.

Bu çalışmada mezkûr cemaatin Mehdî anlayışını ispata yönelik delil olarak sunduğu ayetlerin Mehdî inancı ile alakalı olmadığı tespit edilmiştir. Zikredilen hadislerin ise hadis âlimleri tarafından senet ve metin yönüyle incelenmiş, bir kısmının zayıf bir kısmının ise mevzu olduğu söylenmiştir. Söz konusu rivayetlerin tedvin sürecinde bilgiyi koruma maksadıyla kayıt altına alındığı anlaşılmaktadır.

Mehdîlik hakkında görüş bildiren Muhyiddin İbnü'l-Arabî', İbn Kas, İbn Seb'in b. Ebi Vatîl gibi son dönem sufileri Mehdîlik konusunda keşf ve ilham yoluna sıklıkla başvurmuşlardır. Bilindiği üzere hadis, fıkıh ve kelam âlimleri ilham ve keşfi bağlayıcı bir delil olarak saymamışlardır.

İslâm dünyasında Mehdînin ne zaman geleceği veya kıyametin ne zaman kopacağı gibi gereksiz tartışmalardan ziyade İslâm ahlakını hayatımızda uygulama ve doğru bilgiye ulaşma gayreti olmalıdır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v); "Kıyamet kopmaya başladığında elinde bir fidan olan onu diksin"²⁰⁹ buyuruyor. Bir kurtarıcı beklentisi varsa bunun sebebi belki acizlik, zaaf, himmeti ve hizmeti başkasından bekleme psikolojisi olduğu gerçeğidir. Mehdî haberlerindeki olağanüstü şekilde Allah'ın yardımına ulaşılması, peygamber soyu dahi olsa nesebin öne çıkması ve

²⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 191.

bazı şahısların nesepten dolayı üstün görülmesi Kur'ân'ı Kerîm'in genel perspektifine ve Sünnetullah'a aykırı bir anlayış olarak görülmektedir. Tarih boyunca Adetullaha uygun olarak Peygamberler başta olmak üzere tüm önemli şahsiyetlerin yöntemi aynı olmuştur. Oda kişinin din ve dünyasını ihya etmek için elinden geleni yaptıktan sonra Allah'ın yardım umarak ideallerinin peşinden gitmesi gerektiğidir. Muhakkak en doğrusunu Allah bilir.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerîm.

Ağırakça, Ahmet ;”Mehdî maddesi” ,*Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, II, İstanbul 1990, ss. 496-497.

Ağırman, Cemal, “Kütüb-i Tis’ a Kaynaklarında Yer Alan Mehdî ile İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi ve Bu Rivâyetlerle İlgili Yapılan Yorumlar”,*Uluslar Arası Mehdîlik Sempozyum Bildirileri*, Editörler. Mehmet Traşçı, Hasan Özalp, Maruf Çakır, C.Ü.İ.F 2018, ss. 571-583.

Ahıska Yayınevi, *Hazrat-ü Mevlana eş-Şeyh Mahmut en-Nakşibendî el-Müceddidi el-Hâlid el-Ûfi*, Ahıska Yayınevi, İstanbul 2010.

Ahmed b. Hanbel, *el Müsned*, Çağrı yayınları, İstanbul,1992.

Aktaş, Ahmet” İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mehdîlik Algısı (Siirt Örneği)”, Ed. Necati Sümer, *S.Ü.İ.F.D*, V/ 1, Siirt 2018, ss.90-96.

Albayrak, Ali, , “Dini Gruplar Bağlamında Caferilik”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/ 2, Nisan 2008, ss. 113-114.

Algar, Hamid; “Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî”, *DİA*, XV, İstanbul 1997,ss. 284-287.

Algar, Hamid; *Nakşibendilik*, Çev: A. Cüneyt Köksal, İnsan Yayınları. İstanbul 2007.

Âşikkutlu, Emin, “Mehmet Rüştü Âşikkutlu”, *DİA*, IV, İstanbul 1991, s. 6.

Ateş, Süleyman,“Mehdî” ,*Kur'an Ansiklopedisi*, XIII, Kuram Yayınları, İstanbul 1997. ss. 102-104.

Bakkal, Ali, “Said Nursi'nin Mehdîlikle ilgili Görüşleri”, *Uluslar Arası Mehdîlik Sempozyum Bildirileri*, Editörler. Mehmet Traşçı, Hasan Özalp, Maruf Çakır S.C.Ü.İ.F, 2018, ss. 287-305.

Bedevî, Abdurrahman, *Mezâhibü'l-İslâmiyyîn*, II, Darü'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut 1979.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğîre el-Cu'fî, *el-Câmiu's-sahîh*, Daru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1981.

Çakır, Ruşen, *Ayet ve Slogan: Türkiye'de İslami Oluşumlar*, Metis Yayınları, İstanbul, 1990.

Çetin, Abdurrahman, *Kur'an Okuma Esasları*, Emin yayınları, İstanbul 2018.

Çetin, Hülya, *Hz İsa'nın Dağdaki Vaazının Hristiyanlık Açısından İncelenmesi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2012, s. 18.

Çınar, Mahmut, *Tarihte ve Günümüzde Mehdîlik*, Rağbet yayınları, İstanbul, 2013.

D.B. Macdonald, "Mehdî", *DİA*, Ankara 1991.

Demir, Hüseyin , "İsmailağa Cemaati Medreselerinde Arap Dilinin Öğretimi", *Bartın Üni., İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi*, VI/ 5, Bartın bahar 2018, ss.2-10.

Demir, Hüseyin, "İsmailağa Cemaati Medreselerinde Arap Dilinin Öğretimi", *Bartın Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi*, VI/ 9, Bartın 2018. ss. 2-11.

Demirci, Kürşat, "Hinduizm", *DİA*, XVIII, Ankara 1991, ss. 112-116.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen-u Ebî Dâvûd*, I-IV, Beyrut, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, ts.

Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar (çev.), Şamil Yayınevi, İstanbul 2000.

Ebu Hanife İmam-ı Azam , *El-Fıkhu'l-Ekber*, Çev. Abdulvehhab Öztürk, Şamil Yay, Ankara 2016, s. 60

El-Askalânî, İbn Hacer 'Akdîdetü't-tevhîd fî Fetihî'l-bârî şerhi Şahîhi'l-Buhârî, VI, Polen yay, İstanbul 2009, s.493.

El-Bağdadî, Ebu Mansur Abdülkadir b.Tahir, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, terc. Ethem Ruhi Fığlalı Türk Diyanet Vakfı, Ankara 1991.

El-Berzencî, Muhammed bin Abdirresûl El-Hüseynî Eş-Şehrezorî; El-İşâ'a Li Eşrâti's-Sâ'a, Thk: Muvaffak Fevzî El-Cibr, Dâru'l-Hicre, Şam 1995.

El-Eş'arî, Ebü'l-Hasan, *Mağâlâtü'l-İslâmiyyîn ve 'ihtilâfü'l-muşallîn*, Mehmet Dalkılıç, Ömer Aydın (çev.), Kabalıcı yayınları, İstanbul 2005.

El-Heytemi, Ebu'l-Abbâs Şehâbeddin Ahmed İbn Hacer, *El-Kavlü'l-Muhtasar*, Daru't-Takva, Şam 2008, s.117.

El-Mâturîdî, Ebû Mansûr, *Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi*, Bekir Topaloğlu (çev.), İSAM yayınları, Ankara, 2005.

El- Mukaddem, Muhammed Ahmed İsmail, *Ehli Sünnette Beklenen Mehdi*, Uğur Pekcan (çev.), İstanbul 2010, s. 47.

En-Neşşâr, Ali Sâmi, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefi fi'l-İslâm*, II, Kahire 1977, ss. 216-217.

El Eş'ari Ebu'l-Hasan , El-İbane ve Usulü Ehli's-Sünnet, Çev. Gelenek yayıncılık, İstanbul 2019, s. 19

Eş Şafii, Muhammed b. İdris, *er-Risale (İslam Hukukunun Kaynakları)*, (çev.) Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan, T.D.V.Yay, Ankara,1997

Eş- Şehristânî, Ebü'l-Feth Tâcüddîn Muhammed b. Abdilkerîm b. Ahmed, *Milel ve Nihal, Dinler, Mezhepler ve Felsefi Sistemler Tarihi*, Mustafa Öz (çev.), Litera Yay. İstanbul 2011.

Es-Suyûtî, Celâleddîn Abdirrahmân, *El-Arfu'l-Verdî Fi Ahbâri'l-Mehdî*, Tahk. Ebu Ya'la El-Beyzâvî, Beyrut 2006.

Et-Tûsî, Nasîrüddin Muhammed b. Muhammed b. el-Hasan, “ İmâmet Risalesi”, Hasan Onat (çev.),*Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXV, Ankara1996, ss. 179-191.

Ez-Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh, *Mîzânü ' l-i ' tidâl fî Nakdi ' r-Ricâl*, II,(thk.) Ali Muhammed el-Bicâvî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1963, s. 87.

Farhad, Daftary, *İsmailîler, Tarihleri ve Öğretileri*, (Çev.) Erdal Toprak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Fığlalı, E. Ruhi, *Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri*. Şa-to yayınları, Ankara: 1980.

Gerlof, Van Vloten, *Emevî Devrinde Arap Hâkimiyeti Şia ve Mesih Akideleri*, Mehmed S. Hatiboğlu (çev.), Ankara üni. İlahiyat F. ,Ankara, 1986.

Görmez, Mehmet, “Mehdîliğin Dinî Arka Planı Soru- Cevap”, Ed. Yusuf Şevki Yavuz, *Beklenen Kurtarıcı inancı*, Kuramer Yayınları, İstanbul 2017, ss. 130-133.

Hakyemez, Cemil, “Mehdî Düşüncesinin İtikadîleşmesi Üzerine”, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III/ 5, Çorum 2004, ss. 127-144.

Hamid, Algar, “Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî”, *DİA*, XV, İstanbul 1997, ss. 283-285.

Hammâd, Nuaym bin, *Kitabu'l-Fiten*, nşr. Süheyl Zekkâr, Daru'l-fikir, Beyrut 1993, ss. 50-76.

Harman, Ömer Faruk, “Beklenen Kurtarıcı İnancının İslâm Öncesi Dini Arka Planı”,*Beklenen Kurtarıcı İnancı*, Kuramer Yay, İstanbul 2017, ss. 41-61.

Heyet, *Kuran yolu tefsiri*, I-V, DİB Yayınları, Ankara 2007.

İbn Aşûr, Muhammed el-Fâzıl b. Tahir, *Et-Tahrîr ve't tenvîr*, Daru's selâm, Kahire 2008.

İbn Hacer, *Fethü'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-XIII, , Dâru'l-Mâ'rife, Beyrut 1959.

İbn Haldûn, *Mukaddime*, I-III, Pîrîzâde Mehmed Sahib (çev.), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2015.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, es-*Sünen*, thk: Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Kahire 1975.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, es-*Sünen*, thk: Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Kahire, 1953.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrerem b. Ali el-Ensârî, *Lîsânu'l-Arab*, Abdullah Ali el-Kebîr (thk.), I-XV, Beyrut, Dâru Sâdır, ts.

İbn Sâ'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri, *Kitâbü't Tabakâtu'l Kebîr*, Heyet (çev.), Siyer yayınları, İstanbul 2014.

İbn-i Ebî Şeybe, *El-Musannef*, XV, Ocak yayınevi (çev.), İstanbul 2009.

İbn-i Hacer, el-Heytemî, *el-Kavlul-muhtasar fi alâmâti'l-Mehdîyyi'l-müntezar*, Müşerref gözcü (çev.), İstanbul 2010.

İbn-i Hammâd, Nu'aym, *el-Fiten*, VI, nşr: Süheyl Zekkâr, Daru'l-fikir, Beyrut 1993.

İbnü'l Cevzî, Ebü'l Ferec, *el-İlelü'l mütenabiye Fi'l ehâdisi'l – vâhiye*, II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1983.

İbrahim, Paçacı, "Tarikat", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ed: İsmail Karagöz, Ankara 2007, s. 633.

İlhan, Avni, "Kütübü Sittedeki Hadislere Göre Mehdîlik", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII, İzmir 1992, ss. 101-124.

İmâm-ı Rabbânî, Ebü'l-Berekât Ahmed b. Abdilehad b. Zeynilâbidîn el-Fârûkî es-Sirhindî, *el-Mektûbât*, Hüseyin Hilmi Işık (çev.), Hakikat Kitabevi, İstanbul 2001.

İpşirli, Mehmet "Medrese", *DİA*, XXVIII, Ankara 2003, ss. 327-333.

....., Mehmet "Huzur dersleri", *DİA*, XVIII, İstanbul 1991, ss. 441-444.

İzmirli, İsmail Hakkı, "Mehdî Meselesi, Muallim Ata Efendinin Üçüncü Sorusuna Cevap", sad. Ali Duman, *Hikmet Yurdu*, yıl: 3, III/ 6, Temmuz- Aralık 2010, ss. 339-347.

Kandemir, M.Yaşar, “Kâ‘b el-Ahbâr”, *DİA*, XXIV, Ankara 1991, ss. 1-3.

....., M. Yaşar, “El-Müsned”, *DİA*, XXXII, Ankara 2006, ss. 104-105.

Kara, Vehbi, “Mehdî Gerçeği”, *Akit*, 18.01.2018.

Karaman, Fikret, “Sahih İslâm İnancında, Mehdîlik Düşüncesinin Değeri ve Hükümü”, *Uluslar Arası Mehdîlik Sempozyum Bildirileri*, Editörler. Mehmet Traşçı, Hasan Özalp, Maruf Çakır, C.Ü.İ.F 2018, ss. 117-128.

Kaşifu'l, Ğita, *Caferi Mezhebi ve Esasları*, çev. Abdulkaki Gölpınarlı, İstanbul 1966, s.104.

Kavak, Abdulcebbar, “XVIII. Yüzyılda Kuzey Irak'ta Tasavvufi Faaliyet Yürüten Kadirî Şeyhleri”, *Cumhuriyet Ü. İ.F. Dergisi*, XIX/ 2, (Aralık 2015), s.11.

Korkusuz, M. Şefik, *Nehri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşibendî*, Yazarın Kendi yayını, İstanbul 2010.

Kurtuluş, Rıza, “Afrika” *DİA*, I, Ankara 1988, ss. 426-428.

Küçük aşçı, M. Sabri “Seyyid”, *DİA*, XXXVII, İstanbul 2009, ss. 40-43.

Muhammed, Abid Cabiri, *İslâm'da Siyasal Akıl*, Vecdi Akyüz (çev.), Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997.

Namal, Yücel, Karakök, Tunay, “Atatürk ve Üniversite Reformu (1933)”, *Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi*, I / 1,(Nisan 2011), Zonguldak 2011, ss. 29-33.

Miras, Kamil-Babanzâde, Ahmed Naim, *Sahih-i Müslim ve Tercümesi*, Mehmed Sofuoğlu (çev.), İrfan Yayınevi, İstanbul 1972.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünenü'n-Nesâî*, Abdul Fettah Ebû Gudde (thk.), I-VIII, bs. II, Mektebu'l-Matbûati'l-İslâmiyye, Halep 1986.

Neşşâr, Ali Sâmi, *Neş'etü'l-Fikri'l-Felsefi fi'l-İslâm*, II, Kahire tsz.

Onat, Hasan, *Emevîler Devri Şîî Hareketleri ve Günümüz Şîîliği*, TDV Yayınları, Ankara 1993.

Öngören, Reşat; “Tarikat”, *DİA*, XXXX, İstanbul 2011, ss.95-105.

Özafşar, Mehmet Emin, *Hadîsi Yeniden Düşünmek*, Ankara Okulu Yay, Ankara 2000, ss.175-182

Özel, Ahmet ”Muhammed Hasen b. Alevî b. Abbâs b. Abdilazîz el-Hasenî el-Mâlikî el-Mekkî”, *DİA*, ek- II, İstanbul 2016, ss. 187-189.

Özşimşekler, Mustafa, “Giriş”, (Ed.) Mustafa Özşimşekler, *Lalegül Dergisi*, (Temmuz 2018), s. 2.

Ruhi Fığlalı, Ethem, *Mesih ve Mehdî İnancı Üzerine*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXV/2, Ankara 1981, ss. 179-214.

Sarıkcıoğlu, Ekrem, “Mehdî”, *DİA*, XXVIII, İstanbul 2003, s. 369.

Sifil, Ebu Bekir, “Kıyamet Alametleri-Mesih-Mehdî”, *Semerikand Dergisi*, VIII/ 96, (Aralık 2006), ss.39-52.

Sıraç Kitabevi, *Sohbetler*, Sıraç Yayınları, İstanbul 2010.

Süyûtî, el-Hâvî, *Kenzü'l-‘ummâl fî süneni'l-aşvâl ve'l-ef‘âl*, nşr. Bekrî Hayyânî ve Saffet es-Sekkâ, Beyrut 1991, II, s.134.

Sofuoğlu, Mehmed, *Sahih-i Müslim ve Tercümesi*, I, Mehmed Sofuoğlu (çev.), İrfan Yayınevi, İstanbul 1972.

Şevki Yavuz, Yusuf , “Mehdî”, *DİA*, XXVIII, Ankara 2003, s. 371.

Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr, *Tarihu'l-umemve'l-mulük*, Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim (thk.), Dârü'l-Mearîf, Kahire, ts.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VII, nşr. Muhammed Hasan İsmâîl, Beyrut 1999, ss. 271-272.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *el-Câmiu's-sahîh Sünenü't-Tirmizî*, Ahmed Muhammed Şakir (thk.), I-V, Beyrut, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, ts.

Tirmizî, *Sünen*, IV, (thk). Mustafa Muhammed Hasan ez-Zehebî, Dâru'l-hadîs, Kahire 1999, Fiten 52, s. 245.

Uludağ, Süleyman “Mücerred” , *DİA*, XXXI, İstanbul 2006, ss. 447-448.

Ustaosmanoğlu Mahmud, *İrşâdiül Mürîdîn*, Arifan yayınları, İstanbul 2005.

Ustaosmanoğlu, Mahmud, *Kur'an-ı Mecîd ve Tefsirli Meal'i Âlisi*, Arifan yayınları, İstanbul, 2018.

Ustaosmanoğlu, Mahmut, “*Ruhul Furkan Tefsîri*”, I, Arifan yayınları, İstanbul 2011.

Ustaosmanoğlu, Mahmut; *Risale-i Kudsiyye Şerh ve Tercümesi*, II, Ahıska Yayınevi, İstanbul 2003.

Ünal, İsmail Hakkı, Hz. Peygamber’in Dilinden Konuşturulan Tarih: “Yere Batırılacak Ordu” Rivayeti, İslamiyât, c. I, sy. 2, ss.39-51

Ünlü, Ahmet Mahmut, *Mehdî Muhakkak Gelecek Fakat Bu Yüzyılda Değil*, Arifan yayınları, İstanbul,2010.

Ünlü, Ahmet Mahmut, *Yahudi Hıristiyanlar Cennete Girer Diyenler Cennete Giremez*, İstanbul 2014.

Üzüm, İlyas ,*Tarihten Günümüze Şia'nın Mehdî İnancı*, Yeni Ümit Dergisi, LXXV, (Ocak-Mart 2007), ss. 58-61.

El-Vâhidî, Ebu'l- Hasan *Esbab-ı Nüzul*, Çev. Necdet Çağıl, Necati Tetik, Ankara 2019, Haşr 59/7.

Yavuz, Sefer, “*Caferilerde Mehdî İnancı ve Günümüzdeki İzdüşümleri*”, *Uluslar Arası Mehdîlik Sempozyum Bildirileri*, Editörler. Mehmet Traşçı, Hasan Özalp, Maruf Çakır, C.Ü.İ.F 2018, ss. 571-583.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Sad: İ. Karaçam, E. Işık, N. Bolelli, A. Yücel, I-X, İstanbul, Zehraveyn Yayınları, 2003.

Yılmaz, Orhan; “Mehdî İnancına Kaynaklık Teşkil Eden Hadislerin Değerlendirilmesi”,*Turkish Studies* = Türkoloji Araştırmaları: 2017, c: XII/ 2, ss. 265-282.

Yönem, Ahmet,” Kadiyanilik Bağlamında Mehdîlik”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/24, (2/ 2011), ss. 175-191.

Yörük Kesik, Derya, *Said Nursi'nin Risalelerinde Mehdîlik Telâkkisi*, Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. İ.F.S.B.E, İstanbul 2007, ss. 116-119.

Yücel, Ahmet,” Mehdî Hadislerinin Temel Hadis Kaynaklarındaki Anlamı”, *Beklenen Kurtarıcı İnanıcı*, Ed. Yusuf Şevki Yavuz, Kuramer yay, İstanbul 2017, ss. 141-170.

Mahmut Efendi Kızlar Katiyen Ortaokul, Lise, Üniversite'ye Gitmez.

<https://www.youtube.com/watch?v=RcPwjDCPGbI>[10.04.2019].

<http://www.cubbeliahmethoca.tv> [14.02.2019].

<http://www.facebook.com/cubbeliahmethoca> [10.04.2019].

http://www.instagram.com/c_ahmethoca [10.04.2019].

<http://www.ismailaga.org.tr> [25.10.2018].

<http://www.lalegulfm.com/> [08.04.2019].

<http://www.medresetulmahmudiyye.com.tr> [15.01.2019].

http://www.twitter.com/c_ahmethoca [10.05.2019].

<http://www.youtube.com/cubbeliahmethoca> [11.05.2019].

<https://ismailagayayinevi.com/> [02.04.2019].

<https://laleguldergisi.com/> [06.04.2019].

[https://www.biyografi.net.tr/Ahmet Mahmut Ünlü-kimdir.](https://www.biyografi.net.tr/Ahmet%20Mahmut%20Ünlü-kimdir.) [10.04.2019].

<https://www.facebook.com/ismailaga.cami/> [10.04.2019].

<https://www.herseybusepette.com/> [19.03.2019].

<https://www.ismailaga.org.tr/> [15.04.2019].

<https://www.lalegultv.com.tr/>[10.04.2019].

<https://www.youtube.com/user/ismailagakurumsal/> [14.04.2019].

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Yozgat'ın Sorgun ilçesinde doğan Azmi Çetin İlkokulu köyünde İmam Hatip Lisesini de 1997 yılında Sorgun'da bitirmiştir. Askerlik görevinden sonra bir süre özel şirkette çalışmıştır. 2008 yılında İmam Hatip olarak memuriyet görevine başlamasıyla birlikte aynı yıl Malatya İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde eğitim hayatına devam etmiştir. 2012 yılında Fakülteyi bitirdikten bir yıl sonra Bozok Üniversitesi Temel İslam Bilimleri/Mezhepler Tarihi alanında yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2015 yılında Bozok Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümünde öğretmenlik formasyon eğitimini tamamlayan Azmi Çetin, 2018 yılında Konya Selçuk Üniversitesinde Dinî Danışmanlık ve Manevi Rehberlik eğitimini tamamlamıştır.

Halen Yozgat Sorgun Müftülüğünde İmam Hatiplik ve Bağımlılıkla mücadele ilçe koordinatörlüğü görevini sürdürmekte olan Azmi Çetin 15 senelik evli ve üç çocuk babasıdır.

İletişim Bilgileri

Adres: Şahmuratlı Köyü Camii lojmanı / SORGUN

66100 YOZGAT

Cep Tel: 0 (533) 6130317

E-posta: azmi_cetin@hotmail.com